

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ROBERT NEIIENDAM

BOGEN OM

Grevinde Danner

En historisk Redegørelse
for et besynderligt Liv

NYT NORDISK FORLAG
ARNOLD BUSCK

Bogen om
Grevinde Danner

GREVINDE DANNER

*Efter Maleri af August Schiött ca. 1850
(Jægerspris)*

ROBERT NEIIENDAM

Bogen om Grevinde Danner

EN HISTORISK REDEGØRELSE FOR
ET BESYNDERLIGT LIV

Nyt Nordisk Forlag
Arnold Busck

=
KØBENHAVN

1956

*Forfatteren udtaler sin Tak til Bestyrelsen for Kong
Frederik VII's Stiftelse paa Jægerspris og til Bestyrelsen
for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse
for ydet Bidrag til Billedernes Gengivelse.*

2. OPLAG

Copyright by

Nyt Nordisk Forlag . Arnold Busck A/S

Printed in Denmark

973

DET BERLINGSKE BOGTRYKKERI

I et Glasskab paa Jægerspris ligger tre Gengivelser af Hænder, som i kort Begreb fortæller den hele Historie.

Kongens Haand er fast knyttet, men alligevel uendelig svag; Fingrene virker som smaa Pølser, og der mangler et Led paa en af dem. Grevindens Haand er meget smuk, som tilhørte den en Dame af ædel Byrd; den er viljefast, energisk, næsten som en Klo; den ved, hvad den vil. Berlings Haand har magre, intelligente Fingre; man forstaar, at den engang var Redskab for en sleben Mand, forretningskyndig og ærgerig, verdenserfaren og beregnende.

Da de Hænder var levende, greb de ind i hinanden og skabte et Stykke Historie, for hvilket jeg her har forsøgt at gøre Rede. Omraadet er meget stort, og Vejen frem har været lang og tung. Det skjulte skulde afdækkes, Motiverne belyses. Opgaven var ikke den at skrive en Roman, men at skildre et Stykke Virkelighed. I det Hav af Tryksager, Kirkebøger, Dokumenter og Breve, som jeg har gennempløjet, har især Kabinetssekretær Traps hidtil utilgængelige Memoirer været mig nyttige.

Paa en Jagtudflugt til Baron Blixen-Fineckes Gods Näsbyholm i Skaane passerede Otto von Bismarck i August 1857 København. Skønt han ikke havde noget officielt Ærinde – han var dengang Forbundsgesandt – søgte han Audiens hos Kong Frederik VII paa Christiansborg. I et Brev til en Ven fortæller han, at han tog mod Indbydelsen til Jagten dels for Fornøjelsens Skyld, dels »pro informatione in rebus Danicis«. Han vilde med andre Ord orientere sig om Forholdene ved Hoffet, hvorom der gennem de Augustenborgske Prinser spredtes allehaande nedsettende Rygter i Tyskland. Majestæten modtog ham martialske i fuld Uniform med en af ham selv komponeret Hjelm paa Hovedet og underholdt ham paa bombastisk Vis med usande Skildringer af sine Oplevelser i forskellige Fægtninger og Belejringer. Paa Bismarcks forsigtige Spørgsmaal, om han troede, at den af Tyskerne ildesete Helstatsforfatning af 2. Oktober 1855 vilde blive opretholdt, svarede Kongen, at det vilde den, for det havde han svoret sin Fader paa hans Dødsleje, men han glemte, at da Christian VIII døde i 1848, var den Forfatning slet ikke paa Dagsordenen. Og det vidste Bismarck. Midt

under denne pinlige Scene opdagede han Skyggen af en Kvinde bevæge sig paa Væggen til et tilstødende, solbelyst Galleri. Iagttagelsen fik ham til at tro, at Kongen slet ikke talte for ham, men for at imponere sin Hustru, Grevinde Danner, hvis Skygge Bismarck saa. Og han maatte vel som en med alskens Anekdoter om »die Rasmussen« informeret fremmed faa det Indtryk. Han kunde ikke vide, at Kongen, der Dagen forud havde haft en meget »varm« Tur til Sorø, efter Sædvane, naar han var træt, holdt sig oppe ved at lade Fantasien løbe løbsk med Pral og Usandhed, og at hans Hustru ikke lyttede for at blive imponeret, men tværtimod for at berolige ham ved at lade ham ane sin Nærværelse. Hun kendte hans Historier ud og ind, og der er ikke fjerneste Grund til at tro, at de var hende en Nydelse. Men Samtalen mellem den degenererede Konge og Fremtidens stærke Mand var ikke pyntelig for os; den skarpt iagttagende Bismarck rejste herfra med et daarligt Indtryk af Forholdene ved det danske Hof.

Saaledes blev Grevinde Danners Nærværelse ofte misforstaaet. Det var hendes Opgave at passe paa den Bjørn, som Kongen var, men man bebrejdede hende, at hun ikke altid blev i Baggrunden, skønt hendes Tilstedeværelse i Rampelyset ofte var en Nødvendighed. Hun dæmpede ham, naar han gik for vidt. Det kunde være en haard Taalmodighedsprøve, og hun kunde risikere, at han bed hende af i andres Paahør. Og saadanne Optrin blev, naar de genfortaltes, kommenteret i hendes Disfavør. Hendes Stilling var en udsat Post, blændende udadtil, men i høj Grad nerveangribende

indadtil. Bag al Forargelsen skjulte sig ofte simpel Misundelse. Hendes Liv blev et mærkeligt Skæbnespil, som hang sammen med Demokratiets Morgenrøde, og som kun blev muliggjort ved Kongens svage Karakter. Han trængte til al den Hjælp, han kunde faa. Men Respekten for Kongebegrebet var endnu saa indgroet, at mange ikke vilde tro paa hendes Nødvendighed.

Smaalige Betragtninger kunde undertiden føre til store Vanskeligheder – endog til Trusel om Ministerkrise – blot for at ramme hende:

Prins Mehemed Ali af Ægypten, en Broder til Vicekongen og Svigersøn af Tyrkiets Sultan, kom paa Besøg i Maj 1859. Kongen var glad for denne Gæst, navnlig fordi han var en halv Gang tykkere end Majestæten, der ved hans Side næsten syntes slank. Maleren Edvard Lehmann har paa en Tegning for-éviget de to »Basser«, da de sad sammen i Teatrets Kongeloge. Den ægyptiske Fyrste pustede og stønnede, naar han gik op ad en Trappe, som om han havde en Dampmaskine inde i sin fede Krop. Under Ministeriet Andræ var det blevet bestemt, at Grevinden ved højtidelige Lejligheder eller Fyrstebesøg paa Christiansborg ikke maatte indfinde sig *en cortège* sammen med Kongen; den Plads tilkom kun de kgl. Højheder. Hun skulde med de øvrige Gæster møde i Samlingsværelset og vente, til Kongen og hans Følge var traadt ind; saa vilde hun blive ført til Bords enten af Majestæten eller af en kgl. Højhed, og dertil blev i Reglen Arveprins Ferdinand brugt. Rimeligvis har hun ikke anset den ikke regerende ægyptiske

Fyrste for at være tilstrækkelig højtstaaende, i hvert Fald havde Indenrigsminister A. F. Krieger erfaret, at Grevinden agtede at gøre sin Entré ved Majestæ- tens Side, og det vilde han ikke finde sig i. Gjorde hun det, forlod han øjeblikkelig Slottet og indgav sin Demissionsbegæring. Denne Besked gav han sent paa Dagen Ministeriets Chef, Konsejlspræsident Hall, der straks trak i Uniformen og søgte Kongen. Det var i sidste Øjeblik før Gæsternes Komme; Hofmarskal Levetzau vaskede med et forstaaende Smil sine Hæn- der og sagde, at han var optaget af Taflets Arrange- ment, men han pegede paa den Dør, der førte ind til Kongen. Her var ogsaa Grevinden til Stede, og da Hall vilde undgaa en Ministerkrise, var han i hendes Nærværelse nødt til at fremsætte Kriegers Krav. Kon- gen blev bleg og sagde vredt: »Har De mere at sige?« – »Nej, Deres Majestæt« – »Ja, nu har De *talt*, saa skal jeg nok *handle*«, hvorefter Ministeren fjernede sig. Følgen blev, at Grevinden undlod at komme *en cortège*, men i Samlingsværelset tog Arveprinsen hende til Bords. Naar Kongen var vred, drak han stærkt, og efter Bordet, da Vinen virkede, kaldte han i skarp Tone fra en Vinduesforfyndning paa Hall med Ordene: »Kom her hen«. Nu gav han navnlig Krie- ger, men iøvrigt hele Ministeriet en Omgang – »det værste i sin Slags, han havde oplevet«, sagde Hall siden til Kabinetssekretær Trap. Sætningen »Jeg skal sparke Jer alle ned ad Trapperne« fik Hall til at svare, at naar hans Majestæt var saa utilfreds med Ministeriet, kunde han jo afskedige dette, men da Grevinden hørte hans Vredesudbrud, sagde hun smi-

lende: »Søde Fritz! Jeg er bange for, at Du taler for længe med Konsejlspræsidenten. Du maa vist ogsaa tale lidt med de andre Gæster«. Næste Dag bragte Hall ham Ministeriets Afskedsbegæring, men den nægtede han at modtage. Nu var Humøret lysere. Det var ikke Hall, han var vred paa, men denne »forbandede, vindøjede Krieger« – »Stangrotten«, som han kaldte ham, fordi han bar sit Hoved noget fremover med Brillerne paa Næsen. Men skulde han afskediges, sagde Hall, maatte hele Ministeriet demissionere. Da Kongen erfarede, at Krieger var i Forsalen, sagde han: »Nu skal Du se, hvor godt jeg kan spille Komædie!« Og saa lod han Krieger kalde og modtog ham med den største Elskværdighed – som om intet var hændt. Man mindes Kongens Ord til kgl. Skuespiller C. N. Rosenkilde: »Vi er jo egentlig Kolleger; der er bare den Forskel, at Du kun spiller Komædie om Aftenen, medens jeg undertiden maa gøre det hele Dagen!«

I sin Dagbog noterede Krieger, at »det hele Spørgsmaal kunde synes smaat«, og deri giver Eftertiden ham unægtelig Ret. *Quel bruit pour une omelette!* Men han vilde altsaa prøve Ministeriets Styrke og Sammenhold over for Kongen. Senere var han dog ikke stolt af sin »Sejr«, siden han paa det Sted i Dagbogen skar et Blad ud. Hvis nogen spurgte Hall, hvorfor Krieger saa heftigt afskyede Grevinden, svarede han med et lunt Smil, at det var nok hans kvindelige Omgivelser, som hidsede ham op. Han var ugift, men levede med en gammel Moder og en ugift Søster. Fru Heiberg var ogsaa blandt de Damer

i hans Omgangskreds, der holdt Galden flydende. Hall var derimod Formidlingens Mand. For ham gjaldt det blot om at faa Tingene til at glide saa moderat som muligt. Og Kultusminister Monrad indtog det fornuftige Standpunkt, at man ikke skulde beskæftige sig med den Slags Bagateller, hvis Grevinden ikke blandede sig i politiske Forhold, Embedsbesættelser og lignende. Men naar saadanne Stridigheder kunde opstaa, blot fordi hun vilde vise sig ved Siden af sin Ægtefælle i en Døraabning, vil man forstaa, at Modstanden og Kritikken altid lurede paa hende. Forøvrigt gjaldt Bestemmelsen kun for Christiansborg, ikke for Landslottene, og vi ser her en af Grundene til, at Kongen helst blev derude og kun besøgte Hovedstaden, naar hans Nærværelse var absolut nødvendig.

Hvem var hun egentlig, hvorfra stammede hun, og hvad betingede hendes Stilling?

Det har været vanskeligt at komme til Bunds i hendes Oprindelse. Efter megen Søgen lykkedes det at finde hende i Fødselsstiftelsens Daabsprotokol for Aaret 1815 under den 21. April. Der stod som Nr. 337 opført et Pigebarn, som døbttes Dagen efter og fik Navnet

Christine Louise Rasmussen.

Hun kom til Verden uden for Ægteskab. Faderen, Mægler Gotthilf Ludewig Köppen, var født 1772 i Berlin og tilhørte en indvandret Slægt, der var forgrenet baade i Tyskland og Rusland. 1807 fik han dansk Indfødsret. Da Louise Rasmussen blev født,

havde han i sit Ægteskab med sin Kusine Caroline Frederikke Køppen to Børn, en Dreng paa elleve Aar, Adolph Ludvig, og en lille Pige, der siden blev Lærerinde og drev en Pigeskole i Løngangsstræde. Mægler Køppen var en gemytlig Selskabsbroder, en afholdt Klubven, som havde siddet i gode Kaar; ved hans Død i 1832 gav Skifterettens Registrering af hans Ejendele Indtrykket af et solidt Borgerhjem. Enken averterede i »Adresseavisen«, at han endte »et virksomt Liv efter lange og haarde Lidelser«. Hun fulgte ham fire Aar senere.

Der var en mærkelig Fremdrift i deres Søn, og han fik en ejendommelig Skæbne. Han begyndte som Skriver i Toldkammeret, men da han var meget læselysten, naaede han at blive Lærer ved Borgerdydsskolen paa Christianshavn. Siden flakkede han rundt i Europa og samlede sig Kundskaber, særlig af historisk og geografisk Art, og blev nogle Aar Lærer ved militære Akademier i Grækenland, hvor H. C. Andersen traf ham. Saa dukkede han op i København, hvor der ingen tilfredsstillende Virksomhed fandtes for en Mand, der havde forladt de slagne Baner og uddannet sig paa fri Haand; men i Amerika blev der Plads for ham. Her docerede han Oldtidens Athen ved Institutter og Universiteter, udgav en historisk Geografi og blev Professor i tysk Litteratur og Historie i Pennsylvania. Men da han erfarede, at den danske Prins Vilhelm vilde blive Grækenlands Konge, vendte han tilbage til sin Fødeby iført græsk Nationaldragt og blev Prinsens Lærer i hans nye Hjemlands Sprog og Tolk for den græske Delegation, der tilbød ham

Tronen. I den Anledning var han i Audiens hos Frederik VII, som syntes, at han skulde hilse paa Grevinden. Kongen maa have kendt hans Oprindelse, siden han kunde sige til Kabinetssekretær Trap: »Det maa være underligt for min Kone saadan at være sammen med sin Broder«. Mødet skal være forløbet meget ceremonielt; de var begge vidende om Familieskabet, men ingen af dem brød den formelle Skal. Køppen fulgte med Kong Georg til Athen og endte dèr i 1873 sit besynderlige Liv som Kongens Bibliotekar. Han skildres som en sirlig, elskværdig Mand, der – ugift som han var – testamenterede sin kgl. Herre sine Ejendele.

I hans Halvsøsters Karakter og Evner genfinder man nogle af de samme Egenskaber, der betingede hans Løbebane: Forstand, Ærgerrighed, Vilje og Sprogtalent, Perfektibilitet. Livet skriver de mærkeligste Eventyr. Det gav disse københavnske Børn Adgang til de store Muligheders Land, og de forstod hver paa sin Maade at udnytte Tilfældet: Skriveren fra Toldkontoret blev Lærer for en Konge, Barnet Nr. 337 fra Daabsprotokollen en Konges Hustru.

Christine Louise fik sin Moders Pigenavn, det baade i Lyd og Udseende saare danske Navn Rasmusen. Moderen hed Juliane Caroline og var en 22-aarig Tjenestepige, da hun fødte hende, udgaaet fra Folkets jævreste Lag; hendes Moder Caroline Jensdatter (1769–1855) ernærede sig endnu mange Aar senere som Vaskekone. De smaaborgerlige Træk, som fandtes i Grevinde Danners Karakter, navnlig hendes økonomiske Sans, stammer fra dette mødrene Ophav;

Evnerne og Ærgerrigheden var Arven fra Faderen. Efter Louises Fødsel ernærede Moderen sig ved Syning, og senere blev hun »Pyntekone« ved Det kgl. Teater, hvor hun traf Snedker Johannes Jensen (1791–1858), som ved Siden af sin Profession var Teaterkontrollør; han var Enkemand og Fader til to Døtre, som siden hen spillede i Hofmændenes Fantasi, naar de besøgte Grevinden; man udlagde dem helst som Døtre af hende. Den ene, Emilie, blev gift med Urtekræmmer Carl Moyel, den anden, Mathilde, med Hørkræmmer Frandsen. I 1838 blev Snedker Jensen og Louises Moder gift, men længe forinden, i 1826, var det lykkedes hende at faa sin da 11-aarige Datter anbragt som Elev paa Pierre Larchers Danseskole ved Teatret, og Barnet kunde nu bidrage til sit Underhold, naar hun gjorde Tjeneste paa Scenen. Ogsaa hun startede altsaa med at hoppe op ad »Berømmelsens Trappe« til Hofteatret, hvor H. C. Andersen, Phister, Fru Heiberg og mange andre tidligere havde vandret.

Balletten befandt sig i Nedgangsperioden mellem Galeottis Død og August Bournonvilles Hjemkomst fra Frankrig. Ingen betydelige Kunstnere prægede disse Aar, men paa den Skole, hvor Louise Rasmussen traadte ind, gik nogle Børn og unge Mennesker – Lucile Grahn var derimellem – som senere under Balletdigterens Ledelse skulde give den danske Ballet Ry som national Kunststart. Men »de sex Aar« (1823–29), »hvor i Larcher dirigerede, var den allersletteste Periode ved vort Theater«, skrev August Bournonville mange Aar senere til Direktionen. Regissørens Protokol, som Professor Torben Krogh har behandlet,

giver et grelt Billede af Mangel paa Disciplin og Orden. Tonen var raa, og lave Instinkter sad til Høj-bords. Der var den skarpeste Modsætning mellem den smilende Ynde, man søgte at fremstille paa Scenen, og de Følelser, man nærrede for hinanden bag Kulisserne. Slagsmaal var ikke ualmindelige. Fru Heiberg, der indtil 1826 frekventerede Skolen, fortæller i sine Erindringer, at Larcher, »denne lille, slikkede Person, der ligesom Jean de France var kommet hjem fra en Pariserrejse med nye Moder og et nyt Navn«, udøvede et sandt Tyranni mod Børnene, som han pryglede med en Spanskrørsstok for at skaffe sig Respekt. Naar hun senere i Livet saa en brutal Kusk maltraktere en Hest, der maaske var klogere end Kusken, tænkte hun paa Larchers Danseskole, hvor hun ofte var Hesten og han Kusken. »Mangen en Hest bliver ødelagt i en raa Kusks Haand og mangt et Barn i en saadan Lærers«, skriver hun. En Skole for almindelig Undervisning var ikke tilknyttet Balletten, og vi ser her Grunden til, at Eleverne, deriblandt Fru Heiberg, stavede daarligt. Naar Danseundervisningen ikke var præget af Aand, og den intellektuelle Udvikling henvistes til Hjemmet, maatte Resultatet blive derefter. Der krævedes geniale Evner eller megen Karakterstyrke for at slippe helkindet igennem disse Skoleaar.

Men hvordan var vel Louise Rasmussens Hjem? I Barneaarene boede hun sammen med sin Moder hos Mormoderen, den tidligere omtalte Vaskekone, som Kirkebogen ved hendes Konfirmation kaldte hendes Plejemoder. Hos denne gamle Kone, der var Enke

*Kong Frederik VII og Prins Mehemmed Ali af Ægypten i
Teatrets Kongeloge 1859. Efter Tegning af Edv. Lehmann.
(Teatermuseet).*

F. Jørgensen: Louise Rasmussen som ung. Maleren har givet hende store Øjne, hvad hun ikke havde i Virkeligheden. (Jagerspris).

efter Arbejdsmand Lars Rasmussen i Kongens Køkken, har den opvakte Pige ikke kunnet undgaa at høre alskens Køkkentrappehistorier fra Christian VII's og Frederik VI's Hof, og disse Krøniker har sikkert paa-virket Barnets Fantasi. Af Mandtalslisten 1834 ser vi, at hun, før Moderen blev gift, kaldtes hendes Søster; det skete vel for at dække over, at hun var født uden for Ægteskab. En Tid havde hun sit Hjem paa Amager-torv hos en velhavende Snedkermester Monsces, hvis Kone var Søster til Bedstemoderen. Louise kaldte hende Tante, og i et Brev til hende, dateret Odense Slot den 9. Marts 1847, altsaa mange Aar senere, da Forholdet til Kronprinsen var kendt, skrev hun: »Til Dem, min bedste Tante, staar jeg i en evig Gjæld, og det glemmer jeg ikke; som en Moder har De vist Dem imod mig; da jeg trængte, aabnede De mig et Hjem i Deres Hus, og det vil bestandig staa mig i en kjær Erindring«. Hun skiftede altsaa Opholdssted og vænnede sig til at være dør, hvor man bedst havde Plads til hende. Og hvert Sted opdagede hun et nyt Stykke af Verden og lærte at stole paa det jævne Mod og at klare sig, som hun bedst kunde. Men Danse-skolen var Midtpunktet i hendes Barndom, Teatret hendes egentlige Hjem.

Louise Rasmussen hørte i Modsætning til Johanne Luise Pätges til de Børn, som trivedes vel paa Skolen. Hun var hverken tavs eller forknyt, og hendes Sjæl skælvede ikke som en Mimose ved den mindste Berøring. Hun tilhørte den Ungpigetype, der har let til hastige Svar, selv naar ingen spørger, hun var frisk-københavnsk i sit Væsen, ledet af den saakaldte »sunde

Fornuft«. Tynd var hun om Livet med struttende Bryst og svajende Hale, men det smukkeste var Hænderne, hvormed hun forstod at kokettere; ingen Adelsdame, der nu ser dem i Marmor, kunde ønske sig skønnere. De velskabte Arme og Ben var et godt Stof i en Dansemesters Haand; Ansigtet beherskedes af det fyldige, askeblonde Haar og de blaa, noget stikkende Øjne, men dets Linier røbede Proletaren; de brede Flader og den noget fladtrykte Næse egnede sig ikke for Scenen, men Tænderne var friske og Munden djærv i Udtrykket. Da Rosenborgs Direktør, Arkæologen Worsaae, mange Aar senere ønskede H. V. Bissens ikke just forskønnede Buste af hende opstillet i Frederik VII's Mindeværelse, svarede hun: »Nej, Hr. Professor, den faar De ikke. Jeg veed fuldt vel, at mit Ansigt kun meget lidt egner sig til malerisk Gengivelse, men til *plastisk* passer det aldeles ikke«. Det var et af de Svar, som røbede, at hun var klogere, end de aristokratiske Embedsmænd troede.

Kun kort Tid efter Optagelsen paa Danseskolen kom hun i Virksomhed paa Scenen. Allerede den 18. September 1826 optraadte hun i den »tilhørende Dans« i det lyriske Drama »Preciosa«. Den lyse Pige blev snart en af de mest benyttede blandt Skolens Elever; allerede i den første Sæson deltog hun i Komparseriet i Heibergs nye Vaudeviller »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« og »Aprilsnarrene«, og et Par Aar efter blev Barnet Else i »Julestuen« ogsaa betroet hende. Stum Medvirken honoreredes med 2 Mark (66 Øre) pr. Aften, men da hun avan-

cerede til en lille Talerolle, Pagen i »Romeo og Julie«, fik hun een Rdlr. Det er disse Lønningsbestemmelser, som H. C. Andersen saa henrivende benyttede i Fortællingen »Moster«, hvor Balletbarnet faar tre Mark for at optræde som Løvens Forben i »Tryllefløjten«, men een Rdlr., naar hun var Bagben. I Shakespeares Tragedie stod hendes Navn første Gang paa Plakaten sammen med Johanne Luise Pätges', der spillede Julie paa barnlig Vis. Pagen siger nogle alvorlige Replikker paa Kirkegaarden i sidste Akt, og at den da trettenaarige Louise blev valgt til at tolke dem, er et Vidnesbyrd om hendes kvikke Hoved og smukke Skikkelse. Men Teatertjenesten levnedede hende ikke megen Tid til at erhverve sig almindelige Skolekundskaber. Desto mere beundringsværdigt er det, at hun senere i Livet bødede paa Manglerne og evnede at føre en Konversation paa Tysk og Fransk. Hver Morgen maatte hun ad »Berømmelsens Trappe« til Danseøvelserne paa Hofteatret, og næsten hver Aften figurerede hun i brogede Optrin i Ballet, Opera og Skuespil. Tilfældet vilde, at hun deltog i Elverdansen den Aften i 1828, da »Elverhøj« opførtes første Gang ved Festen i Anledning af Formælingen mellem Frederik VI's Datter Wilhelmine og Prins Frederik (Fr. VII). 22 Aar senere var det Balletpigens, som blev hans Hustru.

Teatrets Gage- og Forfremmelseslister viser, at Louise Rasmussen var en flink og paapasselig Elev, der fik den samme Paaskønnelse som de Kammerater, hvis Navne lyser i Ballettens Historie. Seks til ti Rdlr. i Sæsondusør var ganske vist kun en beskeden

Opmuntring, men Forholdene var smaa ved Frederik VI's Teater. Tre Mark om Maanedens tjente hun hos Toldassistent Grahn for at følge hans lille Datter Lucile til Hjemmet i Overgaden oven Vandet ved Søndervoldstræde. Naar Forestillingen var forbi, vandrede de to Balletpiger over Broen gennem Christianshavns Gader, hvor Tranlamperne lyste spredt og mat. Undertiden saa de Teaterkarossen lunte forbi med den 18-aarige Johanne Luise Pätges, som boede hos sin kommende Svigermoder, Fru Gyllembourg, ved Volden. Pigerne ønskede begge inderligt, at de ogsaa engang maatte faa en saadan Vogn, der kunde føre dem, hvorhen de vilde. Ønsket blev opfyldt langt over Forventning, da den ene fik sin egen Rejsevogn, den anden en kongelig Karet. Der udviklede sig et Fortrolighedsforhold mellem de to Tøse, den lyse og den mørke, og i Hvilepauserne under Øvelserne i Hofteatrets Forsal sad de ved den store Kakkellovn, som staar der endnu, og byggede Luftkasteller. De havde Ærgerrigheden tilfælles; de vilde frem. Men foreløbig koncentrerede Fremtiden sig i den nye Balletmester August Bournonvilles Person. Han var kommet hjem fra Frankrig, og til hans Skole strømmede de allesammen. Den unge Fornyer bragte Disciplin og Orden, og han blev snart klar over Luciles Geni og Louises Anvendelighed. Hendes Navn kom paa Listen over dem, »der var at opmuntre«, og fra Oktober 1830 fik hun, 15 Aar gammel, fast Elevgage. Hun var nu næsten voksen af Skikkelse og skulde konfirmeres i Frue Kirke af Stiftsprovst H. G. Clausen, den fornuftige Pligtlæres

Repræsentant. Forberedelsen var jordbunden. Han forklarede Evangelierne ud fra Betragtninger, der ikke var egnede til at vække de Unges Trosliv. Kristi Død paa Korset blev omtalt som en Besvimelse, hvorefter han nok kunde vaagne i Klippegraven, og paa lignende Vis blev Underet fjernet fra Himmelfarten, idet Stiftsprovsten fortalte Konfirmanderne, at Frelseren blev usynlig for Disciplene ved at gaa ned ad Bjerget. Det var letfattelig Rationalisme, som dog ikke fratog Louise Lysten til paa de ældre Dage at gennemtænke Lidelseshistorien ved Besøg i det hellige Land. Den 9. Oktober 1831 »stod« hun paa Kirkegulvet som den 15. af 28 Døtre af jævne Folk, og hun har sikkert været net og pyntelig klædt for de 20 Rdlr., som Teaterdirektionen efter Skik og Brug gav Balletbørnene til »Udstyr«. Efter sit 16. Aar havde hun Ret til de saakaldte »Skopenge« og til 25 Rdlr. i »Vognpenge«, og for hver Sæson, der gik, blev Økonomien forbedret. Hendes Navn fandtes stadig paa Listerne over de »duelige, flittige og velfortjente Subjekter, som særlig er værdige til Direktionens Opmærksomhed«. Omsider naaede hun den faste, pensionsgivende Stilling. Den kom i Sommeren 1835, da Direktionen skrev til Frederik VI, at saafremt »Hans Majestæt maatte bevilge Figurantinden Madame Bechmann Afsked, troede man at maatte, efter Dansedirecteur Bournonvilles Forslag, indstille Eleven Jomfru Rasmussen til Ansættelse i den vacante Figurantindeplads«. Den 8. August s. A. underskrev Kongen paa Frederiksberg Slot, og dermed var Louise Rasmussen, 20 Aar gammel, kgl. ansat med

120 Rdlr. i aarlig Gage. Hvis Beløbet synes Nutidslæsere beskedent, maa man erindre den store Forskel paa Pengenes Værdi dengang og nu. Betegnelsen Figurantinde blev senere anvendt mod hende som en meget billig Haan. Forøvrigt dækkede den ikke Begrebet Statistinde, men hvad man senere kaldte Balletdanserinde.

Men hvordan var hun som Danserinde? Paa Baggrund af Livets senere Tilskikkelser kaldte Fru Heiberg hende i sine Erindringer en af de »ringeste og talentløseste«, og hun flaar hende til Skindet ved at tilføje, at hun »ikke var smuk, ikke god, i høj Grad intriguant og ærgerrig«. Da Grevinden døde 16 Aar før Etatsraadinden, kan Frederik VII's Stiftelse i Gyldenløvesgade og Opdragelsesanstalten paa Jægerspris ikke have været hende ukendt, men disse storlaaede Samfundsgaver ændrede ikke Fru Heibergs Syn paa »Madammen«. Selv var hun mindst ligesaa »intriguant og ærgerrig« i Teatrets mindre Verden, som Grevinden var det i Samfundslivet. Fru Heibergs Had er betinget af den letkøbte Forargelse, som mange af de samtidige nærede, navnlig i det Samfundslag, hun tilhørte. Hun hverken kunde eller vilde se den personlige Betydning, Grevinden havde for den degenererede Mand, som var Landets Konge, og naar der i hendes Bedømmelse af Personer og Forhold er private Momenter med i Spillet, er hun blottet for Evnen til objektiv Historieskrivning. Skønt de kendte hinanden fra 16 Aars Samliv paa Teatret, vilde Fru Heiberg ikke modtages af Grevinden, som flere Gange gjorde Tilløb til en Forstaaelse, dels ved

at vise en af Fru Heibergs Søstre megen Opmærksomhed og dels ved at lade Kongen sende hende et kostbart Smykke, da hun i 1853 var blevet rask efter en livsfarlig Sygdom. Under Audienserne plejede Kongen at sige: »Vil De ikke hilse paa min Kone?« Ikke faa Modstandere lod sig fange paa den Maade. Men Fru Heiberg smuttede udenom ved at takke pr. Brev. Denne Afvisning behagede ikke Louise, der i stigende Grad omgav sig med Modstandere af det Heibergske Hus. Naar blandt disse den udmærkede Skuespiller N. P. Nielsen, som Heiberg med skarp Satire skildrede i »En Sjæl efter Døden«, fik Professortitlen just paa Grevindens Fødselsdag, maa Udnævnelsen opfattes som et enkelt Led af mange Drillerier. Paa Slottet saa man anderledes paa ham end i det Heibergske Hjem. Grevinden ejede endog en Buste af ham.

Mest ondt gjorde det, da hun støttede Teaterdirektør Lange ved hans Overtagelse af Hofteatret i Christiansborgs Buegang. Heibergs Protester blev der ikke taget det mindste Hensyn til, skønt han var Statens Teaterchef. Hin Sæson (1855-56) trak Fru Heibergs Medspiller Michael Wiehe, som hun elskede platonisk, bort fra Kongens Nytorv og gavnede hans Ven F. L. Høedt. Arrangementet fældede Heibergs Teaterstyre. Louise forstod at ramme Hanne paa hendes mest saarbare Sted, samtidig med at hun fik sit hyggelige Skuespilhus, hvor hun mere ugenert end i Statens Teater kunde tage Plads ved Majestættens Side. Besynderligt nok var Hofteatret begge Damers Startplads. Dør inspirerede Fru Heiberg første Gang sin Digter, da han saa hende som 13-aarig spille Trine

i »Hans og Trine«, og dør mødte Louise sin Prins under en Danseprøve. De to Piger var begge udgaet fra Folkets jævreste Lag, og de naede begge, men ad meget forskellige Veje, Samfundets Tinder. Sex-appeal besad de i fuldt Maal, men Udslaget var forskelligt. Fru Heiberg var som ung gnistrende farlig, netop fordi hendes Sind var lukket med Flamme bag. Sværmere brændte sig paa hende, og to dræbte sig, da de fik hendes Nej. Louises Erotik var lettere tilgængelig og mere gemytlig, en sjov Pige med kaade Indfald. Og det var netop, hvad Prins Frederik satte Pris paa.

Det er meget sandsynligt, at Louise Rasmussen intet egentligt Talent havde for den Kunst, som hun ikke af Lyst, men af økonomiske Grunde var kommet til at dyrke, og hun naede da heller ikke frem til at udføre et selvstændigt Parti. Men hun kendte sin Begrænsning. Hendes Stemme findes ikke i det Kor om Roller, Gageforbedring, virkelige eller indbildte Krænkelser, som opsendtes til Direktionen i Ansøgninger, der endnu gemmes i Arkivet. Siden stræbte hun efter at naa den første Kvindestilling i Landet, men paa Teatret var hun uden Ambition, et menigt Medlem af corps du ballet, en navnløs, der pligt-opfyldende gjorde sin Gerning. Teatret kan ikke undvære saadanne paapasselige Figurantinder, der danner Rammen omkring de Kunstnere, Publikum ser. Og paapasselig og flittig var Louise Rasmussen; Instruktørerne brugte hende overalt; de kunde stole paa hende, der fra Barnsben havde faaet indpodet Respekt for Scenen. En vis Selvfølelse, en let komisk

Air kunde præge hende; hun vidste, at hun »hørte til Huset«, havde Anciennitet, og hun yndede at hævde sig. Et Udslag af denne Fornemmelse kom frem, naar hun tog de yngre i Øjesyn gennem en Stanglorgnet, indtil Mester Bournonville rev hende ned af Piedestalen og raabte: »Væk med Lorgnetten, Rasmussen! Ikke disse Markisemanerer«. Han skulde nok baade placere og vurdere sine Medarbejdere, og da hun engang havde sendt ham Blomster, roste han baade hendes »gode Hjerte og gode Smag« i et Takkebrev. Inden for sin Begrænsning gik hun stadig fremad. Tallene taler: I 1839 havde hun 180 Rdlr. i aarlig Gage og to Aar senere 220 Rdlr.

Hvad hun lærte paa Teatret i de 16 Aar, hun tilhørte Balletten, fik senere stor Betydning for hende. Aften efter Aften havde hun Lejlighed til at studere betydelige Kunstnerinders Virkemidler; hun hørte Anna Nielsens klare Diktion, der var præget baade af Hjertelighed og Forstand, og saa Henriette Jørgensens Salondamer paa nært Hold, og den ydre Anstand, Balletskolen forlenede hende med, bidrog i høj Grad til senere i Livet at muliggøre hendes Optræden paa Samfundets større Scene. Aristokratiets Damer, som foragtede hende, kunde ikke begribe, at hun i deres Nærhed forstod at optræde paa den nydeligste Maade. Det forvirrede og ærgrede dem. De følte ligesom Bibliotekar J. M. Thiele, paa hvem hun med Sytøj i Haand gjorde et udmærket Indtryk, men som maatte kæmpe med alle de Fordomme, man havde fyldt ham med. Den Situation oplevede mange. Den kan sammenfattes i den gamle Militær, Prins

Wilhelms Udbrud: »Sie ist nicht so gemein, wie ich geglaubt habe!« Forfatteren M. V. Brun, Teatermand af Fag, fremhæver i sine Memoirer hendes »for-nemme Nedladenhed« og Evne til at give sit Ansigt det til Lejligheden passende Udtryk, og Kristian Zahrtmann kaldte hendes Fremtræden »skøn og kongelig«, og selv for hans Malerøje forstod hun »stolt glidende at nedlade sig paa en Stol.« Uden for Scenen har Balletskolen næppe skabt noget bedre Resultat. Men det sete afhænger af Øjnene, som ser. Paa samme Tid som Zahrtmann fandt Fængselspræsten Vilh. Munck hende »gyselig – en smækfed Skikkelse, blottet for enhver Ynde og fuld af Fordringer om, at man skulde kaste sig i Støvet for hende«. Mon nogen er blevet bedømt mere forskelligt end hun? Man skulde ikke tro, at Talen var om samme Person.

Ogsaa i Taleroller fik hun Lejlighed til at øve sig – ganske vist ikke paa Det kgl. Teater, men i det dramatiske Selskab »Holbergs Minde«, som opførte Forestillinger for sine Medlemmer i »Kalkeballen« i Lille Kannikestræde og i en privat Teatersal, som laa paa Kongens Nytorv tæt ved det Thottske Palæ (den franske Ambassade). Slank var hun, tynd om Livet og saa flot ud i Herretøj, ikke mindst naar hun bar Atlaskes Knæbenklæder. I April 1834 spillede hun en af Anna Nielsens Roller, Caroline, en ung Bankiers Frue, i Scribes Lystspiel »To Aar efter Brylluppet«. »Det skal være mig en Glæde at yde Selskabet min ringe Acistance, naar kon min Tid vil Tillade det«, skrev hun med en endnu noget usikker Bogstavering til Foreningens Formand. Ho-

noraret var kun 3 Rdlr., saa det kan næppe have været Pengene, der fristede hende, men snarere en Lyst til at agere blandt Amatører, hvor hun let kunde hævde sig. Denne Lyst var hende medfødt. Ogsaa i Veninden Lucile Grahns Solodanse, for Eks. »El Jaleo di Xeres«, forsøgte hun sig. Bange var Louise Rasmussen ikke. Et andet Forum fandt hun paa det endnu eksisterende Teater i Helsingør, hvor der spillede meget »Dilettant«, og hvor de kgl. Skuespillere, endog Johanne Luise Pätges, drog op for at hente en Ekstrafortjeneste. Sundtoldens By var stærkt teaterinteresseret, og de Mangler, som fandtes blandt Amatørerne, udfyldtes gerne af Louise Rasmussen og af en af hendes Veninder ved Balletten Jomfru Dolgorucki, hvem hun senere i Livet skulde møde under andre Forhold. Selv om de ikke var Skuespillerinder, gavnede de Forestillingerne, fordi de var vant til at bevæge sig paa Scenen.

Vel var Bournonvilles Ledelse meget franskpaa-virket, men Adgang bag Kulisserne eller til Prøverne skaffede han dog ikke Byens jeunesse dorée, skønt det var Mode i Paris. En Undtagelse dannede den tyveaarige Prins Frederik. Da hans Ægteskab med Prinsesse Wilhelmine viste sig at være en total Misforstaaelse, trods alle de Forventninger, som var knyttet dertil, søgte han Trøst i Nattesold hos den ugifte Kammerherre, Oberst H. H. von Rømeling, der boede paa Giethuset ved Siden af Teatret. Hos ham var Datidens Natklub for en udvalgt Kreds under frie, men private Former. Nogle af Teatrets Kunstnere, flankeret af enkelte Dansemus, fik sig dør

en glad Aften. Nysgerrig sneg engang Louise Rasmussen sig ind, men da hun kun var fjorten Aar, blev hun afvist; dog fulgte Prinsen hende og gjorde hende Tilbud, som hun ikke modtog af Frygt for sin Bedstemoder. Men at det gik lystigt til hos den gamle Levemand, kan man se af dette Brev fra Prinsen; det bærer Udskriften »Til Her Acteur von Nielsen ved Det kongelige kjøbenhavnske Theater«.

»Frederiksberg Slot
19. August 1829.

Kjære Nielsen.

Det har gjort mig inderlig ondt at erfare, at De min troe Ven lader Dem forlede af byerygter til at nægte mig den store Glæde at see Dem hos Kmh. Rømeling, og jeg beder Dem være forvisset om, at jeg nok veed, *hvad jeg tør see, samt hvem*, uden at det i mindste Maade kan tiltrække mig eller Dem den mindste Ubehagelighed fra H. M.s Side.

Jeg beder Dem derfor, kjære Ven, at de herefter, som før, stedse vil vedblive at komme til Kammerherren, naar jeg lader Dem vide, at jeg yndsker at tale [med] Dem, thi det krænker mig alt for meget, at De ei saa mig tiere.

Det glæder mig meget at erfare, at Deres Reise i Norge har været Dem saa behagelig og at De paa denne Tour har moret Dem saa godt. – Turde jeg spørge Dem, hvorledes min elskede røde Rosa, De veed nok fra i Vinter hvem jeg mener, eller

med andre Ord (E...)rpigen [har det], og jeg beder at hilse hende fra mig.

Jeg beder Dem, kiære Ven, at hilse Deres Kone og Familie fra mig og ogsaa erindre mig for dem, De ved jeg giver meget Agt paa.

Glem ei Deres til Døden troe Ven.

Frederik.

Svar udbedes«.

Den tidligere Premierløjtnant N. P. Nielsen har aabenbart frygtet, at Kongen skulde faa at vide, at han soldede med hans Svigersøn i smaa Danserinders Nærværelse. Og saa har han som gammel Militær villet trække sig tilbage »i god Orden«. Den »elskede røde Rosa«, som Prinsen nævner, har sikkert været Jensine Weiner, som da var atten Aar og rødhaaret, og som havde danset en af Elverpigerne, da Heibergs Festsplil opførtes Aaret forud. Det blev snart Prinsen forbudt at komme hos Rømeling; en Aften i 1832 trængte han alligevel ind med Kaarde i Haanden, men blev afvist. Da Frederik VI fik hans Opførsel at vide, sagde han: »Det Menneske vil snart lægge mig i Graven«. Forholdet mellem Prinsen og Jensine varede i flere Aar, og mere end een Forfatter har siden hen forvekslet hende med Louise. Da Prinsen som Straf for sine begaaede Forseelser i Marts 1834 i Forbindelse med Ægteskabets Opløsning blev »forvist« til Jægerspris, bad han ved Afskeden Frederik VI række hende en hjælpende Haand. Dette afslog Kongen, men Prinsens Fader, den senere Christian VIII, love-

de at tage sig af hende. Teatret maatte hun forlade; dog fik hun en kgl. »Pension« paa 400 Rdlr. aarlig i Erstatning. Da Prinsen var blevet Tronarving og Regimentschef i Fredericia, besøgte hun ham; senere blev hun gift med en Proprietær. Forholdet til Prinsen var almindelig kendt, og H. C. Andersen skrev i sit Eksemplar af Programmet til Balletten »Armida«, hvori hun agerede Amarin: »Frederik den Syvendes Elskede; hun gik med til Fredericia, fik der en Mølle og en Møller«.

Det var hos Jensine Weiner, der boede i St. Kongensgade, at Prinsen stiftede nærmere Bekendtskab med Louise Rasmussen, men allerede tidligere havde han lagt Mærke til hende under Besøget paa Danseskolen. I sin Enkestand skrev hun denne Beretning om deres første Møde: »Højsalig Kong Frederik d. 7de har ofte ved Taflet fortalte følgende: Veed De vel, mine Herrer, paa hvilken Maade min kjære, lille Kone introducerede sig for mig, da jeg første Gang saa hende? Det kongelige Theaters Danseskole var paa Hoftheatret. Netop som Prøven var begyndt, kom jeg derind; en lille Pige med lyst krøllet Haar kom dansende ind fra Coulissen med et Neg i Haanden (man prøvede paa en Høstballet), men idet hun løb mig forbi, traadte hun mig paa Foden – see, saaledes var vort første Møde. Jeg tænkte ofte paa den lille Pige, men saae hende da først igien som Voxen hos en af hendes Veninder. Jeg følte stor Sympathi for hende, og hun tiltalte mig, fordi hendes Væsen var noget anderledes end de andre unge Pigers, med hvem jeg saa hende sammen«.

Hun havde Fantasi i sin Fortællen. Det véd vi fra N. W. Gade. Hun traf ham og hans Kammerat, Frederik Høedt, to velbegavede Dreng, i den korte Tid, hun boede i Nygade, hvor Gades Fader var Instrumentmager. De interesserede sig levende for Teatret, og det var en Svir for dem at lytte til hendes »livlige Fremstillinger af Skuepladsens Begivenheder og Scenens Ypperste«. Navnlig fængslede det Drengene at høre om Opførelsen af »Den Stumme i Portici«, der hos os skaffede Frederik VI en stormende Hyldest, medens Operaen i August 1830 bidrog til at fremkalde Oprøret i Bruxelles, en Følge af Julirevolutionen.

Ifølge Louise Rasmussens Beretning traf hun Typograf Carl Berling hos Jensine Weiner; han kom der i Følgeskab med Prinsen. De havde kendt hinanden fra Drengæarene og leget sammen ude i Lyngby, hvor Prinsen boede paa Sorgenfri hos sin Faster, Prinsesse Juliane, og Berling hos sine Bedsteforældre. En Sommer tog Louise Rasmussen ogsaa Ophold derude, og »der opstod en Tilbøjelighed hos de unge Mennesker for hinanden«, skrev hun; »men hans Familie ønskede ikke Partiet«. Dog blev Forbindelsen ikke afbrudt. Den unge Arving til det gamle »Berlingske Officin« var en Levemand, der fulgte Prinsen paa hans »Udflugter«. De fandt Sted i borgerlige Omgivelser. Det fineste ved det hele var Berlings Vogn, som nu og da vakte Opsigt i den folkelige Borgergade, naar den bragte de to Elegantiers til Louises Gadedør. Hun boede i en halv Snes Aar i Nr. 36, et smalt Hus, der først faldt ved Saneringen

i 1942. 16 høje Trin førte op til Lejligheden, som bestod af tre Værelser: En Storstue lige inden for Døren – der var ingen Entré – og et mindre Værelse til Sovekammer, begge mod Gaden, og bagtil – ved Siden af Køkkenet med Komfur og aaben Skorsten – et Kammer, hvor hendes Bedstemoder boede. Hun var ca. 72 Aar i 1840 og ernærede sig iflg. Mandtalslisten »ved Vask«. Dette Misforhold mellem Aarenes Vægt og Arbejdets Art skulde senere blive Baggrunden for Rejsningen af Stiftelsen for gamle Kvinder af Arbejdsklassen i Gyldenløvesgade. Huset ejedes af Kobbensmed Bau; hans Søn, den i 1914 afdøde 88-aarige W. Bau, havde ofte som Dreng set hende liste ned i Gangen for at slukke Tranlampen; saa vidste de, at Prinsen kom paa Besøg i Slængkappe og med Hatten ned i Panden. Hun var iøvrigt klog nok til aldrig at fortælle noget om det prominente Bekendtskab; det var, som om det slet ikke eksisterede. Spurgte man Bau, hvordan hun var som Lejer, svarede han, at hun betalte prompte og var hjælpsom og venlig mod Familien; da den ældste Bau døde, sad hun ved Sengen og lukkede hans Øjne. Nattesjov og Spektakel i Huset var der aldrig Tale om; i modsat Fald havde hun ikke kunnet bo der saa længe.

Op gennem Trediverne og ind i Fyrerne var Berling og Louise forlovede, ikke officielt, men i det stille. Selv om de paa Grund af Prinsens Rejser og Fravær fra Hovedstaden kun havde Lejlighed til at træffe ham nu og da, sørgede de for, at han ikke tabte dem af Syne. Hun skriver, at de begge »af

L. F. Møller: Ungdomsportræt af Frederik VII (Jægerspris).

*Louise Rasmussens Storstue i Borgergade 36^l. Nedrevet i 1942.
(Efter Fotografi).*

Naturen havde et Hang til noget usædvanligt«, og at det var dette, som forenede dem i et ubrydeligt Venskab. Det formelle kedede Prinsen, og det gjorde endda intet Skaar i Forholdet, at hun skulde have et Barn. I Begyndelsen af Januar 1841 dansede hun sidste Gang i Balletten »Valdemar«, og i de følgende Maaneder kom hun ikke paa Teatret; Carl Berling kvitterede for hendes Gage paa Teaterkontoret. Ud paa Foraaret tog hun Ophold paa Landet, og den 5. Juni (Danmarks senere Grundlovsdag) fødte hun – i Landsbyen Flakkebjerg ved Slagelse – Berling en Søn, der blev opkaldt efter deres Ven Kronprinsen og i Daaben fik Navnene Frederik Carl Christian Louis Berling. Kirkebogen anfører, at Barnet blev baaret af Moderen, »udflyttet Jomfru C. L. Rasmussen«, og at Fadderne var »Institutforstander Stephansen af Holsteinsminde, Skolelærer Hansen i Skørpinge og Forstander C. Møller af Flakkebjergs Institut samt dennes Kone«. Louise maa have vundet disse brave Folk under sit Ophold derude – ellers var de næppe gaaet ind paa at staa Faddere til et uden for Ægteskab født Barn af en dem ubekendt »udflyttet Jomfru«, der beklædte en Stilling, de sikkert ikke havde Respekt for. Anders Stephansen og Forstander Møller var landskendte Pædagoger inden for Børneforsorgen, men de kæmpede med smaa Kaar, og utænkeligt er det ikke, at Berling økonomisk har støttet deres samfundsnyttige Virksomhed. Vi har et utrykt Vidnesbyrd om hendes Entré i Skørpinge Præstegaard hos Pastor F. E. Boisen, den senere landskendte »Budstikke-Boisen«; det skyldes hans

Hustru. Forstander Møllers Kone præsenterede Louise Rasmussen som »Madam Jensen«; hun skulde egentlig bo hos Skolelærer Hansen, men foretrak »de moralsk fordærvedes Institut« (en Ironi af Skæbnen), hvor man lod, som om hun hed Madam Jensen og havde sin Mand paa Rejse. En Læge fulgte hende derned, og man viste hende en mageløs Opmærksomhed i alle Henseender. Præstekonen syntes, at hun var meget flot klædt, og hun fremviste ogsaa en Guldæske med ægte Perler til Pebermynter, en Gave, sagde hun, fra Kronprinsen til hendes Mand. Men Flotheden tiltalte ikke Præstefruen, og da hun havde vist hende Haven, kom »Madam Jensen« ikke mere i Præstegaarden. Hun vilde gerne have Barnet anbragt i Pleje dør, men da Fru Boisen selv ventede et Barn (den senere Politiker Frede Bojsen), blev Ønsket ikke imødekommet. Drengen kom saa i Pleje hos Forkarlen hos Pastor Emil Clausen i Boeslunde, medens Moderen tog tilbage til Hovedstaden. Men da hun snart erfarede, at han ikke blev passet ordentligt, agede hun paa Hønsekræmmerens Kærre derned, hentede ham sans façon og kørte ham paa Læsset til København, hvor hun stod af ved Ravelinen og bar ham som en Bylt gennem Byens mindre befærdede Gader. Hun havde fundet en ny Pleje til ham hos en tidligere Budkone ved Berlingske Tidende, Ane Jacobsen, som nu ernærede sig ved at opdrage Plejebørn. Hun var Enke efter en Haandværker og boede paa Jagtvejen gl. Nr. 171. Drengen kaldtes paa Mandtalslisten for 1855 hendes Søn; han var da fjorten Aar, og da hans virkelige Moder nu

var blevet gift med Landets Konge, ændredes hans Efternavn til Jacobsen. Plejemoderen ejede Huset og »levede af sine Midler«. I de Aar, Louise Rasmussen havde Modehandel, fik hun en Dag Besøg af Pastorinde Clausen, som vilde købe sig en ny Hat. Da hun saa Ekspeditricen, udbrød hun: »Næh, er det Dem, Madam Jensen«, men Indehaversken vilde helst være fri for videre Snak og overlod Ekspeditionen til sin Medhjælperke.

Efter at Louise Rasmussen var blevet Moder, optraadte hun ikke mere. En gammel Knæskade, som hun havde paadraget sig i Teatrets Tjeneste, var brudt op; naar hun anstrengte Benet, fik hun Smerter, og en Kur paa Frederiks Hospital i fem Uger hjalp ikke. I November 1841 erklærede Teaterlæge Dr. med. J. Lund, at det var tvivlsomt, »om hun nogensinde vilde blive fuldkommen tjenstdygtig for Theatret«, og han tilraadede derfor, at Direktionen indstillede hende til Afsked, »da det fri Brug af Benet, som er nødvendigt for en Danserinde, var berøvet hende«. Hun fik dog endnu nogle Maaneders Respit, men i Juni 1842 kunde Afgørelsen ikke udsættes længere, og Direktionen indstillede da til Kong Christian VIII, om hun maatte blive entlediget, da hendes Helbred var, hvad Teatrets Læge Dr. med. Lund havde bevidnet, »ikkun svag og hun i over ét Aar ingen Tjeneste havde kunnet gjøre«. Fra August samme Aar blev hun, 27 Aar gammel, pensioneret med den halve Gage, 110 Rdlr. i aarlig Indtægt.

Om nogen »Fjernelse« fra Teatret paa Grund af

Utugt var der slet ikke Tale. Hvad Generalmajor C. F. Holten og Indenrigsminister M. H. Rosenørn fortæller herom i deres Erindringer, har intet med Sandheden at gøre. Beskyldningen falder tilbage paa dem selv, og den bliver ikke mindre ubehagelig, naar vi véd, at de krummede Ryg for Grevinde Danner, saa længe Kongen levede. Men ved at sende den til Eftertiden gav de Udtryk for Aristokratiets Opfattelse af og Syn paa hendes tidligere Liv og Virken, om hvilken en anden Memoireforfatter fra samme Samfundslag, Gehejmestatsminister C. E. Bardenfleth, skriver, at den »helst maatte ønskes ganske overgivet til Forglemmelse«. Ingen af disse fornemme Herrer har aktnæssigt undersøgt hendes tjenstlige Forhold til Teatret. Et andet Billede end det, de ønskede at bringe, vilde i saa Fald have mødt dem. De havde en vis Hævnfølelse tilfælles, og den skulde have Luft.

Men et saa udfordrende Livseventyr undgaar naturligvis ikke en Mængde »Historier«, og det er paa saadanne, at General Holtens Bog hviler. Folk vilde nødig give Slip paa den Godtkøbsviden, betalte Skribenter som Frederik Schaldemose saa deres Fordel ved at bringe til Torvs. Et lascivt Vers som dette for Eks.:

*»Stor Lykke hun gjorde i Musernes Tempel;
Balletmesteren trykte Fuldendthedens Stempel
paa hende, og knapt havde det fundet Sted,
før andre Kjendere trykkede med« –*

i Schaldemoses Pamflet »Rasmusine eller den belønnede Dyd« var tilstrækkeligt til at bringe Liv i en

Mængde Sladder, der havde Vinger og derfor Svingkraft gennem flere Generationer. Schaldemose var egentlig en begavet og kundskabsrig Skribent, særlig kendt som Oversætter. Men da han ikke kunde leve af sin Pen, skiftede han hurtigt Stillinger, indtil han døde i stor Fattigdom. I sine sidste Aar saa han sin Fordel ved at udgive Smædeskriftet »Prikkeltorne«, hvori »Rasmusine« første Gang blev trykt. En Bøde, han fik for sine Skriverier, maatte han afsone.

Det er altfor elementært at opfatte Louise Rasmussen som en Allemandstøs, der planløst gav efter for tilfældige Luner og Indfald; hun vilde i saa Fald være strandet og rimeligvis gaaet til Bunds. Nej, hun var tværtimod en beregnende Natur, der forstod at drage Fordel af sine Omgivelser; faa har som hun forstaaet at gennemføre en Plan med en ikke altid sympatisk Snildhed og Udholdenhed; der var Kræfter, Vovemod og Realitetssans i dette sunde Pigebarn, som baade havde Forstand og Temperament. Teatret blev hende en ypperlig Forskole til Livet; hun kendte sin Besøgelsestid og havde ikke noget imod at forlade Balletten, da hun indsaa, at den aldrig vilde føre hende videre frem. Og hvad saa? Det saa ud til, at Carl Berling af Hensyn til sin Familie ikke vilde gifte sig med hende, skønt han var hendes Barns Fader, og hun holdt af ham. Der var intet andet at gøre end at faa et Erhverv, medens Tid var. Men Springet ud i Virkelighedens Verden er ingenlunde let for den, der har levet sin første Ungdom paa Teatret. Huslige Sysler hører ikke til Ballettens Lærdomme, og Danserindernes intellektuelle

Udvikling var dengang meget mangelfuld. Det gjaldt da for hende om at benytte de Ungdomsaar, hun endnu havde foran sig. Hun var kun 27 Somre, og i Kraft af sin Forstand, sit Livsmod og sin Tilpasningsevne vidste hun, hvilken Vej hun skulde vælge. Paa Grundlag af sin sikre Smag for Farver og sin praktiske Sans lod hun sig uddanne til Modehandlerinde. Men da den Forretning, hun paatænkte at starte, skulde have sit særlige Præg med international Tone, var det nødvendigt, at hun høstede Erfaring i Paris, Modernes By.

Venskabsforholdet til Prinsen var ingenlunde kølnet. Man kan følge det ved i Arkiverne at finde Skrivelser, der viser hans Tjenstvillighed. I April 1840 fik hun ham til at anbefale hendes Stedfader, Kontrollør Jensen, til Billetkassererposten ved Teatret, men da han engang var grebet i en lille Mislighed, turde Teaterchef Levetzau ikke betro ham Stillingen. Dog blev han senere holdt skadesløs, idet han udnævntes til Toldassistent. Ved Kongens Død i December 1839 var Prins Frederik blevet nærmeste Tronarving, hvilket betød en friere Tilværelse for ham. Christian VIII var en svag Fader – lige saa eftergivende, som Frederik VI havde været streng. Den nye Konge blandede sig nødigt i Sønnens private Forhold, han mente – mere ud fra et æstetisk end et psykologisk Synspunkt – at da Louise Rasmussen var »saa forbandet styg«, vilde Kronprinsens Forhold til hende nok opløses af sig selv. Ingen Betragtning kunde være mere forkert. Hans militære Stillinger i Provinserne holdt ham borte fra Hoved-

staden, men Louise skrev Breve til ham (fortalte hun siden hans Historieskriver H. P. Giessing), hvori hun advarede ham mod »alskens Individder, der forstod at drage ham til sig, og berørte Streng, hvis Toner fængslede hans bedre Jeg«. Da Tronskiftet bragte ham til Residensstaden, søgte han hende paany, og der opstod nu, skriver hun »et fortroligt Forhold« mellem dem, som Berling tolererede. Hun var klogere og mindre paagaende end Prinsens andre intime Forbindelser, og det viste sig navnlig, da Kongen og hans Omgivelser af moralske og dynastiske Grunde gerne saa, at han indgik et nyt Ægteskab. Maalet var at finde en Prinsesse, som kunde dæmpe hans urolige Sind, begrænse hans Trang til Drik og føde Landet en Tronarving. Opgaven var vanskelig, og flere Muligheder blev drøftet mellem Christian VIII og Gesandt, Greve F. D. Reventlow, hvem han havde overdraget det delikate Hverv at finde en Brud, helst fra et af de smaa nordtyske Hoffer. »De veed«, skrev Kongen, »at De ey maa vende hjem uden Brud, hvor hun saa skal findes«. Omsider faldt Valget paa Prinsesse Mariane, en Datter af Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz. Louise Rasmussen skriver, at hun var »den eneste, som formaaede at overtale Kronprinsen til at indgaa Ægteskabet« – selv var hun i de Dage optaget af Forberedelserne til sit Barns Fødsel og dets fremtidige Anbringelse, men hun har sikkert forudset, at den nydelige Porcelænsprinsesse, som Christian Winther, hendes Lærer i Dansk, kaldte »en fin, hvid, ikke skøn, men yndig Perle«, ikke egnede sig til at opfylde de Forventnin-

ger, man stillede til hende. Prinsens andet Ægteskab blev da ogsaa endnu mere ulykkeligt end det første. Prinsesse Wilhelmine havde kunnet hente Trøst for den Behandling, han bød hende, hos sine Forældre, men den sarte Mariane maatte selvne bære de mange pinefulde Udslag af hans uligevægtige Karakter. Fru Heibergs ældste Søster, Magdalene, var Oldfrue paa Slottet, og derfra stammer hendes Viden om, at Prinsessen ikke ejede en eneste af de Egenskaber, som var nødvendige, hvis hun skulde løse sin Opgave. Det unge Ægtepar boede dels i Odense, dels paa Frederiksgave ved Assens. Den lille blegsottige Dame evnede hverken at interessere endsige at beherske hans robuste Natur, og hun havde ikke Kræfter til at deltage i hans løsslupne Liv, hans Frokost-, Middags- og Aftengilder, der først endte længe efter, at hun var gaaet til Ro. Hendes Klynkeri irriterede ham, og en Dag viste han hende den Raahed – det skete vel i en Rus – at trække Louise ind i hendes Gemak og præsentere hende som sin »Skyts-Engel«. Intet Under, at hun længtes efter sine Kusiner, Prinsesserne Louise og Augusta, i København, og efter sine Forældre i Neu-Strelitz. Gentagne Gange ledsagede Kronprinsen hende kavaler-mæssigt derned, men returnerede alene; vel genoptoges Samlivet nogen Tid paany, men da det stadig ikke blev bedre, rejste hun bort for ikke mere at vende tilbage. Det skete i 1844; to Aar senere blev Ægteskabet officielt ophævet med pæne Afskedsord i Kollegialtidende. »Nedarvet Sygelighed og nedbrudt Helbred« blev angivet som Grund, og det tilføjedes, at Kronprinsen

»højest ugerne« gik ind paa Adskillelsen, og at Kongen stadfæstede Bestemmelsen »med hjertelig Beklagelse«. Hun blev en dyr Dame for Statskassen, idet hun modtog 16.000 Rdlr. om Aaret indtil sin Død i 1876. Da Gemalen var gaaet bort, besøgte hun endnu en Gang – 1865 – København, hvor Dronning Louise nu beklædte den Stilling, som hun selv engang havde Udsigt til. »Dengang var jeg ung og uerfa- ren«, sagde hun. »Nu, jeg er blevet ældre og har prøvet Verden mere, tror jeg, at hvis det, som skete dengang, var sket nu, vilde jeg snarere have fundet mig i at blive og bære«. Men da Begivenhederne indtraf, syntes hun, at hun kun havde Valget mellem at dø eller at rejse. To Skuespil blev Resultatet af Prins Frederiks uheldige Ægteskaber: Først Heibergs »Elverhøj«, der endte som Nationens Festspil og stadig opføres for fulde Huse, og dernæst Hertz' »Svanehammen«, som fik den Skæbne at staa urørt, omend smukt indbundet paa Boghylderne i mangfoldige Hjem. Lyrikken i dette romantiske Skuespil skulde kaste Glans over den ægteskabelige Konstruktion, men hverken Digtningens Skønhed, H. Rungs Toner eller Fru Heibergs og Anna Niensens fortrinlige Spil kunde skjule Forbindelsens indre Tomhed.

*

Det blev ikke som Danserinde, at Louise Rasmusen kom til at optræde i Paris, paa hvis Opera hendes Kammerater fra Balletten, Lucile Grahn og Augusta Nielsen, havde vakt stor Opsigt. Hun maatte nøjes

med at gaa i Lære hos en anset Modehandlerinde, Mlle Emmy Le Carpentier, der havde sit Atelier i Hjertet af Paris. Carl Berling ledsagede hende og var hendes Financier. Inden hun rejste, havde hun sikret sig en Butik med tilhørende Lejlighed i Huset Vimmelskaftet Nr. 20, nuværende Nr. 38, som senere kom i Berlings Eje, men de havde begge overset, at Modehandel krævede en Bevilling fra Magistraten. Hun havde Lysten, Lokalet og Varerne, men ikke Tilladelsen til at handle, da hun fra Paris sendte denne Ansøgning, som Berling havde formet:

»Det er kun i dybeste Ærbødighed, at jeg vover at henvende mig til den høie Magistrat i Kjøbenhavn med nærværende Ansøgning om Bevilling til at maatte forfærdige Modepynt og dermed drive Handel, og jeg tillader mig allerærbødigst at henlede den høie Magistrats Opmærksomhed paa, at jeg, som er uden Forældre, er saa langt fra at have nogensomhelst Understøttelse fra min Familie, at jeg meget mere maa ernære en gammel, affældig Bedstemoder; dette er vel hidtil lykkedes mig ved utrættelig Flid, men da jeg frygter en sørgelig Fremtid, naar jeg fremdeles skal være afhængig af Andre, har jeg tænkt at etablere mig selv og har derfor anvendt et erholdt Laan til at reise hertil Paris, hvor jeg for Tiden opholder mig for at perfectionere mig i min Kunst, hvortil er given fortrinlig Leilighed, da jeg er ansat hos en af de berømteste Modehandlerinder, Madslle Carpentier, hvor jeg for Tiden arbejder, og hvis Atelier er meget søgt.

Ukjendt med Forholdene har jeg alt i Foraaret ladet leie Boutik og Værelser til Octbr. Flyttetid d. A., idet jeg troede, at det var enhver, der havde lært og forstod Modepynt og Handel, tilladt at etablere sig; da jeg imidlertid senere fra Hjemmet har erfaret, at dette maa være Gjenstanden for en Ansøgning, tillader jeg mig at benytte en Landsmands Hjemreise for at fremsætte denne, bedende den høie Magistrat naadigst tage Hensyn til den sørgelige Forlegenhed, jeg vilde komme i med den Boutik, jeg har leiet, og de Varer, jeg har bestilt paa Fabrikken, dersom mit ærbødige Ønske enten ikke skulde blive opfyldt eller dets Opfyldelse forsinket, da ikke alene det lidet, jeg ved mange Aars Flid selv har samlet, men ogsaa det Laan, man i Tilled til min Dygtighed har gjort mig, for at jeg kunde etablere mig, uigienkaldelig vilde være tabt.

Gjentagende vover jeg at erindre om, at denne Stilling som jeg har lært, og hvortil jeg har offret Tid og Kræfter, saa at jeg, gaaende i mit 30de Aar, alt er meget svagelig – er den eneste, hvori jeg har nogen Udsigt at komme gennem Verden, hvorfor jeg, for i mit Fag at blive saa fuldkommen som mulig, har vovet saa meget ved denne for mig saa kostbare Reise.

Paris, den 19de Juli 1844.

Allerærbødigst
Louise Rasmussen «.

Ansøgningen var bekræftet af Danmarks mange-

aarige Generalkonsul i Paris, Baron Delong, som bevidnede Oplysningernes Rigtighed. Og for at give den endnu mere Vægt var den varmt anbefalet af hendes Slægtning, Snedkermester, Husejer H. Monsees paa Amagertorv. Da mange betragtede en fhv. Balletdanserinde med en vis Skepsis, navnlig naar hun var Moder uden at være gift, fandt hun, der nu var kommet tilbage til Danmark, det formaalstjenligt at vedlægge en Attest om sin Vandel fra Stiftsprovst E. Tryde ved Frue Kirke. Den ansete Prælat bevidnede den 22. August 1844, at »Jomfru Lovise Christine Rasmussen, der opholder sig hos sin Bedstemoder, Enkemadam Rasmussen, Dybensgade Nr. 189, (nuværende Nr. 21), har oftere søgt Herrens Bord her i Menigheden og er mig fra meget paalidelige Mænd kjendt som en sædelig, strebsom og agtværdig Pige«.

Efter Skik og Brug sendte Magistraten Ansøgningen til Erklæring hos »Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlauget«, hvor den mødte et »fortjent Afslag«. Oldermænd O. P. Thorsens Grunde derfor giver et lille Begreb om Synsmaaderne i Voldenes København før Næringsfrihedens Indførelse. »Modehandler Bevillinger ere ikkun forbeholdne aldrende og svagelige Fruentimmer, som virkelig er trængende og ikke paa anden Maade kunde finde Erhverv; men dette er langt fra Tilfældet med Supplicantinden, der ikkun er 29 Aar gl. . . . afvisaarsag det derfor er bedre for hende, om hun søgte sit Udkomme ved at konditionere eller arbeide for Andre, der sikkert vilde afgive et bedre Resultat end

ved selv at hengive sig til Modehandleriet, der ofte ikkun tiener til Luxus Udbredelse og Indtrængen i Andres Handelsrettigheder«. Oldermænden troede ikke paa hendes Sygdom, »som jo ikke havde hindret hende i at reise til Paris«. Og at leje en Butik, før man havde Bevilling til at drive Handel, stempede han som »mildest talt uklogt«. Den 7. Septbr. blev Bogtrykker Berling tilsagt til Møde paa Raadstuen – formentlig for at erfare Magistratens Afslag. Baade han og hun maa have haft en Følelse af, at en Nægtelse var i Vente, men Parret vidste ogsaa, paa hvilken Maade den i sidste Øjeblik kunde afværges. De rejste begge til Fredericia, hvor Kronprinsen tilbragte et ensformigt Liv som Chef for Fyenske Infanteriregiment; han havde tidligere staaet under streng Opsigt af Fæstningens Kommandant, Generalløjtnant Frederik Castonier, som nu var død. Den gamle Hugaf var berygtet for sin grove Mund, og ved en tidligere Lejlighed, da baade Jensine Weiner og Louise Rasmussen besøgte Prinsen, havde han brummet: »Een Dulle er nok« og forlangt, at den ene af de kvindelige Gæster straks skulde forlade Byen. Historien er fortalt i forskellige Versioner, men den er ikke blevet finere deraf. Nu var Kronprinsen friere stillet, men han nøjedes ikke med at spille Lotteri med Teatrets færende Folk, naar de kom til Fredericia, men holdt undertiden vældige Drikkelag, hvor Gæsterne til Slut forlagde Scenen til Gulvet under Bordet. Hvad der skete under Berlings og Louises Besøg hos ham i Septbr. 1844, fremgaar af disse Breve:

»Til

Jomfru L. Rasmussen.

Er det en Drøm, er det en Virkelighed, jeg har havt i Nat, saaledes sidder jeg nu og grubler [og] seer paa de scharmante Presenter, jeg i Nat har erholdt, saa er jeg ude af mig selv af Hændryk- kelse; føler jeg paa mig og andet, saa troer jeg, det er en kjær, inderlig kjær Drøm, thi det fore- kommer mig endnu, at det Væsen, jeg meest elsker her paa Jorden, min Louise, var hos mig og oven- ikjøbet voldtog mig med sin Kjerlighed.

Ja, Louise! aldrig er jeg nogensinde i mit Liv bleven saa consterneret som i Nat, da jeg mødig og tret af Dagens Besværligheder kom hjem og fandt Dig og Carl [Berling] hos mig; jeg vilde slet ikke troe, at det var muligt, at I saaledes paa en kjerlig Maade vilde overraske mig, og uendelig Taknemlig er jeg Eder derfor.

Nu maa jeg slutte med at sige Dig, elskede Louise, at der idag er stor Parade Kl. 12, og at jeg møder dèr, hvis Du har Lyst at møde mig eller see [mig] enpassant i Cavallerie Uniform med Caske, saa gaaer jeg derhen Kl. 11¾ med mine Officerer.

Din taknemmelige

Fritz.

Fredericia, d. 8de Septbr. 1844«.

»Til

*Geheimeetatsraad, Overpresident
og Polithi-Schef Kjerulff,*
Storkors af Dannebrog og Dannebrog's Mand.

Deres Høivelbaarenhed.

I Anledning af en fra Jomfrue Louise Christine Rasmussen til Kjøbenhavns Magistrat om Tilladelse [til] at drive Modehandel indkommen Ansøgning datteret Paris d. 19. Juli og forsynet med Paategning af General-Consul Delong, vilde jeg være Deres Høivelbaarenhed meget forbunden, om De vilde Drage Omsorg for, at Bevillingen udfærdigedes forinden October Flyttedag dette Aar og for øvrigt Clausuleredes fordelagtigt for Ansøgerinden.

Da Ansøgerinden er gaaet i Compagnie med Mademoisellen Le Carpentier i Paris, ønsker Hun Bevillingen udfærdiget med Tilladelse at benytte Fi[r]maet Le Carpentier et Comp.

Deres velvilligst hengivne

Frederik K. P.

Fredericia d. 9. Sept. 1844«.

Kronprinsens Brev afleverede hun selv til Overpræsidenten privat, medens Carl Berling ventede uden for hans Sommervilla paa Frederiksberg. Indfaldet var nyttigt, thi Kierulff havde som Politidirektør Re-

ferat for Kongen, og man kan sikkert gaa ud fra, at han har forelagt Brevet, da han konfererede om de dagligt forefaldende Spørgsmaal med Majestæten. Det hele var kun en Bagatel, men Forretningen kunde muligvis vokse sig stor og føre til, at hun beskæftigede sig mindre med Kronprinsen.

En ny Ansøgning til Magistraten – i samme ydmyge Tone som den første – blev dog ogsaa skrevet, men denne Gang om en indskrænket Bevilling:

»Det vil være den høie Magistrat i behagelig Erindring, at jeg under 19. Juli d. A. fra mit daværende Opholdssted Paris har indsendt en allerærbødigst Ansøgning om i Kjøbenhavn at maatte anlægge og drive Modehandel.

Det var derfor med dyb Smerte, at jeg ved min Hjemkomst hertil for nogen Tid siden maatte erfare, at Magistraten havde troet ikke at burde bevilge min allerærbødigste Ansøgning.

Da jeg herved bliver sat i en yderst sørgelig Stilling, idet jeg, som Fruentimmer, ubekjendt med Forholdene maa tilstaae at have begaaet den Uforsigtighed alt i Foraaret at have ladet leie Boutik etc. etc., hvilken jeg er pligtig at tiltræde førstkommande Octbr. Flyttetid, samt under mit Ophold i Udlandet og navnlig Paris har bestilt endeel Modeller og Mønstre, som deels alt ere, deels snart ville ankomme og som maae betales; saa er det indlysende, at jeg vilde lide et for mig overordentlig Tab ved ikke at kunde begynde denne Handel, saa vover jeg

paanye hos den høie Magistrat at ansøge om Tilladelse til at maatte anlægge Modehandel, om ogsaa saadan Bevilling *kun* skulde indskrænke sig til Forfærdigelser af og Handel med alle Slags Dame-Hatte og Hovedpynt samt broderede Sager, istedetfor den mere udvidede Bevilling, hvorom jeg først havde gjort mig Haab og ansøgt.

Da det er en tiltagende Svagelighed, der gør mig – der, uden Understøttelse fra min uformuende Familie, *ene maa ernære min 76 aarige Bedstemoder* – det til en Nødvendighed at etablere en Handel, inden det bliver for sildigt, og jeg bliver aldeles uskikket dertil, saa tillader jeg mig at vedlægge en Attest fra min Læge, Bataillionschirurg Ørsted, hvoraf vil sees, at jeg lider af en tiltagende Øien-svaghed, der er saa betænkelig, at den sætter mig ud af Stand til fremdeles at ernære mig ved personligt, vedholdende Haandarbejde, hvorfor jeg, som overfor anført, har søgt den Udvei at etablere mig for ikke at gaa til Grunde.

Og derfor vover jeg at haabe, at Magistraten vil lade mig blive den Naade tildeel at see mit allerærbødige Andragende bevilget; jeg har i saa lang Tid og med saa megen Flid søgt at uddanne mig til denne Stilling; jeg har anvendt en Deel af det mig til min intenderede Handel velvillig gjorte Laan til at reise til Paris, for der at perfectionere mig i min Kunst (Rigtigheden heraf bekræftes af Generalconsul Delongs Attest, der er vedhæftet min Ansøgning af 19. Juli), og jeg har sat hele mit Haab til dette Foretagende, saa at min fremtidige, time-

lige Velfærd vil beroe paa den høie Magistrats Beslutning i denne Sag.

Kjøbenhavn, den 30te Septbr. 1844.

Allerærbødigst

Louise Rasmussen
Dybensgade 189 κ .

I sin Erklæring bevidnede Dr. med Ørsted, at hendes Knæ var svækket af Ledevand, og at hun led af en nervøs, tiltagende Øjensvagthed.

Magistraten sendte ogsaa den nye Begæring til Laugets Udtalelse, men Oldermændene gentog Afslaget. Han advarede filistrøst imod at »formere Antallet af Modehandlerinderne med et saa ungt Subject, hvis Udvortes aldeles ikke røbede nogen Svagelighed«.

Kronprinsens Brev havde imidlertid gjort sin Virkning. Paa tværs af Oldermændenes Indstilling og sikkert til Laugets Harme fik Louise Rasmussen omsider den 15. November 1844 Bevilling til »saalænge hun i ugift Stand forblev«, at forfærdige og sælge Modepynt bestaaende af »Damehatte og Kapper samt broderede Arbejder«. Ogsaa Balsko og andre »Fruentimmer-Netheder« maatte hun sælge. Endelig havde hun naaet sit foreløbige Maal, og med sædvanlig Iver og Energi startede hun nu i Vimmelskaftet (nuv. Nr. 38) en Forretning, der baade i Udstyr og med Hensyn til Reklame brød nye Baner, og som paa sit beskedne Omraade bidrog til Livet i Fyrrernes vaagnende Kjøbenhavn. Butikkens Vægge var beklædt med høje,

brune Paneler, Varerne laa i Glasskabe, og paa Mahognidysken flød franske Modeblade. Interiøret havde et internationalt Præg, og hendes Avertissementer i Berlingske Tidende var affattet baade paa Dansk og Fransk. Aabningsannoncen lød:

»Magazin
for Pariser Modevarer
Vimmelskaflet Nr. 20.

Hovedstadens Damer tillader jeg mig herved at underrette om, at jeg under Firma Emmy Lecarpentier et Comp. har aabnet et Magazin for Pariser-Modevare, af Damehatte, Coiffürer, Kapper m. m., i den nyeste og reneste Smag og Alt forfærdiget af de bedste Stoffer. Under mit Ophold i Paris har jeg været saa heldig at træffe et Arrangement med det berømte Modemagazin hos E. Lecarpentier, hvorefter jeg ved Assistance af Mademoiselle Emmy Lecarpentier er istand til at følge enhver Nuancering i den Pariser-Modeverden og altid vil være forsynet med de nyeste i Paris meest søgte Modeller. Jeg er saaledes istand til at give Alt den nyeste Tournure og tør sikkert haabe ved en omhyggelig Udførelse af Alt, hvad der anbetroes mig, at vinde de ærede Damers Tilfredshed, som jeg herved tillader mig at indbyde til at tage mit Atelier i Øiesyn.

Louise Rasmussen.

Kjøbenhavn, den 22. November 1844.

Den nye Modehandlerinde spekulerede altsaa i Københavnerindernes Smag for franske Moder, og i

Overensstemmelse hermed ansøgte hun Kancelliet om Tilladelse til at føre Pariserfirmanavnet »Emmy le Carpentier et Co.«. Kancelliet sendte Begæringen til Magistraten, hvorfra man gentagne Gange forgæves anmodede hende om at bevise sin juridiske Ret til at tage det franske Firmas Navn. Endelig den 24. Maj 1845 svarede hun, at hun »vel var fuldkommen vis paa, at Mlle le Carpentier var enig med hende i, at hun førte hendes Firma, men at hendes Skrivelser dette betræffende ei egnede sig til Fremlæggelse«. Paa Grund af de manglende Beviser afslog Magistraten hendes Ønske, men hun vedblev at benytte Navnet og skrev sine Regninger paa Fransk. Fint skulde det være.

Samtidig med Butikkens Aabning sendte hun en anden Ansøgning til Det kgl. General-Toldkammer og Kommercekollegium om at faa et femaarigt Patent paa at forfærdige og sælge mekaniske Damehatte, hvis Fabrikation hun »smigrede sig med at have gjort fuldkommen«. Hattene var konstruerede saaledes, at selv »den kostbareste og eleganteste Damehat ved Hjælp af en egen i dens Indre anbragt Mekanisme kunde nedlægges i en flad Æske og derved med Lethed transporteres paa Reiser«. Da hverken Bestyrelsen for den polytekniske Lærestalt eller kgl. Fabriksdirektør Rawert havde noget at indvende mod Opfindelsen, som stammede fra Frankrig, bevilgede Christian VIII 5. Februar Patentet, mod at hun i to Eksemplarer indsendte en Beskrivelse med Tegning af Mekanismen samt forpligtede sig til inden et Aar at begynde Fabrikationen og »senere dermed vedblive«.

Den sidste Del af Kravet opfyldte hun som bekendt ikke. Men hun indsendte den forlangte Redegørelse, der endnu opbevares i Kommercekollegiets Arkiv, og som giver Oplysning om, hvorledes en saadan Hat kan laves. Den var bygget efter samme Princip som Herrehatten »Chapeau claque«, populært kaldet »Klaphatten«. Opfindelsen blev averteret i Bladene og skildret i en Brochure, som hun udsendte; om hun tjente Penge paa den, kan næppe oplyses. En anden af hendes Ideer vakte større Opsigt og benyttedes den Dag i Dag i videst Udstrækning: Bag Butikkens store Spejlglasvindue anbragte hun en »drejende Voxdame« i udsøgt Toilette, og dette Paafund blev et udmærket Samtalestof for Datidens Københavnerne. Enkelte syntes, at Reklamen var fræk, men de fleste beundrede Dukken, som alle skulde se. Louise Rasmussen viste sig som en dygtig Forretningsleder, der sikkert i vore Dage vilde være blevet Afdelingschef i et af de store Magasiner. M. V. Brun roste hendes Smag; han købte Damehatte hos hende til sine Slægtninge i Norge, og han lod hende sy nydelige Kapper til sin gamle Moder. En højt bedaget Dame forærede i 1916 Teatermuseet et Par Balsko, som hun havde købt i sin tidligste Ungdom hos Louise Rasmussen; hun skildrede hende som en elskværdig Ekspeditrice, der forstod at vinde Kunderne. Begrebet »nedsatte Priser« for ældre Modeller i Udsalg anvendte hun ogsaa, og da hun var vidende om, at Fruerne i Helsingør havde Penge paa Lommen, averterede hun i den driftige Handelsbys Avis. Under al denne Foretagsomhed glemte hun sin »tiltagende Svaghed« og Øjensygdommen; hun leve-

de op og saa lyst paa Livet – og løj sig tre Aar fra, da hun skulde opgive sin Alder paa Folketællingslisten 1845. Nu gjaldt det om at være ung og modig. Den gamle Mormoder delte ogsaa denne Periode med hende i Værelserne bag Butikken.

Den 23. Januar 1846 skete en Begivenhed, som senere Skribenter, der vilde Grevinden til Livs, uden historisk Baggrund benyttede til Ramme om hendes saakaldte første Møde med Kronprinsen. W. I. Karup f. Eks. lader i Romanen »Hovedstadens Mysterier og Aabenbareelser« Ildebranden i Vimmelskaftet opstaa om Natten; efter at Vægternes Brandraab har kaldt Folk sammen, kommer Kronprinsen ridende paa sin graa Skimmel for som »Æresbrandkaptajn« at kommandere Sprøjterne, hvorved Forfatteren lader ham faa Øje paa »den forføreriske Modehandlerinde«, som er stedt i Fare. Endog den senere Kabinetssekretær Trap vidste ikke bedre at fortælle, end at Nattebranden bragte Kronprinsen tilbage til Louise, og at Forholdet fra det Øjeblik blev genoptaget. Og Litteraten Frederik Schaldemose nægtede sig heller intet, naar han aabnede sit tidligere citerede Heltedigt »Rasmusine«, der maaske har en vis kulturhistorisk Interesse som Bidrag til Belysning af, hvad Folk dengang troede var sandfærdig cronique scandaleuse, med følgende uhøviske Vers:

*»Og nu en Sang om en Figurantinde,
som blev gjort om til en naadig Grevinde
ved Hjælp af to Lægge, to Laar og en Brand,
som ganske forplumred' en Høiheds Forstand.«*

Branden i Vimmelskaftet opstod ikke om Natten, men om Eftermiddagen Kl. 3 paa et Snedkerværksted i Baghuset til det Sted, hvori Louise Rasmussen havde sin Butik, og da der fandtes et Bomuldsvæveri i Ejendommen, fik Ilden rig Næring, og flere af de tilstødende Sidebygninger blev et Rov for Luerne. Dagspressen kaldte Branden »den stærkeste, som i lang Tid er set i Kjøbenhavn«; men Kronprinsen omtales ikke som nærværende blandt Tilskuerne. Louise Rasmussens Lyst til at optræde fornægtede sig heller ikke ved denne Lejlighed; i Berlingske Tidende for den 26. Januar indrykkede hun denne Tak til Publikum:

»Da jeg ved det sørgelige Uheld, der ramte mig afvigte Fredag ved Ildsvaaden i Vimmelskaftet Nr. 20, saavel hos de omboende Familier som mange Andre, mødte en Deeltagelse og Assistance, der altid vil blive mig i uforglemmelig Erindring, opfylder jeg en kjær Pligt ved herfor at aflægge min forbindtligste Tak.

Louise Rasmussen
Modehandlerinde«.

Efter Branden flyttede hun midlertidig hen i Vinggaardsstræde (Hotel »Monopol«), hvorfra hun i August 1846 meddelte sine Kunder, at hun rejste til Bruxelles og Paris for at gøre Indkøb til Vintersæsonen. Hun modtog gerne Kommissioner fra Damer, der ønskede »ægte Pariserartikler«. Fra den 26. Oktober fortsatte hun Forretningen paa Amagertorv Nr. 8, Hjørnet af Niels Hemmingsens Gade, »med nye

fra Paris hjembragte Sager«, men dermed ophører Avertissementerne foreløbig, og andre Tanker synes at have optaget Madame. I April 1847 sendte hun skyldige tyve Rigsdaler til Prokurator Kraft, idet hun meddelte ham, at hun var »hjemkommen fra en Forretningsreise«. Af hvilken Art denne Rejse har været, kan vi se af det tidligere (pag. 17) citerede Brev, dateret Odense Slot den 9. Marts 1847, til Madam Monsees, hvori hun bl. a. fortalte, at hun har tilbragt en overmaade glad og tilfreds Tid i Odense »af Ømhed og Godhed bestandig omgivet«. Brevet slutter med disse Linier:

»De er den eneste, for hvem jeg ingen Hemmeligheder har, og derfor er det kjært for mig at kunne give Dem den Meddelelse, at her gjøres Alt for at gjøre mig tilfreds, hvilket jeg ogsaa er, og det ville være meget utaknemlig af mig, om jeg ikke var det. Og nu: Lev ret vel, og glæd mig med et par Ord, som De maaskee vil give til Berling, som da besørger dem til mig.

Deres taknemlige
Louise«.

Nu var Planen lagt. Igennem Firmaet Friedländer og Bendixen i Hamborg søgte hun at sælge sin Forretning. I Maj 1847 holdt hun Udsalg til nedsatte Priser af sine »Straahatte, Baand og Blomster«. Tonen i Avertissementerne stod paa Opbrud. Hun vilde have en solid Køber, »da jeg derefter agter at indrette mig«. Men ingen fik at vide hvorledes. Fremtiden laa

bag Sætningen fra Odense: »Her gøres Alt for at gøre mig tilfreds«. De Ord skjulte heftige Kampe mellem Kronprinsens Følelser og hans Omgivelsers Advarsler. Man opbød alt for at standse Louise Rasmussens voksende Indflydelse paa ham, men alle Bestræbelser var forgæves. Hans Ungdomsven, C. E. Bardenfleth, dengang Stiftamtmand i Odense, skriver, at Kronprinsen nu var »saaledes omspændt af denne Quindes Garn, at han i Henseende til sine huuslige Forhold aldeles intet Hensyn tog til Udtalelser fra dem, hvem han tidligere villigen havde laant Øre«. Det vil med Ord, som rummer Forstaaelse, sige, at han elskede hende og ikke længer kunde undvære hende. Saa lod han Omgivelserne haabe og advare og fandt sig i, at de en Tid for Velanstændighedens Skyld fjernede hende fra Slottet i Odense – for bag-efter desto heftigere at besøge hende dèr, hvor hun boede. Hun tog Modstanden roligt som den, der er sikker paa sin Sag. Først og fremmest gjaldt det for hende at beskæftige ham og fængsle hans splittede Sind. Da hun opdagede, hvor sløjt det stod til med hans Kundskaber, læste og skrev hun med ham ud fra den Betragtning, at »Danmarks Haab« maatte kunne beherske det danske Sprog. Skriftligt lærte han det aldrig, men mundtligt kunde Sproget i hans lyse Øjeblikke føje sig lykkeligt for ham. Odense Teater var deres Forlystelsessted; han vovede dog ikke at tage hende med ind i Kongelogen, men hun sad tæt ved, i Reglen ledsaget af Prinsens Kammertjener Hans Løjtved og Kone. Dèr lærte hun Direktør H. W. Lange og Kristian Mantzius nærmere at kende.

Den nye Komædie »Genboerne« af C. Hostrup blev et af Kronprinsens Yndlingsskuespil, navnlig paa Grund af Mantzius' kostelige Fremstilling af den nationale Pralhans Løjtnant von Buddinge. Den Figur laa inden for hans Horisont. Det fremgaar af Plakater og Avertissementer, at den muntre Komædie ofte blev opført »efter Hans kgl. Højhed Kronprinsens naadige Forlangende«. »Strax den første Dag sendte Kronpeter Bud til Lange«, skrev Kristian Mantzius til sin Fader, »at han endelig maatte opføre »Genboerne« inden Mandag. Han har faaet sin Elskerinde, Berlins Forlovede, hertil. Hun er indlogeret en Mils Vej herfra, hvor han rider fra og til hele Dagen«. Efter Forestillingen indbød han undertiden Lange og Mantzius til Samvær paa Slottet, hvor Louise Rasmussen agerede Værtinde. Goldschmidt maa have opsnuset denne selskabelige Firkant, siden han, med Henblik paa H. C. Andersens Fiasko »Hr. Rasmussen«, kunde skrive i »Corsaren«: »I denne Tid opføres paa Odense Hoftheater for fuldt Hus »Jfr. Rasmussen«, Lystspil i flere Akter af Hr. Commerceraad Frederik Carl Christiansen«. Ingen anede, at Samværet senere vilde faa teaterhistorisk Betydning, da Lange skulde have Bevillinger til at grundlægge Privatteatrene i Hovedstaden.

Louise havde nu frit Spil. Kongen vilde ikke, skrev han i Maj 1847 til Grev C. D. Reventlow, trænge ind paa Kronprinsen med »nogen ny Forbindelse«. Det blev Louises Opgave ikke alene at følge sin Vens Luner og Indfald, men ogsaa at bremse ham, naar han gik for vidt. Mange forargedes over deres Sam-

vær. Man tænkte mere over Virkning end over Aarsag, og kun faa bestræbte sig for at se med Kronprinsens forelskede Øjne.

Ved Aarsskiftet kom han til Hovedstaden, og tidligt i Januar udbrød Christian VIIIs dødelige Sygdom. C. N. Rosenkilde gav i et Brev til sin Søn Udtryk for Forargelse over, at Kronprinsen i denne Ængstelsens og Uvishedens Tid soldede incognito med Georg Carstensen i det nye Casino under Navnet Grev L. . . . Sparker. »Da Publikummet var borte, sagde han til en af Trakteurerne: »Jeg gaaer, og saa kommer jeg strax igien med et Par gode Venner«. Saa skete det. Han kom med Jomfru Rasmussen og nogle Soldere af sit Kammeratskab og blev der til Kl. to. Under Faderens Sygdom holder han Orgier. See, det er Auspicier, som ikke er muntrende«.

Den 20. Januar 1848 døde Christian VIII. Nogle Dage forinden havde han i et efterladt Brev givet Sønnen nogle Raad for Danmarks nærmeste Fremtid og paalagt ham inden Aarets Udgang at ægte en Prinsesse, »der maatte gefalle ham«. Han gjorde det ikke. Allerede Dagen efter Dødsfaldet saa Joseph Michaelsen den nye Konge vinke op mod en kvindelig Skikkelse, da han kørte fra Slottet, og den 9. Februar skrev Generalmajor F. G. Müller i sin Dagbog: »Louise Rasmussen boer hemmelig paa Christiansborg. Om Aftenen har Kongen Whistparti hos hende«. Hun var blevet ham uundværlig. I forskellige Spaadomsbøger søgte hun at udtyde Skæbnen. —

*

Frederik VII var den sidste Mand af en degenereret

Slægt, Louise Rasmussen en Opkomling uden Aner. Han var ingenlunde ubegavet fra Naturens Side, men hans Fader havde tidligt maattet advare ham mod ungdommelige Udskejelser ved at holde Christian VII op for ham som et afskrækkende Eksempel. Trangen til at prale og til at fortælle de mest usandsynlige Historier, hvori han altid selv spillede en flatterende Rolle, var en Arv fra Moderen, den lunefulde Prinsesse Charlotte Frederikke, hvem han ogsaa i det Ydre lignede indtil Kopi. Der var de største Modsætninger i hans Natur; han levede i Stemninger, ligefra lidenskabelig Heftighed til fuldkommen Ligegyldighed, fra pirrelig Selvfølelse til sløv Selvopgivelse. Bedømmelsen af hans Karakter maatte derfor blive meget svingende. Han kunde være godmodig, jævn og lunerig og i sin Person samle den Del af vor Folkekarakter, der betegnes ved Ordet »Gemytlighed«, men til andre Tider handlede han i grov Brutalitet og Vildskab, og naar han laa under for den Sindstilstand, maatte hans Hustru risikere, at han slog hende. Han ejede ingen Modstandskraft, hverken over for fremmed Indflydelse eller over for sine egne Indskydelser, og denne Mangel paa sjælelig Ligevægt vakte ofte Tvivl om, hvorvidt hans Sindstilstand var normal. Men fra det platte kunde han i enkelte Øjeblikke hæve sig til det ophøjede og staa som Ætlingen af den ældgamle Kongeslægt. Hans Indskydelser kunde nærme sig det geniale, men han evnede ikke at fastholde sin Tankegang. Hoflivet fængslede ikke dette bredt anlagte Friluftsmenneske, som helst søgte jævne Folks Selskab. Hans tidligere Hustruer, disse for-

melle og uerfarne Prinsesser, sarte som Sèvres-Porcélæn, havde ingen Tilknytning haft til hans urolige Sind; de kendte kun Livets smukke og gode Sider; deres Forestillingskreds var en sigtet Verden, hvorfra Bundfaldet var holdt i Afstand. De stødtes tilbage af det uslebne i hans Væsen, hvilket netop gjorde ham tiltalende i jævne Folks og udannede Kvinders Øjne. I Louise Rasmussen fandt han den Kvindetype, som ene formaaede at fastholde hans uregelrette Natur. Hun var inden for sin Begrænsning et førstehaands Menneske, hendes Niveau var Proletarens, men hun kunde iklæde sit Væsen den gamle Verdens Form. Hun fængslede ham ved sit simple Mod og sin forbavsende Ro, der var betinget af Styrke, ved sin praktiske Overlegenhed og sit platte Vid; hendes Forstand og Livserfaring tillod hende at følge ham gennem alle Stemninger og til afvekslende at give efter for og overvinde hans fantastiske Luner. Hun virkede jævrende, normaliserende paa hans ubeherskede Sind, og selv hendes Fjender maatte indrømme, at hun nærede Hengivenhed for hans Person og søgte at regulere hans Trang til Drik. Med Rette kaldte han hende sin »Skytsengel«.

Christian VIIIs ret tidlige Død – han blev kun 62 Aar – kom bag paa Kronprinsen. Natten før spurgte han raadvild Lægen Ole Lundt Bang: »Hvor længe kan det vare? Og hvad skal jeg gøre som Konge? Sig mig det, kære Bang«. – »De skal give en Konstitution og lade andre regere«, svarede Lægen. Blandt sine Omgivelser havde han kun et fortroligt Forhold til C. E. Bardenfleth, men han irriterede ham, fordi han

fast og bestemt raadede til Louise Rasmussens Fjernelse. Og det samme gjorde den gamle Statsminister P. C. Stemann, der forøvrigt roste hendes Munterhed og Konversation, men alligevel hellere saa, at der blev bygget et Palæ til hende, end at hun tog Ophold paa Christiansborg. Den nye Konges Usikkerhed over for de foreliggende store Opgaver var netop Vand paa hendes og Berlings Mølle. Det var en Torn i Øjet paa Hofembedsmændene, at Berling straks fik Lov til daglig at komme paa Slottet, spise ved Taflet og tilbringe Aftnerne med Kongen. De syntes, at han, med Traps Ord, »manglede alle Manerer for dannet Selskab«, men de forstod ikke, at hans Mangel paa Form netop tiltalte Kongen, der havde Brug for hans Arbejdsevne og Forstand. Moralsk set var det meget angribeligt, at han fulgte »Mamsellen«, som hun kaldtes, i Højheden, men for Kongen var de begge uundværlige. Trap forklarer Trekanten saaledes, at hun forstod at holde ham i »Frygt og Spænding«, fordi hun ikke lagde Skjul paa, at hun stadig holdt af Berling, hendes Barns Fader, medens han var villig til at overlade hende til Kongen, der opfattede denne Gave som »det Højeste, man kan ofre for en Ven«. Emnet blev et af hans Deklamationsnumre, naar nogen angreb Berling. Selv oplyser Louise om dette Kardinalpunkt, at der hos begge »af Naturen var et Hang til noget usædvanligt«. Og hun fortsætter: »De forskellige Begivenheder udviklede Prinsens Venskab for Berling til Ønsket om at knytte ham nærmere til sin Person efter Tronbestigelsen. Kongens Tilbøjelighed for den folkelige Sag mødte den stør-

ste Sympathi hos Berling, og denne blev i mange og vigtige Spørgsmaal Talsmand for de frie Institutioner; hele Bevægelsen for Friheden i 1848 bidrog saa overordentlig meget til at befæste Forholdet, et Forhold, der for den udenforstaaende vistnok kunne misforstaas, men som dog maa have haft en god Bevæggrund, thi ellers ville det neppe have været holdbart i saa lang Tid, da der fra flere Sider gjordes Alt for at ødelægge det.

Under det daglige Samliv gjaldt det først og fremmest om at raade Kongen, naar han stod afmægtig over for de Sager, som hobede sig op paa hans Bord, og dernæst at underholde ham for at begrænse hans Trang til Spiritus. Det krævede ikke saa lidt Opfindsomhed at fjerne Kedsomhedens Dæmon. Udadtill klarede han sig bedre, end nogen havde ventet, for Eks. naar han i de politisk bevægede Dage red gennem Gaderne, og Folk trængtes omkring Hesten og tiltalte ham. Han svarede med velvalgte Ord, og naar Vægterne vilde jage de mest paatrængende tilbage, raabte han: »Lad Folket kun holde sig til mig«. Popularitet havde han ikke tidligere kunnet glæde sig ved, men her viste han sin Evne til »at tage Mængden«, saa han med Rette kunde bruge Ordene »Folkets Kærlighed min Styrke« som sit Valgsprog. Om Aftenen arrangerede Berling smaa Selskaber, og de Skuespillere, han valgte til at underholde Majestæten, var karakteristiske for den Smag, som raadede. De folkelige Komikere C. M. Foersom og Peter Knudsen – Datidens Emil Helsingreen og Rasmus Christiansen – samt Karakterskuespilleren Kristian Mantzius

var blandt de hyppigst indbudte; de kunde alle fortælle vovede Historier med Saft og Kraft. Der blev sunget, leet og efter Tidens Skik leget Panteleg. Lægen, senere Etatsraad Bock, som var »Mamsellen«s fortrolige i det delikate Forhold med Sønnen, fandt Juleaften 1848 et Ridderkors hængende paa Grantræet — paa den Maade syntes Kongen, det var mest passende at hædre ham. Men medens Foersom og Knudsen vidste at holde Tand for Tunge, kunde Akademikeren Kristian Mantzius ikke styre sin Spydighed. Han havde al Grund til at være Kongen taknemmelig, fordi han i August 1848 uden Indstilling sendte det sidste kgl. Magtbud fra Enevældens Dage til Teatret. Det gik ud paa, »at cand. philos. Kristian Mantzius skal ansættes som kgl. Skuespiller ved vort Theater«, men trods denne Velvilje kunde han ikke beherske sin løse Mund. En Aften legede Selskabet Ordsprogsleg. Det gik fornøjeligt, indtil Mamsellen gjorde Indvendinger mod Forslagene, der nok har været drøje. Hendes Kritik irriterede Mantzius, som afbrød hende i skarp Tone: »Saa synes jeg, vi skulde lege »Naar Skidt kommer til Ære, ved det ikke, hvordan det vil være««. Tableau. Man kunde høre en Knappenaal falde til Jorden. Omsider brød Kongen Stilheden ved i rolig Tone, men med den ham egne Værdighed at sige til den tjenstgørende Kavalier: »Lad kgl. Skuespiller Mantzius' Vogn køre frem«. Hans Retræte hen til Salsdøren har ikke været lystelig. Dermed var hans Rolle som Hofkomiker for bestandig udspillet. Naar hans Søn, Dr. Karl Mantzius, senere fortalte Oplevelsen,

Carl Christian Jacobsen i Konfirmationsalderen og som engelsk Landmand. (Efter Fotografi).

*David Monies: Grete Danner. 1850.
(Jagerspris).*

tilføjede han, at hans Fader »hverken var eller havde Grund til at være stolt af sit Vid ved denne Lejlighed«. Det hele var kun et spontant Udslag af daarligt Lune; Historien levede længe og vandt Bifald i nationalliberale Kredse, men ødelagde Mantzius' Forhold til Kongen, som han holdt meget af. Mange Aar senere sendte Grevinden ham til Minde om sin da afdøde Gemal en Pibe, der ogsaa kunde bruges som Stok. Den tilhører nu Teatermuseet. Der staar L. i Sølvlaaget, men hun forsikrede, at det ikke betød Louise, og deri havde hun Ret. L. et dækkede et uarligt Ord paa fire Bogstaver. Flere af Kongens mange Piber havde tilsvarende Navne.

Til Hofembedsmændenes Ærgrelse avancerede Carl Berling hastigt. Fra Nytaar 1849 blev han Generalkasserer for Civillisten, »i hvilken Egenskab«, skrev Kongen, »Du vil bestyre vore Pengesager under Vort eget Allerhøjeste Tilsyn«. I Begyndelsen modtog han ingen Løn, hvad Kongen altid fremhævede for derved at forklare hans hurtige Udnævnelser til Ridder og Etatsraad. Ogsaa Louise avancerede; han var dybt taknemmelig for hendes Hjælp i de politisk bevægede Martsdage. »Da jeg var nærved at synke, holdt hun mig oppe«, sagde han ofte, og han gentog disse Ord, da han drak hendes Skaal ved det første Middagsselskab hos hende paa Christiansborg, i første Mezzanin-Etage, hvor bl. a. J. L. Heiberg var til Stede; hans friske Udnævnelse til Teaterchef medførte, at han ikke kunde undslaa sig. Hans Frue kendte hende fra Samlivet paa Teatret, og mindes man hendes haarde Kritik af hende i Livserindrin-

gerne, tør det formodes, at hun har fnyst, da Heiberg ved Hjemkomsten til Søkvæsthuset aflagde Beretning.

Under Rejsen til Arméen i April 1848 blev Kongen syg af Bronchitis og maatte gaa til Sengs i Fredericia. Louise og Berling tilkaldtes straks og var de eneste foruden Livlægen, Dr. med. Lund, som fik Adgang til Sygeværrelset. Selv Trap betvivler ikke, at hun paa bedste Maade plejede sin kongelige Herre, som paa hendes 33-aarige Fødselsdag til Tak udfærdigede denne Skrivelse, det første Skridt paa Vejen mod Ægteskabet:

»Det er min allerhøjeste Villie, at Mademoiselle Louise Rasmussen, der som min sande Veninde har knyttet sit Livs Skæbne til min, skal herefter føre Titel af Baronesse af Danefeldt; dog vil et Erections-patent først ad Aare blive udfærdiget for hende, naar Tidsforholdene, som nu er saa bevægede, er blevet roligere. Indtil da har jeg ved nærværende Linier udtalt min kongelige Villie.

Fredericia d. 21. April 1848.

Frederik R. «.

Dokumentet blev ikke offentliggjort, og dets Indhold traadte heller ikke i Kraft. I Breve fra Sommeren 1848 vedblev hun at underskrive sig med sit Døbenavn. Brevpapiret bar endnu Billedet af en lille Dansepige med røde Sko og rød Hue, ikke hende selv ulig, men Figurantindespensionen gav hun Afkald paa, da hendes Navn den 20. Septbr. »efter kgl. Bevilling

og i Analogi med flere lignende Tilfælde« blev forandret til Fru Danner. Vintrene 1848–49 og 1849–50 gled hen i Stilhed paa Frederiksborg, hvor nogle smukke Værelser i Beletagen var stillet til hendes Disposition, og hendes Gerning vedblev at være af intern Natur. Naar Vejret var ubehageligt, saa Kongen hverken kunde fiske eller foretage arkæologiske Undersøgelser, beskæftigede hun ham med Tegneøvelser, hvori Billedhugger Kolberg gav ham Undervisning. Den godmodige Snakkebase udnævntes i den Anledning til Professor og Konservator ved Kongens private Malerisamling, men da han inde i Byen sladrede om Fru Danners stigende Magt, blev han senere fjernet. Damerne ved det gamle Hof, Landgrevinde Charlotte af Hessen (Dronning Louises Moder) og Arveprinsesse Caroline, rasede imod hende, og Historier ude fra Frederiksborg var meget velkomne; de holdt Galden flydende. Under Kongens Sygdom i Februar 1850 blev en Adjudant sendt ud til Slottet med Forespørgsler og Hilsen; han modtoges ved Majestätens Sygeleje, hvor Fruen var til Stede. Hjemkommen maatte Adjudanten melde, at Kongen syntes lykkelig over hendes Pleje, men i Arveprinsessens Mund blev Ordene til, »at Kongen roste det Fruentimmer«. Adjudanten syntes imidlertid, at Fruen ved Frokostbordet opførte sig »charmant, med megen Anstand og Værdighed«.

Krigen var ved at udbryde igen. Trophebevægelserne sydpaa blev i Marts 1849 et Paaskud for Kongen til at drage til Arméen, »hvor kun Gud raader for Liv og Skæbne«. Ved Afrejsen kaldte »Berl. Tid.«

ham første Gang (22/3) »den folkekære Konge«. Hans Indsats blev ikke stort andet end at inspicere Fæstningsværkerne ved Fredericia og modtage et Fakkeltog under Opholdet paa »Frederiksgave« ved Assens. Men før Afrejsen var det hans Agt at lade sig ægtevie til venstre Haand til »Vor inderlig elskede« Fru Danner. Begivenheden skulde ske i Hemmelighed og ikke forandre hendes Stilling i det offentlige Liv. Meddelelsen gjorde et »højest alarmerende« Indtryk paa Regeringen, hvor C. E. Bardenfleth var Justits- og Professor Madvig Kultusminister. Konsejlspræsidenten, Grev A. W. Moltke til Bregentved, søgte straks Kongen, som besvarede hans Indvendinger med at sige: »Hende til Kone, eller jeg er ikke Konge mere«. Af Hensyn til Krigen og den ikke fastlagte Arvefølge lykkedes det alligevel Regeringschefen at faa Sagen stillet i Bero. Trap mener, at Tidspunktet var valgt med velberaad Hu, da de urolige Forhold i Landet vilde tage Opmærksomheden bort fra Begivenheden, og at hun spillede den Komædie, at »hendes Beskedenhed ikke lod hende tænke sig, at hun kunde naa den høie Værdighed«. Disse Fornemmelser rørte Kongen, og derfor udnævnte han hende atter til Baronesse og gjorde hende til sin Universalarving. Dokumentet, som Berling formede, bar den pudsige Titulatur »Til Fru Baronesse Louise Christine Danner, født Køppen, kaldet Rasmussen«, og deri tildelte Kongen hende alt, hvad han privat ejede, hvis han skulde dø. En halv Snes Dage senere kom han dog uskadt tilbage, men da Vaabenstilstanden ophørte, og Krigen atter begyndte, »ilede

han paany til Arméen for at føre sine brave Tropper til Kampen«, skrev Berlings Blad. Læserne fik derved Indtrykket af den Heltepositur, som Kongen yndede. I en Sfære af Deklamation befandt han sig bedst.

Samtidig arbejdede den grundlovgivende Forsamling for at faa Loven over alle Love færdig. Kongen var svingende og lunefuld over for Tanken om en fri Forfatning, men Berling og Baronessen holdt ham fast ved Løftet, fordi de klogeligt forudsaa, at Enevældens Fald vilde skaffe ham en uhyre Popularitet, der kunde komme dem til Nytte. Hans Vægning har næppe været af dybere Karakter, men maa opfattes som et Udtryk for hans Trang til at agere. Han egnede sig ikke til at være enevældig Regent, og en Nægtelse vilde have gjort hans Stilling umulig. Da Loven var færdig fra Rigsdagen den 25. Maj, skrev »Fædrelandet«: »Vi vente og haabe, at Hans Majestæt stadfæster den i Dag endelig vedtagne Grundlov snarest muligt«. Det gjorde han imidlertid ikke, men afventede Rigsforsamlingens Behandling af Valgloven, hvis Vedtagelse fandt Sted i et Aftenmøde den 4. Juni. For Baronessen var den følgende Dag særlig betydningsfuld, fordi den var hendes Søns Fødselsdag. Han blev otte Aar. Indre Kriterier taler for, at det var hende, som bevægede Kongen til at underskrive netop den Dag, der i Fremtiden vilde blive en Mærke- og Mindetag. Men sin hemmelige Glæde kunde hun kun dele med Berling og Kongen.

Selve Højtideligheden fandt Sted i Rigsdagssalen paa Christiansborg. Kongen var ledsaget af Arveprinsen, Ministrene, Overhofmarskallen og de øverste

Hofembedsmænd samt Adjudantstaben. Alle rejste sig, da han oplæste sin Tale:

»Danske Mænd!

Det Hverv, som var Eder overdraget, have I nu fuldført. Jeg har tiltraadt de Forandringer, som jeg havde ladet Eder forelægge, og jeg har derfor i Dag vedtaget, underskrevet og til ubrydelig Efterlevelse ladet udgaae Danmarks Riges Grundlov.

Det Værk, der skal være Grundvolden for vort elskede Fædrelands fremtidige Udvikling, er saaledes tilendebragt under det Samdrægtighedens Baand, som her saa lykkeligt forener Konge og Folk, men endnu sukker Landet under den lige saa uretfærdige som haarde Kamp, en overlegen Fjende har paaført det . . . Den Almægtige skænke sin Velsignelse til det af Os nu fuldendte Værk, at det maa blive til Danmarks sande Vel«.

Saa udbragte Forsamlingens Formand et »Kongen leve!«, som alle de tilstedeværende besvarede med et nifoldigt Hurra. Og idet Kongen forlod Salen, vendte han sig om og sagde med Kraft og Værdighed: »Jeg takker Dem Allesammen. Gud være med Dem!« I et saadant Øjeblik var Frederik VII Situationens Herre. Men »der var slet ingen Henrykkelse blandt Publikum«, skrev Arveprins Ferdinand. »Derimod illuminerede Vorherre med stærkt Tordenvejr om Aftenen«.

*

*

*

Og dermed var Betingelsen for den store Forandring fra Enevælde til Folkestyre opfyldt. Men

Krigens Alvor gav ikke Plads for larmende Glæde eller Demonstrationer. Der afholdtes end ikke et Ministertaffel paa Christiansborg. Dog, selv om man kunde ønske et og andet i Loven anderledes, var »Fædrelandet« klar over, at Dagen, »da Kongen højtideligt stadfæstede Folkets Frihedsbrev og lovede at holde sit kongelige Ord, vilde blive en af de betydningfuldste Dage i Folkets og Kongens Liv«. Bondevennernes Fører J. A. Hansen fastslog i sit Blad »Almuevennen«, at Danmark nu »paa den glædeligste Maade« var indtraadt i de konstitutionelle Staters Række, og selv om man dømte forskelligt om Lovens Enkeltheder, var den dog saaledes, »at det fra nu af blev Folkets egen Skyld, naar det ikke regeredes godt; det kan nu blive regeret, som det selv vil«.

Bagsiden af Medaillen satte Trap i skarpt Lys, da han skrev: »Gud veed, at Kongen vidste meget lidet af Lovens Indhold, og saa vidt han kjendte det, var det ham meget ubehageligt. Han vidste meget godt Besked med § 22, der siger: »Kongen besætter Embeder lige som hidtil«, men naar jeg i senere Aar, naar der var Tale om Embedsbesættelser, og Hans Majestæt citerede sin Yndlingsparagraf, kom – til Sammenhold med denne Bestemmelse – med Citatet fra § 18 om ansvarlige Ministre, blev Hans Majestæt altid meget forbitret«.

Begivenhederne fulgte Slag i Slag. En Maaned efter Grundlovens Stadfæstelse kom den hæderfulde Kamp ved Fredericia, hvor General Rye, Nationalhelten, faldt. Under disse Uroligheder levede Baro-

nessen stille paa Frederiksborg, ivrigt optaget af at passe sin kongelige Herre. Rideture i Omegnen var nu blevet en af Friluftsglæderne. Blandt de Færdigheder, hun efterhaanden tilegnede sig, var ogsaa den at styre en Hest; hun naaede at blive en uforfærdet Rytterske, men skønt Kongen var en lige saa fortrinlig Rytter, kunde hans kraftige Hest dog ikke bære sin tunge Byrde saa let, som hendes dejlige Fuldblods bar hende. Særlig spændende var en Tur med den berømte norske Violinist Ole Bull, hvormom hans Ven M. V. Brun har fortalt. Den store Kunstners Liv var i aabenbar Fare, og Kongen var meget nervøs for, at det skulde gaa ham galt, men i sidste Øjeblik fik han Bugt med den sorte Hingst Neros Ustyrlighed. Hesten maatte skydes, men Ole Bulls Liv blev reddet. »En Hest er kun et ringe Offer for Ole Bulls Liv«, raabte Kongen midt paa Landevejen til Fredensborg, da Faren var overstaet.

I nogle Breve, Baronessen skrev til sin Grandtante, Madame Monsees paa Amagertorv, fortæller hun i stilfærdig Tone Smaatræk fra det daglige Samliv med Kongen inden Brylluppet:

»Det er et sandt Ord, at man aldrig bør opsætte noget, det har jeg ofte erfaret, men aldrig saa levende som ved det Besøg, jeg nu snart i 3 samfulde Maaneder havde paatænkt at aflægge Dem. Men uagtet jeg hver Dag, jeg tog ind, og hvergang paa Udveien var betænkt at lægge Veien om forbi Dem, saa har der stedse været Forhindring og det af en saadan Beskaffenhed, at jeg ikke har kunnet overtræde dem.

Jeg griber derfor til det sædvanlige Surrogat, *Pennen*, og hjælper mig ved denne til at underrette Dem om, at jeg befinder mig særdeles vel og er, dersom vi Mennesker for Alvor tør bruge dette Ord, meget lykkelig, thi den Omhu og Kjærlighed, jeg hver Dag seer omkring mig, kan ei andet end virke godt paa mig, og jeg ville være meget utaknemlig, om jeg ikke paaskiønnede det. Denne hyggelige, huuslige Ro, hvori vi her leve, har en velgjørende Følelse paa begge, og jeg sauner ingen Moerskab, naar jeg kun seer Tilfredshed omkring mig.

Jeg har faaet en Søsterdatter af Jfr. Risberg til Kammerjomfru, og vil hun vedblive, som hun har begyndt, saa kan De lykønske mig, da hun besidder den Orden og Nøiagtighed, som jeg saameget har saunet... Nu er da den mørke og ublide Aarstid indtruffen, men naar man, som De, har et nøisomt og fordringsløs Sindelag, saa kan man være meget glad, hvad enten Solen skinner eller Stormen tuder...

Venskabeligst
L. Danner.

Fredbg. d. 23. Octbr. 1849«.

»Kjære Tante!

Som De vel af Avisen har erfaret, har Kongen et Anfald af Forkjølelse, men som nu er i betydelig Bedring. Min Tid er knap, men jeg har dog ikke villet lade Dem i Uvished [om], hvordes det gaar, jeg kan vide, at De er ængstelig derved. —

Hvad mig angaar, da er jeg vel, hvilket er en stor Lykke, da jeg nu i 3 Nætter og Dage ikke har været af mine Klæder.

Jeg har ei mere Tid. Lev vel!

Deres
Louise.

Fredbg. d. 12. Februar 1850.

»Lad mig hjertelig takke Dem, min kjære Tante, for Deres venlige Lykønskning til min Fødselsdag. Deres Brev var mig ret kjærkommen. Ifior bedrøvede det mig saameget ikke at modtage et eneste Ord fra Dem paa den Dag. Jeg har altid været vant dertil fra min Barndom, og jeg troede mig derfor ifior ganske glemmt. Men desto gladere blev jeg overrasket ved iaar at modtage Deres kjære Brev, og jeg beder Dem at takke saavel Monsees, som Moder og Line, for deres kjærlige Hilsener. Jeg befinder mig, Gud være lovet, meget vel, og tilbragte igaar den gladeste Geburtsdag, jeg endnu har oplevet. Vi var paa »Nakkehoved«, 3 Miil fra Frederiksborg, og vor Tuur blev særdeles begunstiget af Veiret, som var saa smukt og stille.

Hermed beder jeg Dem at modtage medfølgende Gjedde, som er fisket her i Søen.

Jeg er kun i Byen paa nogle Timer og faaer derfor ei den Fornøielse personlig at hilse paa Dem.

Venskabeligst
Louise.

Fredbg. d. 23. April 1850.

Dette Brev er, som De seer, blevet noget forsinket, dog beder jeg Dem alligevel at modtage det med Godhed. Det fornøier mig ret, at De forleden benyttede det deilige Veir til en Kjøretur; gjentag det ofte, det frisker og forynger! «

Af den sidste Sætning maa man faa det Indtryk, at hun har stillet en af Staldetatens Vogne til Grandtantens Disposition. En Borgerkone i en kongelig Vogn var en ny Situation i det unge Demokrati.

En halv Snes Dage efter Slaget ved Isted, medens Glansen fra Hærens sejrrige Felttog faldt tilbage paa Frederik VII som Kronens Bærer, blev alle Forberedelser til Vielsen truffet i Stilhed. Øjeblikket var bedre valgt end forrige Gang. Ministeriet fik ingen Meddelelse, hverken før eller efter, og det var kun rent tilfældigt, at Kultusminister Madvig erfarede, hvad der var i Gære. Efterretningen gav straks Anledning til et Ministermøde, hvor man besluttede, at Konsejlspræsidenten uopholdelig skulde gøre Kongen de alvorligste Forestillinger imod Giftermaalet. Der fandt ogsaa en Henvendelse Sted til Baronessen, og hun svarede klogeligt, at hun ikke havde noget imod en Udsættelse – vel vidende, at Modstand i private Forhold netop bragte Mandsmødet op i Kongen og gjorde ham stærkere end Regeringen. Vel havde han givet den enevældige Statsmagt fra sig, men paa de Omraader, som han mente kun angik hans private Liv, *vilde* han have sin Vilje.

Og saa naaede hendes besynderlige Livseventyr Zenith. Hvad Mrs. Simpson ikke kunde gennemføre

i England 1936, lykkedes for Louise. Hun var 35 Aar, Kongen 42, da Sjællands Biskop Dr. J. P. Mynster, Onsdag den 7. August 1850 Kl. 12 i Frederiksborg Slotskirke viede de to Mennesker, der havde kendt hinanden fra dengang, hun som Balletelev traadte Prinsen paa Foden, og som nu havde levet under samme Tag i halvtredie Aar. Det var netop denne Omstændighed, som for den ærefrygtindgydende Biskop blev Hovedgrunden til at foretage Vielsen, der fandt Sted til Kongens venstre Haand. Det vilde have været ham et ringe Offer, skrev han siden, at opgive sin Stilling som kgl. Konfessionarius, hvis han ikke mente, at Vielsen, »hvor uværdig den end var«, alligevel maatte foretrakkes, idet man fra et kristent Synspunkt altid søgte at forvandle »anstødelige Forbindelser« til lovlige Ægteskaber. Med andre Ord: At Giftermaalet var politisk uklogt, kunde ikke opveje Biskoppens Overbevisning om, at det var moralsk rigtigt. Og da alle Advarsler, man havde givet Kongen, var forgæves, og da der ingen juridisk Hindring fandtes, maatte Vielsen altsaa finde Sted.

Det beroligede den 75-aarige Biskop i Forholdet til Enkedronningerne Marie og Caroline Amalie og de andre kongelige Personer, at Majestætens Farbroder, Arveprins Ferdinand, deltog i Begivenheden. Dr. Mynster kom til Frederiksborg Aftenen forud og blev kort efter tilsagt til Te hos Kongen, hvor Baronessen og Hofpersonalet var til Stede, men ingen af Damerne. Hun sad mellem Kongen og Bispen, da det nødvendige angaaende Vielsen blev aftalt, »men der forefaldt intet upassende«, skrev hans Hu-

stru naivt til sin Datter, Pastorinde Betty Paulli. Biskoppen forstod fine Damer, ogsaa Kvinder fra Samfundets jævnere Lag kendte han til, men hans Menneskekundskab strakte sig ikke til en Type som Louise Rasmussen. »Hun var meget bevæget«, fortælles det i Bispindens Brev, »talte med og yttrede blandt andet, at Kongen var saa god imod hende. Han kaldte hende Du. Vielsen var i Kirken *for lukte Døre* med Orgelspil. Arveprinsen førte først Kongen frem, derefter kom hans Suite, som alle stode ved hans Side. Derpaa hentede [Overhofmarskal] Levetzau Baronessen, ledsaget af Grevinde Knuth og Grevinde Ahlefeldt, og de stode ved *hendes Side* med de 2 Forlovere [Kammerherre] Bülow og Doctor Lund. Der var 2 Stole foran Alteret, hvorpaa de sadde. Nu kom Fader, og Vielsen blev fuldbyrdet. *Han* fik venstre, *hun* den høire Haand. Strax der efter var der Cour paa Slottet, Kongen var i sin Generals Uniform; hun i mørkeblaat Fløiel, udskaaren Kiøle og klare Ærmer og en Brillant Brosche. Om hvad hun havde paa Hovedet, vidste Fader intet. Hun var meget bevæget og sagde, at det var mere, end hun havde kunnet vente. Kongen saae ogsaa glad ud og sagde til Fader, at Handlingen havde været gandske tilfredsstillende«.

I Vielsestalen appellerede Biskoppen til den Forstand, han vidste, hun var i Besiddelse af, og paalagde hende at hæve sig og ved sit kommende Liv stræbe at bringe det tidligere i Forglemmelse. Om det var Teatret, Modehandelen eller Barnehistorien, han hentydede til, faar staa hen. Men Faktum er, at hun allerede foran Alteret fik en Forsmag paa den Kritik,

som siden hen altid lurede paa hende fra de Kredse, Biskoppen tilhørte.

Efter den kirkelige Handling førte Kongen hende op i Slotssalen og forestillede hende for Hoffets tjenstgørende Herrer som »sin ægteviede Hustru«. Han var i glimrende Humør og forærede hende en Vifte, som havde tilhørt Anna Sophie Reventlow, Frederik IVs ikke kongeligt fødte Dronning. Den var ledsaget af et af ham selv digtet Vers:

*»Vi leve vil for Fred og Lykke.
Vi leve vil for Danmarks Sag.
Gid Danmark ei faa mere Skygge
end vi paa denne Bryllupsdag«.*

Taflet var Kl. 5. Kongen førte Grevinde Ahlefeldt-Laurvig, Ceremonimesterens Hustru, og Arveprinsens Bruden. Majestæten forærede hende ogsaa et meget kostbart Smykke med Halsbaand, Ørenringe og Brosche, alt i Diamanter. Han ønskede, hun skulde have baaret det ved Taflet, men det vilde hun ikke. Gæsterne skulde imidlertid se det, og derfor viste han det frem. Det vakte straks Arveprinsens Misundelse. Men Kongen kendte »sin Louise« og følte, at Forbindelsen med hende kunde holde i Mod-sætning til hans tidligere Ægteskaber. Ingen af Ministrene var nærværende, men Bispen, Livlægen, Billedhugger Kolberg, Hoffets Herrer – og Carl Berling, nu Chef for Civillisten og forsynet med en Kammerherrenøgle. Bispinden nævner ham ikke i sin Beretning; han maa for de Indviede have virket

som den sorte Plet i Billedet. Bryllupsskaalen blev udbragt af Arveprinsen; (den franske Gesandt, M. Dotézac, vidste at indberette, at den forgældede Prins fik 500 Rdlr. for sin Villighed). Glad var han ikke for Hvervet, men »han maatte«, skriver han i et Brev, hvori han fortæller, at Bruden var »meget veltalende og slet ikke forlegen«. Den smagfulde Brudekjole ledte Tanken hen paa hendes franske Modehandel i Vimmelskaftet, og seksten Aars Medvirken i mangfoldige Forestillinger paa den kongelige Scene gav hende Sikkerhed i Holdning. En undseelig Debutant var hun ikke. Samme Dag blev hun ved en gennem Justitsministeriet udfærdiget Ekspedition ophøjet til Lensgrevinde. Hun valgte Flidens Symbol, Bier, i Guld, omkring sit kronede Skjold, der bares af en Løve og en dansk Hund. I Midten satte hun en Lilje paa dannebrogfarvet Grund, og omkring den stod prentet »*La fidélité est ma gloire*«. Dette Ordvalg faldt mange for Brystet.

Kongen lod ikke Vielsen komme til Offentlighedens Kundskab, og Regeringen udstedte heller ikke noget Aktstykke, som gav Meddelelse om Begivenheden. Skønt han havde lovet Konsejlspræsidenten ikke at præsentere Grevinden for den kongelige Familie, skrev han nogle Dage senere til sin Stedmoder, Enkedronning Caroline Amalie, og bad hende om en Modtagelse paa Sorgenfri. Den gode Dronnings Ja, nu da Grevinden var blevet hans Kone, vakte Vrede i den øvrige Familie, men Præsentationen blev gennemført privat uden Hoffets Nærværelse. Medens Arveprinsen fortæller, at Ægteparret modtoges af

Overhofmesterinden, og at det hele »gik meget heldigt af«, véd Trap at berette, at der kun var en Lakaj til Stede, og at hverken Kongen eller Grevinden nogensinde talte om Besøget, som aldrig blev gentaget. Dog skal den fordomsfri Dronning have udtalt, at hun »ikke fandt hende nær saa slem, som hun havde tænkt sig«. Kongen ulejlignede ikke sin tidligere Svi-germoder, den gamle Dronning Marie, Frederik VI's Enke, paa Frederiksberg Slot; hun fik Underretningen af sin Datter, Arveprinsesse Caroline.

Pressen var tavs, undtagen »Almuevennen«, Bondevennen I. A. Hansens beskedne, men udbredte Blad, der betonedede, at Grevinde Danner nu var Kongens Gemalinde, men ikke Landets Dronning: »Vi ære og respektere dette betegnende Skridt af vor jævne, folkelige Konge, og vi ere langt fra af de enkeltes Mening, som heller ville se ved hans Side en højadelig Dame eller en højfyrstelig ditto fra et eller andet af de smaatske Hoffer . . . Maatte Hans Majestæts huslige Liv blive saa lykkeligt, som vi ønske det«. Med disse Ord fra et fremadstræbende Parti-blad gled hun – foreløbig i Stilhed – ind i Landets Politik som en Faktor, der laa uden for Forfatningen og uden for Rigsdagen, men som enhver Minister alligevel maatte regne med. Kongens Apati og hendes Ærgerrighed efter at blive akcepteret drev hende frem. Ved Nytaarskuren 1851 sagde Kongen til Prinserne, at det vilde glæde hans Kone at hilse paa dem, og den samme Besked fik de fremstaaende Embedsmænd. Invitationen behagede ikke de Herrer, men de maatte jo modtage den. Med Hofcheferne under-

*Frederik VII i Samtale med Carl Berling.
(Efter Fotografi. Jagerspris).*

*Frederik VII og Grevinde Danner i Samtale paa en »Confidencé».
(Efter Fotografi. Jægerspris).*

holdt hun sig om Enkedronningernes Befindende, hvorpaa de vel svarede med kølig Anstand, men man læste Fortørrnelse i deres Miner. Saadan begyndte hendes Audienser, der stadig tog til. »Vil De ikke hilse paa min Kone?« var som tidligere anført en Sætning, hvormed Kongen i Reglen sluttede en Samtale. I det Ydre var hun Situationen voksen; hun var klædt i lyst Atlask og bar paa Hovedet en lille Baret af sort Fløjel med en hvid Fjer; den faldt gratiøst ned over den venstre Skulder, og i Haanden havde hun en Vifte, besat med Diamanter, og hendes Minespil svarede altid til Situationen. Men let var det ikke for Audienssøgende, som havde kendt hende under de tidligere Livsforhold; selv slap hun over Vanskeligheden ved at gaa lige til Sagen og lade, som om hun aldrig havde set dem før.

Ansøgninger og Takkebreve viser, at hun fik et Hav af Anmodninger om Stillinger, Avancementer, Ordner og Titler, Pengelaan og Understøttelser. Fra Hofjægermestre, Majorer, Kammerjunkere, fattige Adelige eller deres Fruer, der gik Mændenes Ærinde. Der savnedes ikke Døtre af Militære og Embedsmænd, »som ikke havde lært at tjene deres Brød«, eller som skulde giftes. Kendte Navne var derimellem. Redaktør Rimstad takkede for en Gave til »Arbejderforeningen af 1860«, cand. jur. Fritz Tobiasen, den senere Minister og Kommissarius, for en Forfremmelse, Kammerjunker William Oehlenschläger, Carl Brosbøll og J. C. Gerson for personlige Understøttelser. Til den Kategori hørte ogsaa Genealogen Lengnick, hvis Arbejder hun værdsatte, og

Komponisten Jørgen Malling, og for Thomas Over-skou (der iøvrigt skrev Udkast til den første Roman om hende) var hun »en varm Talsmandinde ved Tronen«, medens Kopist Overby, Socialistmarchens Tekstforfatter, skrev en Sang til hende, da en Skonert i Middelfart, som bar hendes Navn, løb af Stabelen. Man tog det ikke saa nøje med Titulaturen: »Deres Højhed« vekslede med »Deres kongelige Naade« eller »Fru Grevinde Danner til Danmark«. Mange troede, at hendes Indgriben var et Universal-middel mod al Forurettelse, for Eks. Damerne i »Petersens Jomfrukloster« eller Tømrersvendene i Altona, der ønskede Fastsættelse af deres Dagløn. En Datter af Arveprinsen, Ferdinandine Clausen, understøttede hun, og en Gaardmand i Tulstrup ønskede, at hun skulde tage sig af hans »lille Ædelsten, min lille Maren«.

Politisk tog Bondevennerne hende til Indtægt ud fra den Betragtning, at Kongen aldrig af hende var ført »nedad, men vel opad i sin Væren«, og at hun altid havde fastholdt ham i den demokratiske Følemaade. En af Førerne, Folketingsmand, Overretsprokurator Balthazar Christensen blev via Berling Partiets Talerør til hende. Han raadede hende til efter Vielsen at være »fordringsløser end Dagen før«. I de følgende Aar kom han til at spille en væsentlig Rolle som politisk Mellemand, og da han derved maatte forsømme en Del af sit juridiske Arbejde, sørgede Berling for, at han blev honoreret med 2000 Rdlr. om Aaret af Civillistens Midler. Baade Balthazar Christensen og en anden af Førerne, Oberst

Tscherning, Hærens Organisator i 1848, som havde truffet hende hos Generalkonsul Delong i Paris, raadede hende til at betræde »den beskedne Velgørenheds Vej« for derigennem at vinde den jævne Befolknings Tillid, og Tscherning dirigerede denne Politik i Enkeltheder bl. a. ved at skrive Koncept til nogle Breve, hvormed Grevinden i kristelig Aand skulde sende Bidrag til de Anstalter, man fandt det formaalstjenligt at lade hende støtte. Lidt efter lidt søgtes hendes grevelige Navn indarbejdet i Offentlighedens Bevidsthed ved Bekendtgørelser i Bladene, snart om ledige Skolepladser, der kunde søges hos Civillistens Intendant, Etatsraad Berling, snart fra Pastor C. Bruun om Hjælp til Konfirmation; ti Unge fra København og fem fra Christianshavn fik hver 15 Rdlr. Det var til Samfundets Underklasse, hun maatte støtte sig; Aristokratiet og Embedsmændene vilde blot give hende en kold Skulder; for Eks. reagerede Grevinde F. A. Holstein ikke, da hun tilbød at hjælpe hendes Børnehjem »Holsteinsminde«. Derimod takkede Skolebestyrer, Professor H. G. Bohr for »de Resultater, Deres Naades Velgørenhed i min Skole har fremkaldt; de er glædelige; de fattige Disciple, for hvem Deres Naade efter min Indstilling har interesseret Dem, er fremdeles flittige og sædelige Disciple, der med Held gaar frem paa den Vej til Kundskab, som Deres Naades milde Sind har aabnet dem«. Demokratisk Stræben var hendes eneste Mulighed, naar hun vilde spille en Rolle i Offentligheden; Godgørenhed blev hendes politiske Folkevej efter Grundlovens Stadfæstelse, medens

andre tog Talerstolen i Besiddelse. Hun kunde ikke som Fru Dannemand, da Frederik VI regerede, gennemføre et strengt Privatliv, dels fordi hun var en aktiv Natur, men mest fordi hun stadig maatte have Tilsyn med sin uberegnelige Herre og hans Trang til Drik under de forskelligste Paaskud. Vel kunde han i sine bedste Øjeblikke virke imponerende ved en sjælden Blanding af kongelig Værdighed og folkelig Jævnhed, men i Hverdagen maatte han til Stadighed have en taalmodig og opfindsom Sygeplejerske i sin Nærhed, der kunde dæmme op for hans fantastiske Luner. »Han trænger til en Moder«, sagde hun i 1850, »og det vil jeg være for ham«. Med disse Ord røbede hun sin Følelses Art.

Til Opfyldelsen af den vanskelige Opgave, hun paatog sig, søgte hun paa enhver Maade at perfektionere sig ved at lære Sprog, læse Historie og Litteratur; blandt fremmede Forfattere yndede hun især Lord Bulwer. Hun naaede at skrive et næsten fejlfrit Dansk med en god Imitation af fornem Brevstil; det var dygtigt gjort, naar man mindes, at Balletten i hendes Barndom ingen Skole havde for almindelige Kundskaber, en Mangel, som ogsaa Fru Heiberg kom til at lide under. Sin nette Sangstemme fik hun uddannet af kgl. Kammersangerinde Fru Gerlach f. Bergnehr, der mange Aar senere fortalte den, som skriver disse Linier, at Grevinden var en musikalsk og flittig Elev, og at hendes franske Udtale af Sangteksterne var perfekt. Undervisningen fandt Sted paa Christiansborg og honoreredes pr. Gang med 5 Rdlr. i en Konvolut. En Dag stak Kongen Hovedet ind ad

Døren; han havde et Bind for det ene Øje. »Der kan De se, Fru Gerlach«, sagde han, »Grevinden har stukket mig et blaat Øje«. Men hun rystede blot smilende paa Hovedet og fortsatte Sangøvelsen. Saa trak han sig slukøret tilbage. Det havde aabenbart været hans Mening, at Paafundet skulde debatteres. Efter kgl. Skuespiller Foersoms Død blev Organist og Klokker C. J. Hansen hans Efterfølger som Kongens Fornøjelsesraad. Trap fortæller, at han var i Familie med Grevinden, men det er ikke rigtigt; han var, hvad der var bedre, en yndefuld Komponist bl. a. til mange af Melodierne i Hostrups Sangspil og dertil en morsom Mand med Lune og Takt, og han forstod at høre paa Kongens Fantasier med Interesse. Han skrev »Charakteristiske Smaastykker, komponerede for Hendes Naade Baronesse Danner«, og naar »Kammermusikken« eller »Farinelli«, som han kaldtes, akkompagnerede Grevindens Sangforedrag, var Kongen lykkelig. »Hun kan, hvad hun vil«, sagde han; »jeg har rigtignok en talentfuld Kone.« Lidt senere knyttedes Kammersanger Christian Hansen, Don Juans navnkundige Fremstiller, til Kredsen af Kongens Dusbrødre. Med ham kom den nationale Romance ind i Hofkoncerterne.

Men hvorledes skulde Grevindens Præsentation for Folket foregaa? Bondevennerne vidste Raad. De foreslog Hyldningsrejser i Provinserne. Balthazar Christensen gjorde, hvad han formaede, for at præparere Stemningen og sagde til Berling, at »naar man blot gik lige paa og ikke selv fremkaldte Tvivl, Betæneligheder og Coteridiscussioner«, vilde Udfaldet

nok blive efter Ønske. Og han fik Ret. Klogt valgte man at begynde Turneerne i en af Rigets fjerntliggende Egne, Bornholm, hvortil Dampskibet »Ægir« ankom netop paa Aarsdagen for Brylluppet. Spændingen var stærk, ogsaa fordi Rejsen var udskudt et Par Gange. Man gik først i Land paa Christiansø. Forrige Gang, Kongen besøgte det fjerne Stykke Danmark, var, da han en halv Snes Aar forud som Kronprins skulde hente sin Brud, Prinsesse Mariane, i Mecklenborg-Strelitz og paa Vejen frigive Statsfangen Dr. Dampe. Nu gik han i Land med »sin Kone« under Armen og ønskede, at de to Børn, hun agtede at bære over Daaben i Øens Kirke, skulde opkaldes efter ham og hende. Besøget foregik saa festligt, som den lille Ø kunde præstere det, og Dagen efter indtog han Rønne med »den Jævnhed og Ligefremhed, den Velvilje, Venlighed og Hjertelighed, der ved enhver Lejlighed udtalte sig i hans Ord og Aasyn«, skrev en af Øens Præster. Byens civile og militære Autoriteter havde selvfølgelig givet Møde ved Havnen, men efter de kongelige Damers og det københavnske Aristokratis Eksempel holdt Embedsstandens Fruer sig borte for derved at demonstrere mod Grevinden. Da Skibet lagde til, viste Kongen sig og modtog den første jublende Velkomst. Han hilste og forsvandt, men kom et Øjeblik efter tilbage med Grevinden ved Haanden. Staaende paa Dækket og ombølget af fornyede Hurraraab slog han ud med Armen og sagde, da der var blevet stille, med høj og klar Røst:

»Mine kære Bornholmere! Maa jeg forestille Jer

min Kone; hun havde Lyst til med mig at besøge og se Eders smukke Ø.

Vældige Hurraraab hilste disse jævne Sætninger. Et Instinkt lagde ham tit de rette Ord paa Tungen. I de følgende Dage var hendes Optræden saa klog og naturlig, at Byens Damer fortrød deres Udeblivelse. Nysgerrigheden sejrede over Oppositionen. Fortrydelsen endte med, at en Deputation søgte Foretræde hos hende. Hun modtog disse Fruer, som et Par Dage før ikke havde villet se hende, med en »intetanende« Elskværdighed og underholdt sig med dem i Amtmandens Have. Og saa festede Befolkningen i otte Dage, medens »det høje Par« drog gennem Øen, hvor senere et Udsigtstaarn blev rejst til Minde om Besøget. Det blev bygget for frivillige Bidrag og indviet i Septbr. 1856. Der indtraf kun ét Uheld, men det endte lykkeligt. Kongen var nogle Øjeblikke i Livsfare, da Hestene for hans Vogn løb løbsk ved Indkørslen til Allinge. Jæger Christensen viste stor Aandsnærværelse, da han fik de vilde Bæster standset. Midt paa Landevejen udnævnte Kongen ham til Dannebrogsmænd, og senere oprettede Grevinden et Legat til Minde om, at Majestæten slap uskadt fra den Fare, som havde truet ham. Under Ballet i Rønnes Teater gik hendes Skobaand op, og hun vendte sig da til en af Deltagerne med Anmodning om Assistance; tilfældigvis var den paa-gældende Dame just en af dem, der havde udtalt sig allerskarpest imod hende. Ikke desto mindre lagde hun sig nu huldsaligt smilende paa Knæ og bandt hendes Skobaand.

I kort Begreb giver denne Situation et Billede af hendes Stilling i Landet: Man var forarget, det vil sige nysgerrig efter at se denne Eventyrerske og høre hende tale, man smilede og bøjede sig for hende, og naar hun var borte, var man igen forarget.

Saaledes blev Grevinde Danner præsenteret for Folket.

Den store Tilslutning, der havde mødt »det høje Par« paa Bornholm gav dem begge Blod paa Tanden. Begejstringen i Provinserne for »Grundlovens Giver«, der stod i Modsætning til Regeringsbesværlighederne i Hovedstaden, behagede Kongen, og Glansen fra ham faldt tilbage paa hende. De Taler, han holdt, var korte og ramte næsten altid i Pletten. Altsaa fortsattes Rejserne – helst saa langt fra København som muligt. I 1852 gjaldt Besøget Nørrejylland, og denne Gang omgav han sig med et stort Følge bestaaende af 33 Personer, fra Hofmarskallen til Mundskænken. Der var kun een tjenstgørende Dame med paa Turen, Frøken Sophie Louise Dreyer. Det havde ikke været let for Grevinden at finde en Hofdame, naar hun skulde tilhøre det gode Selskab. Hun var i den første Halvdel af Halvtredserne, Datter af Danmarks da forlængst afdøde Gesandt i Paris C. V. Dreyer, en takkelig, ikke smuk, men dannet Dame, der talte udmærket Fransk. Hun havde tilhørt de bedste Kredse i Enevældens Danmark og maatte nu høre ilde, fordi hun havde paataget sig Stillingen hos den forhadte Opkomling. I en Optegnelse skrev Grevinden, at Frk. Dreyers Venner viste hende Ringagt, og at hun »var for svag til at behandle dem

med Kulde, som de fortjente«. »Gud være evig takket«, tilføjede hun, »at jeg ingen saadanne Venner besidder! « En Aften lukkede Prinsesse Louise Døren af til Hofdamclogen i Teatret, for at Frk. Dreyer ikke skulde kunne passere den kgl. Loge, medens Prinsesserne var der.

Samtidig med de bondevenlige Politikere informerede Berlings Sekretær og Fætter, Kammerassessor Glasing, Pressen forud for Rejsen, og hans eget Blad bragte udførlige Referater. Turen varede godt tre Uger, og da den var meget anstrengende, kunde Kongen ikke deltage i alle Festlighederne. Med Dampskibet »Eideren«, hvis Kaptajn, C. H. Møller, var Berlings Svoger, rejste Selskabet først til Aalborg. Allerede da Kongen paa Havnepladsen takkede for den festlige Modtagelse, sagde han, at den var ham »saa meget mere kær, som den paa samme Tid vistes hans Gemalinde«. Med disse Ord havde han anslaaet den Tone, han ønskede over for hende. Arm i Arm vandrede de gennem Gaderne til Budolfi Kirke, hvor Biskop Bindesbøll under Andagten forsigtigt i sin Tale berørte de Følelser, »som bringer Lykke i Livets kæreste Forhold«, men senere paa Dagen, under Taffet paa Slottet, tog han fastere om Nælden og udbragte for Grevinden en Toast, der blev belønnet med Kommandørkorset. Hyldesten gentoges under Aftenfesten paa »Skovbakken« af Redaktør Rée, og da Kongen – efter at have besøgt Byerne vestpaa – kom tilbage til Aalborg, bragte Pastor Claudi Grevinden en saadan Harangue, at Kongen af lutter Rørelse næppe kunde tale, da hun bad ham takke. »Ja«,

sagde han, »Gud velsigne Grevinde Danner for, hvad hun har gjort for mig; jeg udbringer ogsaa et Leve for hende. Gud velsigne min Hustru!« Dagen efter stod han Fadder til Præstens Søn. Grevinden havde kendt hans Kone, f. Dolgorucki, fra Ballettiden og spillet Komædie med hende paa Helsingørs Teater.

De naaede helt op til Skagen, hvor det morede Kongen at sidde paa »Grenen« med den ene Fod i Kattegat og den anden i Vesterhavet. Farten var ikke behagelig, men dog bedre end til Agger. Kongen maatte tilbagelægge mange Strækninger til Fods over Bakker og Sandsletter, snart under brændende Sol og snart under Vestenvindens Aftenkulde. Han trodsede gerne al Slags Vejr og kørte helst i aaben Vogn for bedre at kunne tale til Landboerne ved Æresportene mellem Sognene. Paa Vejen Aalborg–Hjørring maatte han standse ni Gange. Friluftsnaturen i ham og hans danske Sind skaffede ham Beundrere overalt. Hans runde Figur gav ham et gemytligt Præg, hvortil den lidt vraltende Gang passede. Naar han traadte ud paa Trappen hos Amtmanden, eller hvor han ellers boede, dampende paa sin store Merskumspibe, holdt han Folkemængden i sin hule Hand. Saa raabte han: »Sé saa, Børn; kom I kun nærmere og se paa mig lige saa meget, I har Lyst til«. Og saa snakkede han med de nærmest staaende. I Sæby trængte Byens Original sig frem ved Ankomsten og sagde: »Er Do Kongen?« – »Ja« – »Saa skal Do vær' valkommen, Do store Landsens Fader!« – »Tak, min Søn«. Borgerrepræsentationens Formand blev over denne Hilsen saa befippet, at han glemte, hvad han skulde sige. Ved

Fjedermosebakke bad Pastor Høst i Beboernes Navn Majestæten om Tilladelse til at kalde Stedet »Dannerhøj«. Det ligger 280 Fod over Havet og er det højeste Punkt paa Egnen. Betegnelsen skulde minde baade om Grevinden og om Danerne. Kongen besteg straks Bakken og »døbte« den med Ordene: »Og saa vil jeg da nu her fra »Dannerhøj« udtale det Ønske, at mine brave, tro og hengivne Jyder maa leve lykkeligt. Et Leve og et tredobbelt Hurra for enhver tro Jyde!« I Skovene ved Silkeborg red Parret paa Heste, som Byens Grundlægger, Michael Drewsen, havde stillet til Disposition, og to Høje blev opkaldt efter dem, »Frederikshøj« og »Louisehøj«. Ved Festen her undgik Drewsens Ven, kgl. Skuespiller Høedt at nævne Grevinden i den Sang, han havde skrevet – og det samme havde Aalborg-Præsten Jens Paludan-Müller gjort i sine Sange – men til Gengæld fik hun overalt blomstrende Hyldest i de lokale Borgeres rimede Udgødelser.

Da Modtagelsen i Byerne var lige saa ensartet som hjertelig, ophørte Berlings Blad med Referaterne, »fordi disse i det væsentlige indeholdt det samme«. De havde været yderst højstemte og endog bragt Oplysning om, hvem der paa Ballerne dansede med hvem. »Den gamle før saa ærbare Berlingske«, skrev H. C. Andersen til Henriette Collin 30. Juni 1852, »prostituere sig regelmæssigt en Gang om Dagen ved sine svulstige begejstrede Beretninger om den Jubel, hvormed »det høje Par« bliver modtagne overalt i Jylland. Der er megen Indignation herover hos Abonnenterne og en stor Deel skal være blevne enige om at

sige Bladet af; det var i Grunden en ret passende Demonstration«. Det satte navnlig ondt Blod i Hovedstaden, at Grevinden fik sin Del af Folkets Hyldest. Frederik Schaldemoses Pamflet »Rasmusine eller den belønnede Dyd« havde præpareret Stemningen. Rimeligvis var det sjofle »Heltedigt« underhaanden betalt af Hertug Christian August af Augustenborg – han ejede i hvert Fald Manuskriptet, der ogsaa udkom paa Tysk. Grevinden skaffede sig Luft ved for sin Bordskuffe at afskrive dette Impromptu fra det hende venligtsindede Blad »Morgenposten« 17. November 1851:

»Til Skjalden Skurkemose.

*»Skøndt snart Du Dødens Rov skal være,
saa tænker Du dog ei paa Gud,
men rakker ned Din Næstes Ære«.*

Men Udtryk som »det høje Par«, »høje Gemalinde«, ja endog »høje Fyrstinde«, som blev anvendt paa Rejsen, vilde man ikke stiltiende godkende i København. Talerne derude havde overbudt hinanden; Rektor Blache i Aarhus lod hende i en Sang flette Myrtekransen om Kongens Hoved, og en Præst i Thisted fremhævede endog »det danske Folks urokkelige Trofasthed og Kærlighed til Kongen og hans Gemalinde«. Den Snaps var for skrap. Danskes Trofasthed imod Grevinde Danner! En saadan Hyldest tilkom kun Landets Dronning, men Grevindens Ægteskab var, mente Angriberne, Folket uvedkommende – og det var end ikke meddelt officielt. Med Højesteretsadvokat Peter Salicaths pseudonyme Angreb »Et

Par Ord til Jyderne i Anledning af H. M. Kongens Rejse« aabnedes en Kanonade, bestaaende af 39 Smaatryk, som spredtes i mange Oplag, og hvoraf en Del oversattes til Tysk, hvad der ikke just var gavnligt under de vanskelige politiske Forhold søndenaa. Størstedelen var ikke det Papir værd, de tryktes paa. Læserne befandt sig i en Atmosfære af Tvetydighed og betalt Agitation, pro et contra. Naar Højesteretsadvokaten paastod, at man ikke i Jylland havde gjort Majestæten nogen Glæde ved at bringe hans huslige Forhold ind i de officielle Taler, var det Hykleri. Det var jo netop Kongen selv, der ønskede hende draget frem. Mundtligt havde han selv bekendtgjort sit Ægteskab for Jyderne og tilføjet, »at hun væsentligt havde bevæget ham til at give Landet den forlangte Konstitution«. »Dannerlitteraturen« fortsattes i de følgende Aar og fremkaldte Begrebet »Dannerskjalde« d.v.s. Forsvarere, som Berling betalte. De, der stillede sig til Disposition, var ringe Skribenter, som, naar Betalingen ikke tilfredsstillede dem, blev hans og Grevindens Fjender. Det tjente M. V. Brun til Ære, at han ikke vilde gaa i deres litterære Tjeneste, saaledes som Forfatteren Christian Hansen (»Alex Felix«; »Chr. Comet«), der skrev til Berling, at han vilde holdes skadesløs for alle de Ubehageligheder og al den Tort, han havde maattet døje for at stille sin Pen til hans og Grevindens Raadighed. Han opgav, hvad han havde modtaget i Honorarer og truede med at udgive et Skrift om sit »Samliv med Kammerherren«, der omsider fik ham sendt til Amerika. Rosen kunde være ligesaa taabelig som Nedrakningen. Een

vilde have Grevinden udnævnt til Dronning af Danmark, en anden foreslog Kongen at flytte Residensen til Jylland, hvis Livet blev for ubehageligt for ham i Hovedstaden. Næsten ingen af »Dannerskjaldene« lagde Navn til, end ikke den ludfattige Litterat P. L. Møller, som benyttede det Holbergske Pseudonym Hans Mikkelsen. En Tysker, Dr. Oettinger, blev mobiliseret til at præparere Stemningen i den tysktalende Del af Landet, men den Smiger, han leverede, virkede udfordrende. Han kaldte Grevinden »Frihedens Beskytterinde«, der ikke havde anden Ærgerrighed end at virke godt i Stilhed »og borttørre Armodens Taarer«. Hver frisindet Dansk, som elskede Forfatningen, maatte ogsaa »lære at agte og elske Grevinde Danner«. Naturligvis endte denne tykke Smiger i sin Modsætning. Han skred fra at være hendes betalte Panegyrist til at blive hendes sværtende Historiograf, og hvad Publicisten Wilhelm Karup præsterede i Retning af at lade Pengene bestemme Meningen, var endnu grovere. Da han misbrugte sin Ret til at holde offentlige Foredrag, blev den ham frataget af Politidirektør Bræstrup, hvorefter han (1863) startede Skandalebladet »Sort paa Hvidt«. Heri angreb han Grevinden og Kongen paa ærekrænkende Maade, men en skarp Dom for Majestætsfornærmelse blev dog ikke eksekveret, fordi han gik ind paa at standse Bladets Udgivelse og forlade Landet. Det var Grevinden, som stod bag denne Ordning, der kostede hende en halv Snes Tusind Kroner i vore Dages Mønt. Uden Omsvøb oplyste han, at Skriverierne havde vundet stort Bifald hos Aristokratiet. »Mit Comptoir blev

om Lørdagen formeligt stormet af livréklædte Tjenere fra bekendte høie Steder«. Han var lumpen nok til at tilbyde at stille en Liste til Kongens Disposition med Navnene paa de Personer, som var Grevinden fjendtligtsindede. Tilbudet blev naturligvis ikke modtaget, men hun samlede Sagens Dokumenter og skrev udenpaa Omslaget »Et Bidrag til Bevis paa, hvad den nedrige Presses Motiv var«. Karup blev senere en anset Forsikringsmand i Dresden og Fader til Matematikeren, Professor Dr. Johannes Karup.

Gennem al politisk Tendens, Ros eller Dadel, moralske Betragtninger og Hykleri, skar kun to Skribenter med faste Meninger, nemlig cand. jur., senere Folketingsmand Rudolf Varberg og vor første Socialist Frederik Dreier. Varberg skrev, at det var Aristokratiets »let gennemskuelige Plan ved idelige Drillerier og Chikanerier at gøre Kongen saa led og ked af det Hele, at han tilsidst nedlagde Regeringen«. Og saa vilde Reaktionen, d.v.s. Grundlovens Modstandere, have vundet Spillet. Denne Hensigt maatte enhver Demokrat være klar over og modarbejde. Og Frederik Dreier gjorde nøgternt Rede for, at den Mand, »der ifølge Forsynets uransagelige Villie og uden at vi ere blevne adspurgte, er blevet sat til at beherske os som Konge, efter to mindre heldige Giftermaal traf et Fruentimmer, som han syntes om, og som passede for ham. En Forbindelse opstod, der blev inderligere og inderligere; da den nævnte Dame var af en dygtig Character og en klar Forstand, fik hun efterhaanden et betydeligt Herredømme over Hs. Majestæts Hjærte, sandsynligviis ogsaa over hans

Huusvæsen ... Der er ingen Tvivl om, at denne Dame i Dyd saavel som i menneskelig Udvikling overgaar mangfoldige Dronninger og mangfoldige hovmodige og forargede Borgerfruer; den hele »Dyd« er et Product af meget forskellige Omstændigheder, hvoraf de økonomiske ere de væsentligste ... «

De mange Angreb ændrede ikke en Tøddel ved hendes Stilling, men de ærgrede Kongen og forstærkede hans Ulyst til at residere i Hovedstaden, hvor ogsaa det, han kaldte »Ministerrøvl«, ventede ham. Særlig trættede Ministrene Bluhme og Krieger ham ved deres manuducerende og vidtløftige Foredrag. Juristeri forstod han ikke. Den Stilling, han agtede at tage til vigtige Spørgsmaal i Statsraadet, drøftede han forud med Berling og sin Kone og de to endnu tidligere med Balthazar Christensen. Trap skriver rent ud, at naar Kongen ikke kunde klare en Situation, »maatte han ind til Louise for at hente Mod«. Ordet kunde passende ændres til Mening. Det var slaaende rigtigt, hvad han engang sagde til D. G. Monrad: »Det første, der falder mig ind, er s'gu rigtigt; men begynder jeg først at tænke derover, bliver det til Sludder«. Han evnede ikke at holde en Tanke fast. Undertiden opholdt han sig i flere Maaneder paa Frederiksborg, og saa maatte Statsraadene afholdes der. I 1852 købte han det lille Palæ i Skodsborg af Murermester Lytthans' Bo, men da Lokaleforholdene var indskrænkede, samledes Regeringens Medlemmer til Statsraad paa Jagtslottet Eremitagen. Tæt ved Palæet byggedes en Spisesal, ikke til »lystige Herreselskaber« med Grevinden, som Fru Heiberg fortæl-

ler, men til den nødvendige Repræsentation. En Bro blev bygget over Strandvejen til »Kongshøj«, hvor Majestætens Telt anbragtes, og her residerede han ofte »paa Feltfod« i Somrene til sin Død, medens Grevinden og Frøken Dreyer tog Ophold i Palæet. I en lille Villa nær ved Teltet boede Ægteparret Heiberg Aaret forud, og de havde ogsaa Lejeretten den følgende Sommer, men de afstod den straks for ikke at komme i Nærheden af Grevinden. Det var første Gang, de to Piger fra Balletten »skar« hinanden paa deres høje Stade; men det skulde ikke blive den sidste. Da Kongen og Hoffet havde indrettet sig, kørte Ægteparret Heiberg en Sommeraften forbi paa Strandvejen og var ikke netop tilfreds med Forandringerne. Hans Ironi spillede, da han forudsaa, at en Digter engang vilde bruge Frederik VII (som han selv havde brugt Christian IV) til en romantisk Helt, der kiggede Stjerner og besøgte den fattige Bonde i hans Hytte. I Stedet for al den Champagne, der nu blev drukket, vilde Folk faa ham at se ved Kildevand eller ved et Krus Øl som Tegn paa hans Folkelighed. Og hans Hustru vilde blive skildret som en »skøn, dydig, nøjsom, ydmyg, blufærdig Kvinde af Folket«.

Men den Spaadom vilde Fru Heiberg ikke tro paa.

Dog, naar hun siden saa, hvordan »samme Fruentimmer« undertiden blev skildret som »Danmarks Engel og Genius«, syntes hun, at Heiberg fik Ret. Hun efterlyste derfor et sandt Billede af Ægteparret. Et saadant evnede hun ikke selv at give, for i hendes Øjne var Grevinden blot et »frækt Fruentimmer«, en simpel Madam, som trængte sig frem. Og nu var

hun ogsaa Aarsagen til, at de havde forladt deres yndige Sommeridyl.

Til at beskæftige Kongen, efter at Professor Kolberg var vist bort, blev den østrigske Maler Edouard Young engageret. Kolbergs løse Mund fik Grevinden til at betro Hvervet til en fremmed, som ikke kendte nogen. Men hans Tilsynkomst satte snart Hofmændenes Fantasi i Bevægelse. Den smukke, trediveaarige Mand var af engelsk Slægt, musikalsk og dannet. Efter alle indre Kriterier at dømmes skyldtes hans Ophold her Grevindens Barndomsveninde, den berømte Danserinde Lucile Grahn, der senere giftede sig med Malerens Broder, Hofsangeren Friedrich Young. Et betydeligt Talent var Maleren ikke (Dr. Karl Madsen benægtede endog hans kunstneriske Eksistens, skønt han faar en lang Omtale i Storværket *Deutsche Biographie*), men velegnet til at underholde Frederik VII med Tegnerier og muntre Historier. Naar Vejret var daarligt, og Kongen ikke kunde fiske eller tage ud paa Udgravning, var Young flink til at beskæftige ham bl.a. med Tryllekunster, hvori han havde megen Færdighed. Situationen minder om Komponisten Sartis Samvær med Christian VII. Young udnævntes til Professor, fik Lov til at bære Hoffets Jagtdragt og udførte adskillige Tegninger af det høje Par. De tog ham med paa Udflugter, f. Eks. til Møen, og da de spadserede ved Klinten, sagde Kongen: »Den, som kan gaa opad Klinten paa dette Sted, vil jeg give tusind Rdlr.« Young var baade smidig og fattig, derfor tog han Kongen paa Ordet og kravlede op. Han

naaede virkelig Maalet, blødende og snavset, og fik sine tusind Rdlr., men han vilde ikke gøre Kunststykket een Gang til. Nogle af Hofembedsmændene mente, at han stod i Forhold til Grevinden og havde særlig Adgang om Natten til hendes Værelser paa Skodsborg. Man hviskede om at gribe ham in flagranti, men hvis Antagelsen var urigtig, eller hvis hans Besøg hos Grevinden skete med Kongens Vidende, vilde Aktionen ramme de Herrer, som iværksatte den. Naar de alligevel ingenting *vidste*, var det bedre at beholde Embedet. Modet svigtede altsaa de moralsk forargede, og Young fortsatte sin underholdende Bestilling. Det var iøvrigt ikke misundelsesværdigt i dagevis at ledsage Majestæten, naar han fiskede i Indsøerne eller pilkede Torsk i Øresund. Gjaldt Turen Dammene, sattes i Reglen Fisk ud, for at Kongen lettere kunde faa Bid. Ellers blev han i daarligt Humør. »Hvor kan det være, at de ikke bider mere?« spurgte han en Dag utaalmodigt Skovfogden, da der fiskedes i Hjortekærhusets Dam. »Hvormange har Deres Majestæt fanget?« Man talte efter, og Resultatet blev 73. »Der skal være 27 endnu«, svarede Skovfogden med et lunt Smil.

Udflugter omkring Landslottene i en lille Jagtvogn med Kongen som Kusk var hyppige. Rideknægten Anders Petersen var tjenstgørende og havde Kongens Fortrolighed; fra ham stammer mange af de Historier, som ofte er genfortalt og varierede, helst saaledes, at de kunde snerte Grevinden. C. F. Holten hentede meget Stof hos ham, da han i sit Otium boede paa Gangen ved Hofteatret. Under en Udflugt var

Grevinden kommet til at sætte sig paa Tømmen; Kongen var Kusk, og Anders sad bagpaa. Da Majestæten mærkede, at han ikke havde frit Herredømme over Tømmen, sagde han: »Let Rumpen, Louise!« Det morede hende ikke, at Anders hørte denne Tiltale, og da Kongen vendte sig om, mødte han et bredt Grin, som han besvarede med et Rap. Desværre ramte Tømmen Anders i Ansigtet. Ved Hjemkomsten vilde han have sin Afsked, men Kongen fik Sagen afgjort med tyve Rdlr. og Advarslen: »En anden Gang skal Du ikke høre efter, hvad jeg taler om med min Kone«.

Young fik Besøg af sin Broder, Hofsangeren fra München, der bidrog til Underholdningen med Sang og Musik. En Tid opholdt Maleren sig i Norge, hvor han udførte en Del Billeder i Genremaleren Defreggers Manér. Han skal have været et elskværdigt Selskabsmenneske med et lyst Sind og en Spøg paa Læben, og hans Samvær med Kongen dannede en god Modvægt til Majestædens Apati og besynderlige Indfald. Efter Tilbagekomsten fra Norge var hans Tid ved Hoffet forbi; Alhambrasalen paa Jægerspris blev hans sidste Arbejde. Da han tog Afsked, belønnede Kongen ham for hans Tjeneste med en Aarpenge paa 600 Rdlr., hvis Udbetaling Grevinden overtog efter hans Død. Trap mente, at det var Udenrigsminister L. N. Scheele, som fik ham fjernet, fordi han selv havde »overtaget Elskerfaget« hos Grevinden. Det var en af den Slags Bemærkninger, som gav Overhofmarskal Løvenskjold inderlig Ret, naar han mente, at hverken Traps eller Worsaaes Skildringer af Livet ved Hoffet vidnede fordelagtigt om deres Karakter.

Navnlig var Trap ikke, i Løvenskjolds Øjne, »fint Papir«. Grevinden var omgivet af Personer, der vel krummede Ryg for hende, men som til enhver Tid saa hendes Færden i det sletteste Lys. Intet Under, at hendes Nerver efterhaanden blev tyndslidte. Da Kabinetssekretær Vilh. Lunding pludselig døde, fortalte Rygtet, at hun havde forgivet ham, men det vovede Trap dog ikke at tro. Alle vidste, at hun ikke kunde fordrage den Afdøde, fordi han var løsagtig i Pengesager og bare soldede med Kongen uden at »lette ham sit besværlige Kald« eller varetage hans Interesser. Der var latent Dramatik mellem de to. Lunding spekulerede paa, hvordan man bedst kunde blive hende kvit, og hun vilde have ham fjernet fra Kongens Omgang. Døden løste i dette Tilfælde et Problem.

I Aarene 1853–54 nedskrev Grevinden en Del af sine Tanker, ikke med Offentliggørelse for Øje, men for at have et hemmeligt Fristed. Selv om det kun blev til Brudstykker af en Dagbog, er Oplysningerne deri af Interesse. Eftertiden lærer hende bedre at kende. De, der opfattede hende som en fræk Tøjte, fik en sjælelig Nød at knække, da Dr. Moltesen i 1915 udgav disse Optegnelser i Historisk Tidsskrift. Hun afslørede sig som en anden end den, de havde forestillet sig. For det første bekendte hun sig til Gud, troede paa hans Retfærdighed og søgte sin Trøst i den Overbevisning, »at Han seer Alt, og at Han vil dømme derefter«. Hvormegen Tilfredsstillelse ligger ikke i denne Tanke?, spurgte hun. Hvem vidste, at hun havde ægte Naturfølelse, der forfriskede hendes ofte

forpinte Sind og bragte det i Ro? Hendes Glædesudbrud over Slotsparkens Skønhed kan minde om Fru Heibergs Stil. Hun frydede sig, naar hun saa den lille Badstue ved Frederiksborg i blændende Sne, omgivet af Træernes Grene, der i Morgensolen saa ud som Koraller. Hun iagttog, hvorledes en Vedbend paa Verandaen skød »muntert og dristigt« i Vejret, fordi den var blevet hjulpet frem fra de »ublide Brædder«, som før havde hæmmet den i Væksten. Synet blev for hende et Symbol paa Mennesket, naar Begavelsen hjælpes frem, medens det ellers dør uden at efterlade sig Spor. Man mærker, at Berling stadig havde hendes Hjerte; bestandig roser hun ham som Kongens tro Ven, der gennemskuer »de Snarer og Incontseqventser«, som Majestæten udsattes for, snart af den ene og snart af den anden Embedsmand, men især af Manden fra Fortiden, Overhofmarskal Levetzau. Altid er hun optaget af Kongens Vel og beklager, at Hofembedsmændene kun »mekanisk udfører deres løbende Forretninger, men aldrig ved nogen selvstændig Handling, ved Forelæggelsen af Sager, som medfører Modgang og Bryderier, har bidraget det mindste til at lette Kongens besværlige Kald«. Berling var deres Modsætning, og hun glæder sig over, at hun er den indirekte Aarsag til, »at Kongen besidder denne hengivne Embedsmand«. Statsraadet frygtede hun, fordi det trættede og irriterede Kongen, og Taflerne bagefter kedede hende: »Gid jeg kunde blive borte derfra, men det kan jeg ikke; man vilde lægge en urigtig Betydning deri«. Hun er paa sin Post. Nu og da lykkes det hende at fængsle

Kongen ved Højtlesning, f. Eks. af George Sands Roman »Grevinden af Rudolstadt«: »Saaledes undgaar jeg, at han taler for meget, hvilket han er slem til«. I al deres Spredthed giver Optegnelserne Glimt af hendes daglige Liv. Den støjende Munterhed kunde faa hende til at beklage, »at Kongen ikke var omgivet af aandrige Personer«, men han søgte helst jævnt Selskab – undertiden sine Funktionærers – og sagde: »Du tænker for meget, Louise; Du lader aldrig Din Aand hvile; Du bliver syg deraf«. Han besad ikke hendes skarpe Syn paa Mennesker. Hun vidste, hvem hun kunde stole paa, og hvem der gik hende under Øjne for senere at forraade hende. Det gjorde f. Eks. Billedhugger Kolberg, der blev stemplet som en »Usling, der har misbrugt sin Konges Naade«. Efter ti Aars Ophold i Rom erkendte han i et Brev sin Brøde og bad om Tilgivelse; men sin tidligere Stilling fik han ikke igen. Dog købte Kongen et mindre Arbejde af ham.

Gennem Optegnelserne faar Eftertiden ogsaa at vide, hvordan Forholdet efter Ophøjelsen var til hendes nærmeste Familie. Hun besøgte sin Mormoder paa hendes 84-aarige Fødselsdag den 18. Febr. 1853; hun havde da Ophold hos sin Søster, Madam Monsees paa Amagertorv Nr. 6, og da dennes Mand, Snedkermesteren, var død, »formaaede hun at bringe Trøst« ved hans Kiste. Senere besøgte hun sammen med Grandtanten hans Grav paa Assistens Kirkegaard og blev dybt grebet »ved Opholdet paa dette Sted, hvor al den menneskelige Stræben ophører«. Ogsaa til sin Moder stod hun i et godt Forhold og besøgte hende i

Læderstræde, hvor hun boede efter Toldassistent Jensens Død. Naar Grevinden i Enketiden havde haft Middagsselskab, maatte Tjeneren bringe nogle lækre Sager over til Moderen.

Til Optegnelserne er knyttet en Del Afskrifter af Digte og Sange, som havde gjort Indtryk paa hende. Hun kendte mere til fremmed Litteratur end mange af hendes Angribere. Hendes Læsning strakte sig over danske, svenske, tyske, engelske og franske Værker. Yndlingsforfatteren var, som før sagt, Lord Bulwer, hvis Bøger hun maa have læst indgaaende, siden hendes Stil var paavirket af hans Sprog. Men naar hun paastaar, at Afskrifternes Tilblivelse ligger Aar tilbage, kan det ikke gælde dette Citat fra Byron: »Skal nogensinde Retfærdighed vises mig, da vil det først ske, naar denne Haand, der skriver dette, er ligesaa kold som de Hjerter, der saarede mig«. Opgaven, hun havde paataget sig, blev efterhaanden i hendes Fantasi til en »Sag«, der var betinget af, »at Gud havde nedlagt store Evner i hende«. Derfor kunde hun ikke leve alene som Hustru og Moder. Hun maatte have en større Virkekreds end Kvindens sædvanlige.

Det Mismod, som hun undertiden led af, fik Udtryk i Ordene: »*Hvorfor er jeg ikke elsket?*« Meget vandt hun, men her maatte hun tabe. Hendes Mangel paa Charme og det paagaaende i hendes Væsen jagede Umiddelbarheden paa Flugt. Men det vidste hun ikke selv. Nervesystemet var meget irritabelt, vidnede hendes Læge Dr. Bock; »en pludselig Blussen opstod let af smaa Aarsager«. Og den Spænding, hun ofte levede i, forøgede Irritabiliteten. I de tidligere Aar kunde

hun blive »skarp, ironisk, bitter, aldrig raa«, men efterhaanden naaede hun en vis Koldblodighed, der dog ikke slog til i de sidste nerveangribende Uger før Kongens Død.

Der findes i Optegnelserne intet, som *direkte* hen tyder til Sønnen. Men hendes Begejstring for Bulwers Romaner kan søges deri, at han sentimentalt behandlede Emner, der tangerede hendes Oplevelser. Hun afskrev denne Forfatter, hvor hans Heltinder knuges af Længsel efter et Barn, som maa skjules for Omverdenen, og Afskriften gemte hun ved Drengens Portræt. Han spillede en vigtig Rolle, bare fordi han var født. For enhver Pris maatte han skjules. Hvis Oppositionen fik fat paa ham, vilde baade hun og Berling kunne rammes ulægeligt. En af Angrebspjecerne fortalte, at det ikke var behageligt »at se en Mand i Hans Majestæts umiddelbare Nærhed, om hvis tidligere Forhold til Grevinde Danner der gik forskellige Rygter«. Der er ingen Tvivl om, at den »pludselige Blussen« farvede hendes Kinder ved disse Ord. Her rørte man ved det farlige Punkt, og ligesom i H. C. Andersens Eventyr blev den lille Fjer gjort til fem Høns. Man sagde – men *vidste* ikke noget. Navnlig excellerede det lavest liggende Vittighedsblad »Folkets Nisse« i sjofle Hentydninger. Det bragte Illustrationer, som ingen Avis vilde gengive i vore Dage. Grundloven hævnede: Den bragte Kongen Popularitet, men dens Pressefrihed ramte hende og Berling. Hun læste alt, hvad der blev skrevet om dem, huskede og gemte dumme Gadeviser, Neuruppin-Billeder og Flyveblade. Stoffet blev efterhaanden

til et helt Arkiv. Blandt Afskrifterne findes ogsaa dette Citat fra Tegnér: »Mange Aar maa bøde for et Øjeblik Brøde«. Det var vel Barnehistorien, der laa bag denne Afskrift. Ogsaa nogle Vers fra Reiersens Oversættelse af Bulwers Roman »Falkland« peger derhen:

*»Naar Barnet raaber paa det Navn,
(hint Navn, al Ømheds Sødme)
O, vil Du vel, at Synd og Skam
skal faa det til at rødme?*

*Og naar Dit Barn i spæde Aar
staar ene mellem Kummer,
skal Andre læge da de Saar,
Du skulde kyst i Slummer?«*

Hun vidste, hvor Sønnen var, men turde ikke se ham, endsige nyde Moderglæden. Hun havde maattet afskrive ham og lade ham faa et andet Navn – alt sammen Ofre paa Ærgerrighedens Alter. Hun kunde tale om ham med Berling og Dr. Bock, som havde Tilsynet med ham, men hun kunde ikke høre ham kalde paa Mor. Var det, hun havde vundet, alligevel ringere end det, hun tabte? Hver Dag saa hun Berling, den Mand, hun holdt af, og som var Sønnens Fader, men han havde giftet sig og faaet en Børneflok. Han kunde lege med sine Rollinger oppe i Embedsboligen ved Hofteatret paa Christiansborg, men hun kunde end ikke se sin Dreng. Han maatte fjernes fra Hovedstaden og blev anbragt paa Landet hos en Præst, som var Dr. Bocks Studenterkammerat. For at opveje alt det tabte støttede hun sig til den

Tanke, at hun havde en Mission, en stor Opgave: Hun opretholdt Landets Konge. Det var hendes Livssag. Denne Opfattelse hørte hun bekræftet paa Rejserne, hvor man sang til hende:

*»Stort er det Kald, som ved kjærlig Pagt
blev i din Haand af Himlen lagt:
Kong Frederik at skjærme som Troskabs Vagt«.*

Med de Forudsætninger, hun havde, er der intet mærkeligt i, at hun til Erstatning for det tabte søgte at drapere sig med Kongemagtens Purpur.

Det har været et Detektivarbejde at udrede det skjulte Barns Historie. Da han havde forladt sit beskedne Plejehjem hos Ane Jacobsen paa Jagtvejen, sendtes han til Sognepræst H. M. Jessen i Vignæs paa Lolland. Han maa paa dette Tidspunkt have faaet sine Familieforhold at vide; Præsten havde nemlig fra Dr. Bock Ordre til at befordre ham med Ekstrapost, for at han ikke undervejs skulde høre noget ondt om sine Forældre. Medens Hestene bedede ved Tappernøje Kro, vilde Tilfældet, at han alligevel kom til at overvære en raa Diskussion mellem nogle halvfulde Gæster om »Trykkeren og hans Kæreste«. Den 17. April 1859 blev Frederik Carl Christian Louis Jacobsen konfirmeret i Vignæs Kirke. Døbenavnet Berling er angivet i Kirkebogen, men Præsten har »glemt« at tilføje, hvem Forældrene var. Hans Uddannelse til Landmand fortsattes fra ca. 1860 i England og Skotland. Plejemoderen fulgte ham derover og blev hos ham, til hun døde. Først forpagtede han en Gaard i What-

field, Suffolk, og i 1879 købte han den store Ejendom, Weybread i Norfolk, som han drev til sin Død. 1894 lod han sig naturalisere. Paa Egnen blev han en anset Mand, som bl. a. valgtes til det offentlige Hverv, der svarer til Amtsraadsmedlem hos os. Hans Hustru f. Trabolt var danskfødt; de blev viet i Trinitatis Kirke 6. Maj 1876; hun døde allerede 1880, ved hvilken Lejlighed han sidste Gang besøgte hendes Familie i Danmark. Hustruen fødte ham to Døtre, hvoraf den ene har fortsat Slægten. Den 7. Juli 1908 døde Proprietær Jacobsen som Følge af en Bilulykke. Om sin Oprindelse var han saa tavs, at end ikke hans Døtre anede, fra hvem han stammede. Men de vidste, at han i sin Ungdom flere Gange havde opholdt sig i Udlandet, navnlig i Italien. Motivet var dem ubekendt. Hans Rejser fandt Sted, naar Grevinden i sin Enkestand ønskede at være sammen med ham. Det var den Rest af Moderglæden, som blev levnet hende. Iøvrigt var han hjælpsom mod de fattige Plejebørn, han havde levet sammen med i Ane Jacobsens Hjem.

*

I 1854 købte Kongen af Staten Jægerspris Slot med tilliggende Gods for 600.000 Rdlr., og i Juli tog han og Grevinden Slottet i Besiddelse, hilst paa det hjerteligste af Befolkningen:

*»Velkommen Konge i Naturens Slot
velkommen Du, hans Høie Gemalinde
her, hvor vi alle mener det saa godt«,*

sang man. Nogle Dage senere gav Kongen en Folkefest i Haven, og den blev et Varsel om, at her vilde han i de kommende Aar kunne leve under de frie Former, han satte saa megen Pris paa. Jægerspris med de tusindaarige Ege i Omegnen blev hans Yndlingsopholdssted; her kunde han gaa paa Jagt og Udgravning og fiske i Voldgraven. Han knyttede Grevindens Navn til Stedet ved at lade Gaarden »Louiseholm« bygge. Det var ham behageligt, at Slottet laa langt fra Hovedstaden, men Afstanden morede ikke Ministrene, naar Statsraad maatte afholdes. Den daarlige trafikale Forbindelse (med Toget til Roskilde, i Skib til Frederikssund og derfra med Vogn) og det langvarige Taffel efter Statsraadet krævede mere end eet Døgn, og dette Tidsspilde ærgrede især Konsejlspræsident Hall. Men det tog Kongen ikke Hensyn til; han kunde tværtimod godt lide at drille Ministrene ud fra den Betragtning, at da de ved Grundloven havde faaet Magten, skulde de ogsaa føle dens Ubehageligheder. Et pudsig Eksempel blandt mange var den Maade, paa hvilken han paatvang Hall en ung Skuespillerinde. Hun var blevet afvist af Teaterdirektionen, fordi hun, en Ditmarskerinde, talte med tysk Akcent. Saa hittede hun paa at søge Audiens hos Kongen, men hun havde hørt, at det ikke skulde være saa let, fordi Grevinden forbød sin Ægtefælle at modtage Damer. Rygtet var taabeligt, men det blev troet som saa meget andet, der kunde ramme »Rasmusine«. Ved at ofre sit gyldne Haar og iføre sin slanke Skikkelse Søkadetuniform lykkedes det hende at dupere den jourhavende Adjudant og slippe ind til

Kongen. Her faldt hun paa Knæ og tilstod, at Uniformen kun var et Skalkeskjul. Hendes Ønske var at komme til Teatret, men ingen vilde hjælpe hende, skønt hun var ligesaa dansk som Majestätens kongerigske Undersaatter. Han var godmodig nok til at more sig over det dristige Indfald og sagde: »Hall skal s'gu ta' sig af Dig. Han er jo Teaterminister!« Og saadan gik det til, at den smukke Pige, Magda v. Dolcke hed hun, en Tid blev optaget i Halls Hjem paa Bakkegaarden ved Rahbeks Allé, hvor hun forøvrigt traf Bjørnstjerne Bjørnson, som benyttede hendes Oplevelse hos Kongen i Dramaet »Kong Sverre«, og hvis Elskerinde hun blev en kort Tid. Hun fik Lov til at debutere som Johanne i »Eventyr paa Fodrejsen«, men rent Dansk lærte hun aldrig at tale, og Betydning for Teatret fik hun ikke. Siden fortalte hun, at hun havde set Kongens »milde Aasyn«, da han i Efteraaret 1854 besøgte Rigets »blandede Distrikter«, og det havde givet hende Mod.

Landdrost i Pinneberg L. N. Scheele, som var politisk knyttet til Bondevennen Oberst Tscherning, forberedte denne Rejse, og Berling lod en tyskfødt Litterat Dr. Emil Jonas udsende et Propagandaskrift for Grevinden med Titlen »Dies kleine Büchlein gehört der Gemahlin Seiner Majestät«. Det udkom i Flensborg og skulde agere en Folkestemme fra Hertugdømmerne, men var en lobhudlende Velkomst, skrevet i forloren lyrisk Tone. Medens Slesvigs Minister C. Moltke reagerede mod Skriftet og vilde have Forfatteren tiltalt, var Kongen og Grevinden meget tilfreds med Indholdet – saa forskellig var Opfattel-

sen. Jonas blev nu Berlings haandgangne Mand, ligesom Dr. Oettinger tidligere havde været det; han udsendte ogsaa et saakaldt historisk Bevis for »dass die Berlinge ein altadeliches Geschlecht nordischer Abkunft sind« (Berlin 1858). Hans vigtigste Opgaver var dog at forsøge paa at faa Grevinden optaget i Gotha-Kalenderen og sammen med en problematisk Dame, Baronesse Mathilde Berthier f. Hirsch, at forberede hendes Modtagelse ved det franske Hof. Det var et af Grevindens store Ærgerrighedsmaal at komme til at hilse paa Kejserinde Eugénie, der jo heller ikke var af kongelig Byrd, omend adelig. Men intet af disse Ønsker blev opfyldt. Da man havde erfaret, at Kejser Napoleon samlede paa Portrætter af Europas regerende Fyrster, fik Berling udvirket en Sendelse til Paris for at overrække ham Kongens Portræt malet af Gertner, men rigtignok i Kopi af Young. Da Rejsen ikke var et Regeringsanliggende, undlod man at underrette Frankrigs Gesandt i København M. Dotézac. Det viste sig ikke at være klogt – i hvert Fald greb han Lejligheden til at nedsætte Berling og Grevinden i Udenrigsminister Walewskis Øjne, og derved mislykkedes den egentlige Hensigt med Rejsen. Berling hjembragte ingen Invitation, men derimod Æreslegionens Officerskors og en Tabatière.

Flere Forsøg blev gjort. Nationalmuseets Direktør C. J. Thomsen sendtes til Paris med en Oldsagssamling til Kejseren; han fik et Brev med fra Frederik VII, hvis Indhold han ikke kendte. Overrækkelsen gik udmærket, men af Svaret paa

Brevet fremgik, at det egentlige Motiv til Gaven var at fremkalde en Indbydelse baade til Kongen og Grevinden. Det skulde til enhver Tid være Kejserparret en Glæde at modtage Frederik VII i Tuilerierne; men Grevinden blev ikke nævnt. Forsøget førte baade til Ærgrelser for »det høje Par« og for Thomsen, hvis Tjenstvillighed var blevet misbrugt. Iøvrigt gennemførte han Sendelsen paa udmærket Maade; Kejserinde Eugénie blev saa indtaget i den gamle, hvidhaarede Mand med det interessante Ansigt, at hun skal have sagt, at »af alle de Antikviteter, Kongen af Danmark havde sendt, var Monsieur Thomsen den mest interessante«.

Den slesvigske Rejse begyndte i Flensborg, hvorfra Kongen skulde indvie Jernbanen via Husum til Tønder. Ved Ankomsten spadserede han med Grevinden ved Haanden gennem Gaderne til Hotel »Kaiserhof« og læste paa Vejen ved den gamle danske Kirke dette Opslag:

*»Vi stride for Dig og den gode Sag
og bede ydmygelig Jesu Christ:
Lad Sandheden sejre nu og tilsidst.
Saa faa vi det godt, saa faa vi Guds Fred
i Hytte og Slot – Kong Frederik med«.*

»Der var ingen Ende paa Flensborgernes Glæde og Loyalitet«, fortæller Odense Teaters Direktør M. V. Brun, som hver Sæson med ministeriel Understøttelse gav Forestillinger i de slesvigske Byer til Sprogets

*Arkæologen Worsaae viser Grevinde Danner Oldsager fra Gorm
den Gamles Høj. Efter Tegning af J. Kornerup. 1861.
(Frederiksborg).*

*Grevinde Danner læser for Kongen i Teltet ved Skoldsborg. Draperierne blev efter hans Død brugt til Møbelbetræk. Efter farve-
lagt Tegning af E. Young. 1853. (Jægerspris).*

Fremme. Gallaaftenen bestod af en Arie fra »Elskovsdrikken« og Syngestykket »Skatten eller staa ikke paa Lur«; den aabnedes med en af Direktøren skrevet Prolog, hvori forekom et Tableau med Christian IV paa et bemanded Skib. Under dette stod Kongen ret. Af alle sine Forgængere var Heltekongen den, han nærede mest Respekt for. Det var ikke for intet, at hans gyldne Statue stod i Audiensgemakket paa Jægerspris. Dr. Ryges Værdighed, naar han spillede Christian IV, kunde ikke staa Maal med den Air, der prægede Frederik VII, naar han følte sig som Efterkommer. I sin Prolog hyldede Brun ogsaa den Kvinde, »som Du kaared til at lette Dig Din tunge Byrde«. »Es lebe die Gräfin von Danner hoch«, lød en kraftig Stemme fra Etagerne. Tilkendegivelsen var ikke arrangeret, men en spontan Hyldest fra en loyal Bødkermester. Den behagede Kongen synligt, men ikke Slesvigs Minister, Grev Carl Moltke. Dagen efter blev Direktøren tilsagt til Audiens hos begge Parter, men af forskellige Aarsager: Kongen vilde takke ham for og Ministeren paatale Demonstrationen. Der var i det lille Optrin et Glimt af den standende Strid. Under Borgerballet fik Ministeren Ordre til at føre Grevinden i Polonaisen. Det var for ham en Straf, men han udstod den med oprejst Pande. For hende var det sikkert vigtigere, at hun blev hyldet i en Tale af General Bülow, Sejrherrn fra Fredericia.

Naar Kongen fra By til By i Sydslesvig og Holsten blev hilst paa Tysk, svarede han paa samme Sprog. Selv en vanskelig Herre som Professor Chr. K. F.

Molbech syntes, at »han gjorde sin Virkning og saa ganske drabelig ud« under en Audiens, som han gav Professorerne ved Kiels Universitet. En af dem fik Taarer i Øjnene over hans Lige-fremhed, og ti lod sig melde hos Grevinden. Han kunde virke som en Alfader, der gerne tog sig af »sit vildledte Barn«. Naar Direktør Brun ikke var i Flensborg, overværede Kongen tyske Teaterforestillinger, som det Wittske Operaselskab fremførte; dog blev den danske Kongesang altid spillet ved Ankomsten. I Altona gaves en Festforestilling med en svulstig Prolog til hans Ære; »det høje Par« boede paa Rainvilles Hotel, det Sted, hvor Kongens Moder, Charlotte Frederikke, mange Aar forud tog Ophold i nogle bevægede Uger af sit Liv, inden hendes Utroskab blev straffet med Forvisningen til Horsens. Det var Meningen med Rejsen, at den skulde bidrage til at fjerne den Spænding, som stadig gjorde sig gældende mellem de forskellige Nationaliteter. Utilfredsheden med det danske Styre dernede ulmede, men hverken Æresporte, Borgergarde eller Fakkeltog manglede, og Indskriften »Heil dem König, heil!« eller det mere personlige »Heil unserem König, heil!« lyste fra de offentlige Bygninger baade i Ratzeburg og Mölln. Referaterne i Berlings Blad gav det Indtryk, at de »nationale For-domme« var lagt til Side. »Forsoningen er tilende-bragt«, hed det. Det var den ingenlunde, selv om det saa saadan ud. Gamle Skikke blev taget frem, for Eks. marcherede Borgergarden rundt om Taflet i Mölln, og i Pinneberg fik Folk fra Gaden Lov til at gøre det samme. Paa Turen mellem Bornhøved og

Neumünster frembar unge Piger Kager og Mjød i Glaspokaler, for at Kongen og Grevinden kunde faa en Hjertestyrkning midt paa Landevejen. I Fristaden Lübeck bød Borgerraadet paa Frokost, medens 101 Kanonskud dundrede fra Voldene. Grevindens Skaal udbragtes overalt, men uden Begejstring; Lauenborgerne syntes dog mere loyale end Holstenerne, og i Ratzeburg gik det galt, idet Ridderskabet demonstrerede ved ikke at tage deres Damer med til Middagen. Der var kun kommet ganske faa. Da Kongen mærkede, at ingen vilde tale for Grevinden, lod han »Den tapre Landsoldat« spille med stærkt Trommeakkompagnement, og derefter slog han paa Glasset, rejste sig og sagde: »Da niemand hier den Toast meiner Frau ausgebracht hat, werde ich's selbst thun«. Efter et let Buk mod Guvernøren, Baron Pechlin, »Sie erlauben es wohl?« – Guvernøren sprang op, bukkede dybt uden at sige et Ord – fortsatte han: »Meine Gemahlin, Sie lebe hoch!« Hurraraabene lød forceret. Der blev ganske tyst i Salen, og medens Grevinden rødmede som en Pæon, hævedes Taflet i Stilhed. Lige forinden samlede Kongen gloende Kul paa Guvernørens Hoved ved at sige nogle venlige Ord til hans Frue og tømme sit Glas paa hendes Velgaaende. Men et saadant Optrin blev ikke refereret. Dagen efter gav Grevinden Kur og lod, som om intet var passeret, og Kongen deltog i en Vildsvinejagt.

Da Parret paa Hjemvejen var kommet gennem Aabenraa til Haderslev, mødte Haandværkerlaugene med et Fakkeltog og en Sang, hvorefter et Vers lød:

»Hun, som blev Din Rigdoms Kilde,
deltog i Din Strid,
følge Dig med Æmheds Øie,
naar Dig Kronens Sorger bøie!
Og et trofast Folk betrygge
Din og hendes Lykke«.

Hun blev draget direkte ind i den slesvigske Politik af Sognefoged Kloppenborg, da han skrev til hende, at hun vilde vinde mange Slesvigeres Hjerter ved at virke for, at der ved Ministerskiftet blev givet Slesvig en Minister, »som var dansk af Sind og Hjerte og ikke, som Tilfældet har været, forbitte vor Tilstand ved Love og Indretninger, der saa lidet harmonerer med Folkets loyale Aand eller egner sig til at forøge dets Kærlighed til vor gode Konge. Maatte det lykkes Deres Naade i den ophøjede Stilling, hvor Gud har sat Dem, i nærværende vigtige Øjeblik at virke til Kongens Ære og Folkets Gavn og afværge, hvis det er sandt, som Rygtet siger, at *Slesvig skal have en tysk Amtmand Warnsted til Minister, der vilde være en stor Ulykke for Landet*, da det just trænger til en ægte dansk Minister, som Kongen ogsaa flere Gange har lovet mig, vi skulde faa, da vil jeg og Mangfoldige prise Himlen, som har givet os Dem!« Carl Moltke blev afløst af Embedsmanden Harald Raasløff og snart efter af Amtmand F. H. Wolfhagen, men det var uden Tvivl Ministre af mere folkelig Art, Kloppenborg havde tænkt sig.

Rejsen i de udanske Egne blev af nogle opfattet som en national Landevinding, men var det kun

tilsyneladende. Paa den sidste Del af Turen nordpaa ledsagede ridende Bønder Kongens Vogn. Han skulde mærke, at han igen var blandt sine egne. Men klogt vilde det have været, hvis Grevinden havde resigneret. Den Hyldest, hun havde ventet i Hertugdømmerne, udeblev eller var kunstig. Naar hun mærkede, at Embedsmændene dernede helst vilde undgaa at hilse paa hende, plejede hun at tage sin Parasol for dog at se de Herrer bøje sig. Hendes Tilstedeværelse gav Anledning til mange daarlige Vittigheder. De fremmede kunde ikke forsones sig med Ægteskabet, og de havde i det hele svært ved at fatte Kongens gode Egenskaber. Man foretrak fra tysk Side afmaalt Korrekthed fremfor djærv dansk Godmodighed. Det var karakteristisk, at den tyske Gesandt Dr. Krüger syntes, at Kongen lignede »en opretstaaende Skildpadde«. Det var hans brede Figur med de smaa Fødder og det lille Hoved, som ofte dækkedes af en Kalot, der fremkaldte denne Sammenligning.

Landdrost Scheeles Bestræbelser for, at Modtagelsen i de tysktalende Egne skulde blive saa gunstig som muligt, bidrog til, at han efter Regeringsskiftet i December 1854 avancerede til Udenrigsminister (fra 15. Jan. 1855). I ham fandt Grevinden en Beskytter i Regeringen. Han fik hende i 1856 optaget i Statskalenderen – dog blev Fødenavnet Rasmussen udeladt – og anmodede paa Grundlag heraf vore Gesandter, om de vilde meddele Optagelsen til de respektive Udenrigsministre og henstille, nu da hendes Stilling var blevet af mere officiel Natur, om Magternes Gesandter hos os vilde ophøre med at

ignorere hende. For Eks. havde M. Dotézac hidtil behandlet hende med en smilende, ironisk Foragt. Henvendelsen førte dog ikke til de ønskede Resultater. Scheele foreslog ogsaa, men forgæves, at hendes Rang skulde hæves, og Ophøjelsen til Hertuginde af Wagrien, hvorom Rygtet fortalte, lykkedes heller ikke, vel ikke fordi »Dagbladet« advarede indtrængende, men snarere fordi Storhertugen af Oldenburg protesterede imod, at der toges Titel af en Landsdel, hvortil han og hans Hus knyttede sig. Det var en Skuffelse for »den reactionaire Clique«, at Udnævnelsen blev opgivet, skriver Fru Andræ i sin Dagbog; »man havde glædet sig til at skumle over den«. Scheeles Forslag i Ministerraadet om at lade Statskassen yde Grevinden en Apanage blev ogsaa afvist, og tilmed ikke paa nogen blid Maade; navnlig var Andræ en skarp Modstander, og hans Kolleger fulgte ham. Det var, som før sagt, blandt Hofmændene en udbredt Opfattelse, at Scheele stod i Forhold til Grevinden, men Beviset for Antagelsen blev de ogsaa nu skyldig. Naar hun ventede hans Besøg, hedder det hos Trap, at hun havde »bestilt ham til en tête à tête før Middag«, og en saadan Bedømmelse af Samværet var nok til at give Rygterne frit Løb. Men Beskyldningen var farlig; hvis nogen havde vovet at slynge Scheele den i Ansigtet, vilde Svaret være blevet en Kugle i Panden paa Fornærmeren. Da han af politiske Grunde (i April 1857) var udtraadt af Ministeriet, lagde Grevinden ikke Skjul paa, at hun savnede ham, men hans venskabelige Forhold til »det høje Par« vedvarede. Han vakte hendes Sans for Goethes

Poesi, hørte paa hendes Ønsker og talte Politik med hende. Omgivelserne kaldte ham »Husminister« – i Krogene »Minister Danner« – og det morede Kongen at have hans Portræt hængende paa Væggen, naar Statsraad blev afholdt. Han havde gerne set ham som Ministeriets Chef, men naar det ikke kunde lade sig gøre, skulde han være til Stede *in effigie* for at ærgre de tilbageblevne Ministre. Efter sin Afgang gjorde ogsaa han et Forsøg paa at skaffe Grevinden den eftertragtede Modtagelse ved det franske Hof, men Svaret blev atter negativt; Etiketten forbød Keiserinden at modtage Grevinden. Hun blev altsaa nødsaget til at opgive sin Forhaabning om at blive anerkendt af de europæiske Hoffer, hvortil Modtagelsen i Paris skulde have været Indledningen. Dette Afslag var et Grundskud i hendes Ærgerrighedskamp. Mod Scheele nærede hun altid taknemmelige Følelser. Den Nat, Frederiksborg brændte, gav hun Ordre til, at hans Portræt skulde reddes. Og da han var død, et Par Maaneder før hun selv gik bort, skrev hun i et af sine sidste Breve til Pastor L. Schmidt, dateret Milano 11. Jan. 1874, at hun havde modtaget den sørgelige Efterretning om sin gamle Ven: »Uagtet han ved sit Afskedsbesøg hos mig, forinden min Afrejse, tog Afsked, som om han antog det for givet, at han ei mere skulde se mig, havde jeg dog ventet, at han havde overlevet Vinteren«.

Naar Grevinden ingen Midler kunde faa fra Staten, maatte hendes Fremtid betrygges ved Penge fra Kongens Civilliste. Berlings Forsigtighed med Hensyn til Majestætens Udgifter var betinget af Ønsket om at

skaffe hende saa meget som muligt. Og som den dygtige Finansmand han var, forstod han at anbringe Pengene dels i Godser og dels hos den danske Generalkonsul Pontoppidan i Hamborg, som bestyrede en væsentlig Del af hendes voksende Formue. Ved at lade denne Administration foregaa uden for Landets Grænser slap hun for hjemlige Antagelser og Sladder om sine Pengeforhold. Paa hendes Fødselsdag i 1858 forærede Kongen hende Jægerspris Slot (Situationen er malet af Gertner), og blandt Besiddelserne var Rudbjærggaard i Maribo Amt, som solgtes ved hendes Død med Fortjeneste for 575.000 Rdlr. Og dertil kom forskellige Pengeanbringelser i Sverige.

Kongen var meget tilfreds med Berlings Administration af Civillistens Midler. Da han i 1856 avancerede fra Kasserer til Generalintendant, lod han Justitsraad Klemp udnævne til Intendant og mente vel derved at afbøde al Kritik. Kongen takkede ham ved den Lejlighed i en Haandskrivelse for den Orden, han havde bragt i Sagerne »og for den Troskab, med hvilken Du til enhver Tid har varetaget Vort Tarv«. Udtalelsen blev ikke taget alvorligt af Hofmændene. Den vakte nærmest Forargelse hos »alle veltænkende«. Det samme var Tilfældet, da Grevinden under et Besøg hos Kongen af en Del svenske og norske Officerer deltog i en Gudstjeneste under aaben Himmel. Det skulde ikke forbavse, hvis det ogsaa er blevet kritiseret, at Ægteparret gik til Alters sammen. Naar Pastor Johs. Galskjøt saa hende i Frederiksborg Slotskirke, flettede han hendes Navn ind i Bønnen, men det maatte han ikke, og derfor gav Kultusminister

Hall ham en Reprimande. Naturligvis blev det fortalt, at det var hende selv, der havde givet Præsten Ordre.

Angrebspjecernes Tid var ingenlunde forbi. De dryppede stadig Gift og Galde. Ministeriet Ørstedes Fald i December 1854 fremkaldte en af de mest genemtænkte. Den var anonym, men skrevet af den politiske Skribent C. Dirckinck-Holmfeld. Titlen var »Grevinde Louise Danner f. Rasmussen, Danmarks Genius«, og den førte hende direkte ind i det politiske Liv og gav hende Andel i Skylden for Ministeriets Afgang. Regeringen Ørsted havde været Aristokratiets Nødanker mod Grundloven, og »Junkerpartiet« rasede nu over, at Trossen var kappet. Og saa skulde hun have Skylden – helst den hele! Paa doerende Vis kritiserede Forfatteren hendes Glimrelyst og Forfængelighed og sammenlignede hende med vore Folkeførere, der ogsaa bestandig vilde naa en højere Stilling og samle sig jordisk Gods. Man mærker Hadet mod den almindelige Valgret og mindes, hvad den grundhæderlige Madvig skrev, at Aristokratiets Uvilje mod Grevinden for en Del skyldtes Misfornøjelse med Regeringsforandringen. I et Svar riposterede Redaktør P. V. Grove, at der var mere Grund til at takke hende, hvis hun havde bidraget til at aabne Kongens Øje for den udemokratiske Politik, som gik ud paa at ramme den fri Forfatning. For saa vidt kunde man godt kalde hende »Danmarks Genius«, thi uden hende »havde Landet maaske nu været berøvet sin Grundlov«. Det var nok en Overdrivelse, men at hun stod sammen med Bondevennernes Førere

om den fri Forfatnings Opretholdelse, er hævet over enhver Tvivl.

Hun sigtedes ogsaa for at blande sig i Embedsbesættelser. Da »Dagbladet« bragte en Artikel herom, blev hun vred og forlangte, at Trap skulde udsende et Dementi. Men det fraraadede han, da nogle af de fremdragne Eksempler var sande, og en Indrømmelse heraf blot vilde gøre ondt værre. Men han syntes dog, at Angrebet skød over Maalet, da »det var yderst sjældent, hun gjorde det«. Hendes Modstand mod Dr. Martensens Valg til Biskop i 1854 var et af de grelle Eksempler. Hun havde ikke glemt den Modtagelse, Biskop Bindesbøll gav hende i Budolfi Kirke paa Rejsen i 1852, og efter Biskop Mynsters Død saa hun ham gerne i Sjællands Bispestol. Men kunde det ikke ske, vilde hun foretrække H. N. Clausen i Embedet fremfor Martensen. Derfor modarbejdede hun ham, for hvem Kongen heller ikke havde nogen Sympati. Han tilhørte Kredse, for Eks. det Heibergske Hus, hvorfra den stærkeste Opposition mod hende udgik, og den, skrev han selv, vilde »naturligvis yderligere blive styrket, hvis jeg kom til at indtage denne Plads«. Men Kultusminister Ørsted gennemførte alligevel Udnævnelserne, trods Kongens Modstand i Statsraadet og hans Trusel om Abdikation. Grevinden blev syg af Ærgrelse og deltog ikke den Dag i Taftet. I sine Livserindringer er Martensen dog paafaldende tilbageholdende i sin Opfattelse af hendes Indgriben i denne Sag, hvor hun altsaa tabte. Menneskeligt set var det naturligt, at hun hellere vilde have en mod hende venligt indstillet, kvalificeret

Mand som Kirkens Primas end en decideret Modstander.

Provinsrejserne virkede forfriskende oven paa Ærgrelserne i Hovedstaden, og de øgede Kongens Popularitet. I 1857 begyndte Turen i Fredericia, hvorfra ogsaa Grevinden havde mange Minder fra mere end tyve Aar forud. Allerede i 1836 besøgte hun ham dør under ganske andre Forhold. De tog Ophold paa Palæet, hvis gamle Møbler, som Kongen sagde, at hans Fader havde foræret ham, var bragt til Skodsborg eller Jægerspris. Man havde derfor maattet laane andet Inventar. Overalt i Byerne var der festlige Modtagelser og megen Hyldest paa Baggrund af Glæden over Krigens Udfald og Grundloven; alene paa Vejen mellem Fredericia og Vejle, hvor Kongen boede hos Amtmand Orla Lehmann, var fem Æresporte rejst, og Taler lød ved Sogneskellene. Men Kongen blev ikke træt af Gentagelserne, tværtimod; Talernes Overdrivelser svarede til hans egen Lyst til at prale. Humøret var i Almindelighed højt. Da en Ko begyndte at brøle, netop som en Præst tog fat paa at tolke Sognets Glæde over at se Kongen, raabte han: »Hov! En ad Gangen!« Der er ingen Grund til at tro, at det er rigtigt, hvad C. F. Holten fortæller, at Kongen konstant hadede Orla Lehmann, vor første lyriske Politiker, hvis skandinavisk farvede Idéer netop behagede Kongen. I saa Tilfælde havde han næppe modtaget Invitationen til at bo hos ham, da han var Amtmand i Vejle, under Rejserne 1857 og 1861. Besøgene forløb baade glansfuldt og taktfuldt og kun med saa meget Grevinde-Røgelse, som hendes

Husbond kunde fordre, »naar man ikke istedetfor at glæde og hædre vilde bedrøve og krænke ham«, men »intet, der lugtede af Dronning – intet, som smagte af Engel«, skrev Lehmann til Carl Ploug. Han sørgede ogsaa for, at hun kun fik tre Hurraraab, naar Kongen fik ni. Hun opførte sig fortræffeligt, baade ydmyg og interesseret-fornem »især i mit Hus, hvor det var sagt hende i Forvejen, at ingen Damer vilde komme til Cour«. Hun hviskede til sin Nabo – saa højt, at Lehmann maatte høre det – at hun meget havde længtes efter at se ham, og »tilkastede mig ved den Lejlighed et hurtigt lille Blik, som maaske for tyve Aar siden kunde have været indbydende«.

Den landskendte Grundtvigianer, Pastor Svendsen i Jelling talte i Sagastil; han sagde Du til Majestæten og brugte Vendingen »Herre Konge«. Rygtet om, at han vilde nedlægge Kronen, var trængt til Jylland og gav Præsten Anledning til at bede om, at Styret aldrig maatte glide ud af hans Haand. Talen om Abdikation var blot en tom Trusel, som Kongen nu og da anvendte i Statsraadet, naar Ministrenes Mening gik hans, Berlings og Grevindens imod. Nu svarede han frejdigt, at Folk ikke skulde tro paa løse Rygter, der maatte skyldes Landets Fjender.

I Horsens indtraf det besynderlige Tilfælde, at Borgermiddagen fandt Sted i »Klubben«, tidligere det Palæ, hvor Kongens Moder, Prinsesse Charlotte Frederikke boede, da hun paa Grund af sit Forhold til Komponisten og Sangeren Du Puy var blevet forvist fra Hoffet. Hun havde ikke maattet se sin Søn, som nu blev fejret med Gemalinden i hendes Stuer. Det

var netop en Situation for Frederik VII. Han takkede rørt for den Venlighed, Borgerne havde vist hende, og mindedes, at Efterretningen om hendes Død i Rom 1840 netop naaede Horsens den Dag, han opholdt sig der med sin Fader paa dennes Tiltrædelsesrejse. Af Hensyn til et Borgerbal blev Meddelelsen holdt hemmelig. Kronprinsen maatte altsaa danse med »et kvalfuldt Hjerte«, og denne Situation blev ofte udmalet med Selvbehag til Ære for hans »højtelskede Moder« – som han aldrig havde kendt. Han var kun eet Aar, da hun maatte forlade ham.

Videre gik Rejsen til Silkeborg, hvor Kongen ligesom sidst boede hos Michael Drewsen, Byens Grundlægger. Her var C. Hostrup nu Præst, og han skrev over Æresporten:

*»Vi gør det kun smaat,
men mener det godt –
Guds Fred og Goddag, vor kære Drot«.*

Det spændte Følget at se Hostrup paa Prædikestolen i Byens Kapel – de kendte ham jo kun som den lystige Komadieskribent. Trap syntes, at han reflekterede mere, end han prædikede. Man var bestandig urolig for, »at han skulde blive vittig paa Prædikestolen«. Ganske modsat var Dr. med. Victor Langes Opfattelse af Hostrup som Prædikant. Han bragte altid et poetisk Pust med sig, der fængede; »han var Mennesket, hvad enten han stod paa en Talerstol eller talte til os gennem sine herlige Komedier«.

Via Herning og Ringkøbing gik Turen til Vest-

kysten, hvor det morede Følget at opleve Kammerherre Berlings Forskrækkelse, da Kongen forærede en fattig Fisker med mange Børn 500 Rdlr. til en ny Baad. Rejsemarskallen glemte ikke at passe paa Kassen. Pastor Claudi, som i 1852 talte for Grevinden i Aalborg, havde nu faaet et bedre Embede i Varde, hvor han hyldede dem begge. Men den bedste Tale til »Christian IVs Ætling« holdt den sønderjydske Fører Laurids Skau i Ribe, og Kongens Svar faldt i et af hans lyse Øjeblikke. Friserne kom med en Hyldestadresse i Tønder, og Kongen takkede med Ord, han ofte gentog: »Hav Tak, kære Børn, for den Kærlighed, hvormed I har modtaget mig, og hav ligeledes Tak for den Venlighed, hvormed I har imødekommet min Hustru. Naar vi ses igen, haaber jeg at finde Eder alle enige. Saavel Danske som Tyske og Tyske som Danske værer forsikrede om, at jeg omfatter alle mine Undersaatter med lige Kærlighed«. Om Stemningen i Tønning skrev Berlingske Tidende, at medens den under Kongens sidste Besøg i 1854 var trist, syntes den nu helt anderledes. Dannebrog vajede fra de fleste Huse, og jublende Hurraraab lød; »man erkender her, at man har haft Uret, og Modtagelsen i Dag er den bedste Satisfaktion, som den danske folkekære Konge kan modtage«. Rejsen sluttede i Lyksborg, hvor hans Fødselsdag den 6. Oktober blev fejret i stor Stil bl. a. af det Brunske Selskab, som fra Baade med Musikledsagelse sang op til Kongen. Det tog sig smukt ud og lød stemningsfuldt. En saadan Form for Hyldest fra Teatrets Side havde ingen af vore Konger før været Genstand for. Nogle Dage senere

opførte Brun »Kalifen paa Eventyr« som Festforestilling paa Flensborg Teater, hvis Plads i Nationalitetskampen ikke var uvæsentlig.

Da Kongen atter var i Hovedstaden, opgjorde han Rejsens Resultat i et Brev til Scheele: »Naa, min dyrebare Ven, her sidder jeg nu atter paa min Stol ved Skrivebordet paa Christiansborg og tænker mig tilbage til den fuldendte Reise, hvor saamegen Kierlighed er bleven mig og min høit elskte Gemalinde beviist, at jeg formelig er blevet stolt deraf. – Du vil af Aviserne have erfaret, at vi d. 28. October om Aftenen retournerede til Frederiksborg, hvor Modtagelsen paa hele Vejen fra Roskilde var saa angribende Intusiastisk (!), at jeg formelig græd, da jeg ankom til Slottet. Tænk Dig, den fattigste Bondehytte var ilumeret, og et Sted, hvor der kun var ét Vindue i Hytten, thi Huus kan man ei kalde det, stod en Flaske med et Lys i, omgiven med Georginer og andre Blomster for at skjule Flasken, at den ei skulde sees. Sligt er uhørt i Historien, en slig kierlig Modtagelse af Menigmand er ei før seet i Verden, og jeg føler mig ogsaa stærk ved mit Folks Kierlighed, saa at jeg troer, jeg kunne – jeg veed ikke Hvad! –«

Teatret greb ofte ind i Grevindens Tilværelse, og hendes Indsats for det er ikke uden Interesse. Hun kendte dets Foregangsmand H.W.Lange, dels fra de unge Aar paa Det kgl. Teater, men mest fra Odense, hvor han – bl. a. paa Kronprinsens Anbefaling – var blevet Direktør og ofte deltog i hans lystige Sammenkomster paa Slottet. Fra disse udsprang Privatscenerne i København. Samme Aar, Tronskiftet fandt Sted,

søgte han at oprette den første, Casino i Amaliegade. Det kgl. Teaters Eneret fra 1750 blev brudt, og Lange fik til sit Foretagende nu og i Fremtiden Støtte i alle Bevillingsspørgsmaal af Kongen og Grevinden. Hans forskellige Teatre svarede netop til deres Politik og til den Frihed, Grundloven bragte, og da han var en klog og hæderlig Mand, stillede han sig til det borgerlige Hof's Tjeneste og sikrede derved sin Løbebane. Lange forsømte ingen Lejlighed til at gøre »det høje Par«s Besøg i Casino saa behagelige som muligt, og dør opnaede Grevinden, hvad hun ikke havde kunnet i Statsteatret, at blive hilst af Tilskuerne som Kongens Gemalinde. Medens hendes Nærværelse ved hans Side i Det kgl. Teater hidtil havde været en Slags incognito, lod Lange Orkestret spille National-sangen, naar de begge traadte ind i Casinos Kongeloge. Saa rejste Publikum sig, og Kongen slog hilsende ud med Haanden. Lønningen udeblev ikke. Allerede paa Majestætens Fødselsdag i 1852 fik Lange, 37 Aar gammel, Ridderkorset, som dengang kun var blevet yderst faa af Landets ypperste Scenekunstnere til Del, og i de følgende Aar blev han, som Heiberg spydigt skrev, »den mest privilegerede Mand i Landet«. Foruden at have Lov til at opføre Skuespil i Provinserne var han Bestyrer af Aktieselskabet Casinos Bevilling og fik dertil et personligt Privilegium, der lød paa hans Navn. Men da Casino lige fra Starten i økonomisk Forstand viste sig at være et særlig lunefuldt Teater, søgte han om Tilladelse til at oprette et Folke-teater længere inde i Byen, idet han mindede om, at Kongen altid havde ytret Tilfredshed med hans Be-

*Frokost i det fri.
Grevinde Danner, Frederik VII. Selskabsdame Frk. Sophie Arentz.
I Baggrunden: Officerer fra Adjudantstaben og Kabinetssekretær Trap.*

*Typisk Billede fra Rejserne: Kongen taler fra sin Vogn til Mængden ved Gribsvad Kro. 1861.
Grevinden har taget Plads i den efterfølgende Vogn.
(Efter Tegning og Litografi af N. F. Niss. Teatermuseet).*

stræbelser. Ogsaa det fik han Lov til, og Pengene til dette Foretagende, som endnu trives paa Nørregade, tjente han i Sensationssæsonen 1855–56 paa Hofteatret ved Christiansborg, hvor – som tidligere berørt – to af Landets mest beundrede Skuespillere, Michael Wiehe og Frederik Høedt, optraadte i Opposition til Heibergs Styre af Statsscenen. Hans Protester tog Ministeriet ikke det ringeste Hensyn til; Hofteatret var et kongeligt Domæne, og Grevinden opnaede – tilmed gratis – at faa sit eget hyggelige Skuespilhus, hvis Sukces pinte Fru Heiberg, der skaffede sig Luft ved at paabegynde Nedskrivningen af sine Memoirer. Ikke for intet overværede »det høje Par« Aabningsforestillingen. Da Kongen kaldte Lange op i Logen og komplimenterede ham, indtog Direktøren en Stilling, som ingen dansk Teaterleder hverken før eller siden har haft: Med kongelig Beskyttelse gennemførte han en direkte Konkurrece til Statsscenen. Der er ogsaa i dette Træk noget typisk for det *flydende*, som prægede Forholdet mellem Konge- og Statsmagt i den første Periode efter Enevældens Ophør. Det var ikke alene det lette og muntre Sangrepertoire, som Lange opførte, der tiltalte Grevinden, men ogsaa dette, at hun i Hofteatret slap for de Ubehageligheder, som hidtil havde fulgt hendes Teaterbesøg. De kongelige Damer vilde ikke sidde sammen med hende, og de benyttede derfor kun Logen, naar de vidste, at hun var bortrejst. Ellers købte de Billetter rundt om i Parkettet, for Eks. til Fru Heibergs Genkomstforestilling efter hendes alvorlige Sygdom i 1853. Dette Standpunkt ærgrede Kongen, og ved Det kgl. Teaters Ombygning i 1855

blev Forholdet ordnet, men rigtignok ikke paa en tilfredsstillende Maade. Logen henne ved Prosceniet var reserveret ham og Grevinden, medens en ny Loge for Civillistens Penge indrettedes midt i Balkon- etagen. Den skulde ifølge et kgl. Reskript være til Brug for Enkedronningen og de øvrige kongelige Per- soner samt for Hoffets øverste Embedsmænd – deri- blandt Kammerherre Berling. Han var Skorpionen i Melet. Tilfredsheden med den nye Ordning udeblev. Prinsesse Louise, den senere Dronning, bad Arveprins Ferdinand anmode Kongen, om den nye Loge alene maatte være til Brug for den kongelige Familie med Følge. Men dette vilde »det høje Par« ikke tillade. Kongen svarede: »Med megen Misfornøjelse har Jeg modtaget Dit Brev. Naar Du og Din Kone ikke er til- freds med de Pladser, Jeg har tildelt Eder i Theatret, kunne I blive derfra, undtagen til Min Geburtsdag eller ved Solenniteter, naar Jeg lader Eder tilsige. Hils Line! Din hengivne Ven Fr. R.«. Da Arve- prinsen oplyste, at hverken han eller Arveprinsessen kunde høre fra Logen, svarede Kongen, at han ikke syntes, at hans Hengivenhed for ham, som han gerne vilde gengælde, kunde være »saa meget stor, siden han ikke for hans Skyld kunde bringe det Offer at kede sig et Par Timers Tid«.

Nogen dybere Interesse for Teatrets Kunst havde Frederik VII ikke, og det lykkedes heller ikke Grev- inden at bibringe ham den. Han omgav sig gerne med Skuespillere, særlig saadanne, der kunde fortælle morsomme Historier, og han havde C. N. Rosenkildes Portræt hængende paa sin Væg; blandt Sangerne satte

han især Pris paa Romancefortolkeren Christian Hansen, der baade kunde synge og svinge et Bæger. Den lille musikalske Aare, Kongen besad, forbandt ham til Kammermusikus C. J. Hansen, som hjalp ham med at komponere. Da Grevinden i 1860 forsøgte at genoplive Christian VIIIs Sommerresidens paa Føhr, indgik Musikaftenerne som et Led af Underholdningen. Vinduerne skulde staa aabne, saa at Befolkningen i deres friske Dragter kunde kigge ind. Badegæsterne Prins Herman af Weimar og Komponisten, Kapelmester Kücken fra Stuttgart deltog. Han forærede hende sin nydelige Romance »Weine nicht«, som blev hendes Glansnummer. Ellers sang Grevinden en Del af det Repertoire, Fru Gerlach havde gennemgaaet med hende, og Kongen spillede, meget langsomt, en af sine Kompositioner. »Sehr hübsch, aber sehr melancholisch«, sagde Prinsen. Kongen var ikke sen til at svare: »Ich habe es auch komponiert, als Friederichsburg gebrannt war«.

Han betragtede Teaterlogerne som et Levn fra Enevælden, for hvilket der ikke skulde betales. Undertiden kom han der ikke i flere Maaneder, men spillede man et Stykke, hvor Christian IV forekom, for Eks. C. Hauchs »Kongens Yndling«, saa han det flere Gange. Den djærve allestedsnærværende Fru Hall sagde engang til Grevinden – Beretningen skyldes Trap: »Søde Børn, I skal komme til København. I skal sidde i Teatret sammen, man skal raabe Hurra for Jer«. Et saadant opnaaede Grevinden aldrig i Det kgl. Teater, men nok i Flensborg og Odense Teater (Septbr. 1862), hvor Kongen trak hende frem og bag-

efter takkede for Hyldesten. Hvor utilfredsstillende Logeordningen i Det kgl. Teater var for begge Parter, viste sig bedst ved Festforestillingen i 1858 i Anledning af Kongens Helbredelse efter en længere Sygdomsperiode. Han sad med Enkedronningen ved sin Side i Balkonlogen foran de andre kgl. Personer, og medens Berling og Hofembedsmændene tog Plads i Damelogen, sad Grevinden med sin Selskabsdame i Kongens Loge henne ved Scenen. Det virkede som en offentlig Tilkendegivelse af Uenigheden. Hvad nyttede det saa, at Hestgarden og Løbere med Fakler dekorerede Aftenlivet paa Gaden? Et Par pudsige Fejltagelser indtraf, fremkaldt af den Kritik, som altid ventede »det høje Par« i Hovedstaden: Kultusminister Halls Haandskrift var utydelig, og da han bad Kongen overvære Gratisforestillingen i Anledning af 200 Aarsdagen for Stormen paa København, tydede Kongen og Grevinden Stykkets Titel »Kamp og Sejr« som »Kongen sover«. Inden Misforstaaelsen blev rettet, troede de, at der forelaa en Antydning af maliciøs Natur. Og da Kongen 1861 atter i lang Tid havde været borte fra Residensen, blev det bestemt, at han paa sin Fødselsdag skulde se Henrik Hertz' nye Komedie »Besøget i København«. Men den Titel behagede ikke Kongen, »thi jeg vil ei«, skrev han, »at Rygter og andre Uhumskheder komme i Omløb for min Fødselsdags Skyld«. Programmet blev da ændret til »Soldaterløjer« og »Fjernt fra Danmark«. Et Udslag af Nervøsitet var det ogsaa, naar Kongen henstillede til Teaterchef Tillisch at fjerne Thornams godmodige Lystspil »En ministeriel Embedsmand«

fra Repertoiret, fordi det indeholdt nogle pudsige Allusioner til Øjeblikkets politiske Forhold. Man frygtede den aktuelle Replik. Det kunde ogsaa ske, at et antaget Skuespil ikke blev opført, fordi der var Scener deri, som med lidt god eller ond Vilje kunde opfattes som møntede paa Grevinden. Det havde slet ikke været den norske Forfatter Andreas Munchs Mening at hentyde til hende, da han skrev sin Tragedie »Lord William Russell«, men da Direktionen vilde undgaa enhver Mistydning af Forholdet mellem Carl II og hans Elskede, udskød man Opførelsen, til helt andre Hofferhold var indtraadt efter Frederik VII's Død. Naar Parret i hans sidste Aar sad i Logen, fyldte de den næsten, saa svære var de begge, men især han, blevet af god Mad og Mangel paa Motion. Han lignede nærmest en Bikube, og hun svulmede som en dobbelt hvid Pæon i sin Silkekjole. De tiltagende Aar klædte hende ikke; der var kommet et stramtandet Træk i hendes Ansigt, som hun søgte at smile sig fra. Naar Balletbørnene stod opstillet bag Rampen, nikkede hun ned til dem, vel i Erindringen om sin egen Barndom. Da Børnene – den senere Fru Hennings var blandt dem – spurgte deres Lærer, Kammerraad Brodersen, om de skulde hilse igen, svarede han: »Er I tossede, Børn! Saadan noget lader man, som man ikke ser«.

Bladet kan hurtigt vende sig i Teatrets Verden: Da Direktør Lange havde forladt Casino, gled Ledelsen over til Forfatteren Erik Bøgh, der spekulerede i Aristokratiets Had til Grevinden. Opførelsen af Théaulons »Grevinden og hendes Søskendebarn«, et

fransk Lystspil fra 1837, som Bøgh havde bearbejdet, blev en af dansk Teaters faa politiske Forestillinger. Handlingen var en Persiflage over Ludvig XV's Elskerinde, Madame Dubarry, og Stykket var hverken værre eller bedre end Flertallet af saadanne Fabriksarbejder med pikante Situationer paa Grundlag af et løst behandlet historisk Motiv. Opførelsen vilde rimeligvis være gaaet spurløst hen, saaledes som Tilfældet blev ved en senere Genoptagelse paa Dagmartheatret i 1889, hvis Øjeblikket ikke havde været gunstigt for en Komedie af denne Art med lokale Allusioner og »Knaldperler«. Thi den fremkom just, da Uviljen mod Kammerherre Berling og Grevindens Hofstyre havde naaet sit Højdepunkt og netop faa Dage, efter at hendes »særlige Ministerium«, det Rotwittske, var udnævnt (Decbr. 1859). De tidligere Ministre, Krieger og Andræ, som man mente, hun havde styrtet, sad i Parkettet ved Premièren, der overværedes af et mere elegant Publikum end det, der ellers besøgte Casino – mange var der rimeligvis for første Gang. Enhver Hentydning til de øjeblikkelige Forhold vedrørende Grevinden blev modtaget med Afbrydelse og Bravoraab. Stemningen naaede Kogepunktet, da Skuespiller Th. Rasmussen som Vicomten sang de ofte citerede Ord:

*»Jeg hader Den, som steg fra Dybet,
bedækket med et Lands Foragt –
som nu behersker hele Krybet
ved stjaalet Guld og ranet Magt –
som fræk fortrænger, hvad vi ejer*

*af hædret Navn og ædelt Blod,
og med sin Skare lydige Lakajer
en Skandse slaaer om Tronens Fod».*

Skønt Pressen gjorde saa lidt som muligt ud af Opførelsen, fyldtes Huset Aften efter Aften. Berlings Blad var roligt i Tonen og talte kun om »banale Floskler«, og selv »Dagbladet«, Organet for Modstanden, skrev, at »det ikke var et ærligt og ridderligt Vaaben, som her anvendtes, men et Baghold, som ikke burde benyttes«. Bladet fraraadede det dannede Publikum at gaa i Casino ud fra den Betragtning, at man bør være varsom med at lade Øjeblikket hellige et Middel, der saare let kunde misbruges.

Fra at være Grevinde Danners specielle Skueplads var Casino nu blevet det Sted, hvor Folk, til de Nationalliberales Glæde, svælgede i hendes daarlige Rygte, medens Bondevennen Dr. Winther i Folketinget foreslog at indskrænke Teaterbevillingerne for at hindre saadanne Skandaleforestillinger i Fremtiden. Ved at spille »Grevinden og hendes Søskendebarn« handlede Bøgh som en mere smart end smagfuld Teaterleder, og han udnyttede Situationen til det yderste, naar han ledsagede de senere Opførelser med en Vaudeville, hvis Titel »Kabinettssekretæren« skulde hentyde til Kammerherre Berling, men hvis Handling ikke havde noget med ham at gøre. Bøgh var ogsaa flink til at udsprede Rygter om, at der skulde sættes Ild paa Casino, eller at han havde faaet Tilbud om en stor Sum, hvis han vilde udelade Sangene.

Mange Aar senere paatog han sig i sine »Erindringer« en forarget Mine og hævdede, at *Hensigten* med Smædestykkets Opførelse var at vise Grevinde Danners Tilhængere, at hun ingen Popularitet besad, for derved at bidrage til at hindre hendes mulige Ophøjelse til Hertuginde eller Dronning. Men den Mine klæder ikke Erik Bøgh. Den folkelige Skribent gik her Aristokratiets Ærinde og vandt formaaende Venner. Hensigten var at vække Sensation for derved at skaffe Casino en Indtægt, hvortil Teatret i høj Grad trængte. Hofteatersæsonen havde ogsaa været dyr for Casino. Eksperimentet lykkedes, thi Stykket opførtes 42 Gange, hvilket vil sige mere end 150 Gange regnet efter Folketallet i vore Dage. Der er ingen Tvivl om, at Demonstrationen i høj Grad gik Grevinden paa Nerverne; den var Indledningen til andre haarde Slag, der kort efter ventede hende. Hun var blevet Hovedstadens Prügelknabe; den bestandige Spænding graanede i bogstavelig Betydning hendes Haar.

Folketeatret blev nu hendes Yndlingsskueplads, ogsaa efter Kongens Død. Her regerede Kammerraad Lange, som altid havde været »det høje Par« en trofast Mand. Da han som Følge af den økonomiske Misère efter Krigen i 1864 gik fallit, laante Grevinden ham gennem Kammerherre Berling 5000 Rdlr., en betydelig Sum dengang, som satte ham i Stand til at fortsætte Driften. Hun overværede ofte Folketeatrets Forestillinger, og bagefter inviterede hun Lange til Souper hos Restauratør Vincent ved Holmens Kanal, hvor den senere Hofhotelejer Carl Neiiendam som Piccolo stod ved Døren. Kun hendes

Selskabsdame, Nathalie de Lytzen, var til Stede; Grevindens Tjener vartede op. Han fortalte siden, at Samtalen altid drejede sig om den afdøde Konge, der havde haft afgørende Betydning for dem begge. Da Lange var død, skrev hun, at han var en »god dansk Mand«. I Teatrets svigefulde Verden udmærkede han sig ved sjælden Trofasthed, og hans Virken tjente til Almuens og Middelstandens Oplysning og Dannelse. Ved hans Død i 1873 saa dansk Teater helt anderledes ud, end da han startede.

Til sin ydre Sukces og sin finansielle Dygtighed var det ikke lykkedes Kammerherre Berling at føje nogen Sympati, hverken i eller uden for Hofkredsen. Uanset politisk Farve betragtede de vekslende Regeringer ham med Mistillid og frygtede hans Indflydelse hos Kongen, der yderligere støttedes af hans fremragende Stilling inden for Frimurerne. Hans Paaholdenhed med Civillistens Penge contra Kongens Generøsitet skulde heller ikke give ham Popularitet. Ubehaget naaede Bristepunktet, da Kongen ved Juletid i 1858 uden om Ministeriet Hall tildelte ham Storkorset af Dannebrog, og for at Udnævnelsen lettere skulde »glide« i Offentlighedens Bevidsthed, blev Nationalmuseets højtansete Direktør C. J. Thomsen hædret med den samme Dekoration. Mange følte det som en Skændsel at sætte en ædel Personlighed med et langt Livs Arbejde bag sig ved Siden af Berling. Udnævnelsen gav Konsejlspræsident Hall Anledning til at kalde ham en Mand, »hvis hele Virksomhed og Forhold baade indefter og udefter maatte betragtes som en saadan Anstødssten for Regeringen, at der efter

dens Mening var langt høiere Grund for Ministeriet til at andrage paa hans Fiernelse«. I sin Magtfuldkommenhed gjorde Berling sig skyldig i forskellige Blottelser og Taktløsheder, bl. a. beskyldte han grundløst Mænd, der indtog fremtrædende Stillinger ved det svenske Hof, for at være delagtige i Udgivelsen af Smædeskrifter mod Grevinden. Det var rimeligvis Dr. Jonas, som bragte ham dette Rygte. Sagen var alvorlig, fordi det svenske Kongehus var det eneste, hvormed Kongen stod i personlig Forbindelse. Ogsaa Berlings Nysgerrighed med Hensyn til Indholdet af nogle svenske Telegrammer, som var sendt herfra, blev en utiltalende Affære. Generaladjutant Cai Hegermann-Lindenchrone maatte sendes til Stockholm for at forklare og udjævne Sagen hos Kronprinsregent Carl. Forinden havde Berling lovet Hegermann, at han vilde trække sig tilbage, naar man fandt det ønskeligt. Han gjorde dog ikke Alvor af sit Løfte, men søgte tværtimod Støtte hos Bondevennernes Førere, der stadig i ham og Grevinden saa et Bolværk til Beskyttelse af den fri Forfatning. Og da Kongen ikke vilde afskedige sin Ven, var Spillet gaende. Først forlod Indenrigsminister Krieger Regeringen, han var Grevinden og Berlings ivrigste Modstander, og kort efter demissionerede hele Ministeriet. Men dermed var Stridighederne ikke til Ende. Nu skulde de først rigtig tage Fart.

Generaladjutant Hegermann-Lindenchrone var en brav, uselvisk Natur, der gerne vilde udrette noget nyttigt ved Hoffet til Gavn for Helheden. Hans Herskab udtalte sig mere aabent til ham end til andre.

Erfaringen havde lært Grevinden, at der var stor Forskel paa at være Kongens hadede Gemalinde, selv om hun levede i et gyldent Bur, og hans udenforstaaende, men fri Elskerinde. Forpint og skuffet i sin Ærgerrighed kunde hun udbryde: »Hvad skulde dog den Vielse til? Blev jeg til noget andet for min Person? Nej, jeg blev et Anstød i Kongens Liv . . . Jeg har tænkt: Burde Du gaa bort? Men jeg holder af Kongen; jeg vil, at han ingen Pleje skal mangle, ingen Trøst, naar han behøver den«. Ud fra sin humane Tilforladelighed vovede Hegermann at foreslaa Kongen at give Grevinden et eget Hus (man mindes den gamle Statsminister Stemmanns Ord i 1848: »Paa Christiansborg kan hun ikke være«); de skulde ikke skilles, men leve hver for sig i den Form, der kaldes »bedste Forstaaelse«. Saa kunde Kongen komme sammen med sin Familie, og megen Uenighed og Modstand vilde dermed blive udjævnet. Forslaget var velment, men naivt. Kongen kunde ikke undvære hende – og ingen i Familien kunde erstatte hende i hans daglige Liv. Hun kendte hver Fiber i hans Sjæl og vidste, hvordan han skulde behandles. For hende var han i Privatlivet ikke Konge, men et degenereret Menneske, der trængte til Hjælp. Hvem skulde yde ham den, naar hun ikke var til Stede? Selv frygtede han i Tiden omkring 1860 for at blive gal og nærrede i stigende Grad Angst for Spøgelseser. Hun kendte det altsammen og søgte at afbøde hans Anfald. Hun havde Kræfterne og Modet, han blev mere og mere indolent. Omgivelserne kunde ikke undgaa at mærke, at han i aandelig Henseende var i Tilbagegang. He-

germanns Henstilling blev besvaret af Kongen med de sædvanlige selvmedlidende Betragtninger: »Som man reder, saa ligger man«. Hans Liv var ikke længer et Liv, men et Skuespil, og han haabede, at Hegermann syntes, at han var en god Skuespiller. Nu maatte han se at holde ud til Enden. Og da det var forudsagt, at han kun skulde regere i femten Aar, var Tiden jo snart udløbet. Hegermann vedblev, ikke mindst opfordret dertil af Krieger, at virke for Berlings Afgang. Han skrev endog til ham og mindede om hans Løfte. Omsider kom virkelig Afskedsansøgningen, men Kongen vilde ikke godkende den. Det kunde Berling vide forud. Da han stadig blev i sine Stillinger, indgav Hegermann sin Afskedsansøgning, som Kongen – uden om Ministeriet – bevilligede paa Grund af »Indblanding i huslige Forhold«. Saa stærk var altsaa Berlings Stilling, at han kunde faa fjernet en udmærket Mand, som Kongen satte Pris paa, og som han beklagede, forlod hans Hus. Men Øksen laa ved Træets Fod. Medens Hegermanns Holdning skaffede ham megen Popularitet og et københavnsk Mandat i Folketinget, betød Berlings Forbliven kun en kortvarig Udsættelse.

Det var spændende Maaneder for Hendes Naade. Skulde hun i den daglige Omgang miste sin bedste Ven og Raadgiver? Hvor megen Andel hun havde i Valget af Medlemmerne til den nye Regering, kan ikke præcist udredes, men den kaldtes, som før sagt, »Grevindens særlige Ministerium« og rummede Personer, for Eks. Kammerherre Jessen og Godsejer Westenholz, som havde vist hende stor Venlighed

paa Rejserne. Balthazar Christensen var stadig Mellemmanden til Bondevennernes Førere. Der findes en Brevveksling mellem ham og Berling fra denne Periode, hvori de agerende Personer bærer Holbergske Navne. Kongen kaldtes Jeronimus, Berling selv Henrik, Grevinden Pernille, Christensen Stygotius, Hall Kapelmesteren, Ministeriet Orkestret o.s.v. Det fremgaar heraf, at Grevindens Nervesystem dirrede. »Henrik og Pernille er bedrøvede og se fuldt vel den mørke Horisont og truende Fremtid«, skrev Berling. Det var atter et Bevis paa Modstandernes, de Nationalliberales Styrke. At regere uden om dem vilde blive det samme som at regere uden om Hovedstaden. Men omsider lykkedes det (2. Decbr. 1859) at faa stillet et nyt Ministerium paa Benene samlet om Amtmanden i Frederiksborg C. E. Rotwitt, Folketingets Formand og Kongens Ven. Hans Syn paa Grevinden fandt Udtryk i et Brev nogle Maaneder før Udnævnelsen, hvori han skrev: »Uden Grevinden er Kongen snart *perdu* og en Abdikation eller et Medregentskab nødvendigt«. Han mente heller ikke, at hun kunde »holdes«, hvis Berling »røg«. Selv om den sidste Bemærkning ikke holdt Stik, var hans Ord et ædrueligt Vidnesbyrd om de interne Forhold, som Rotwitt kendte fra det daglige Liv paa Frederiksborg. Baron Blixen-Fineckes Overtagelse af Udenrigsministeriet kunde betegnes som en personlig Sejr for Grevinden. Den uligevægtige Jorddrot havde ikke tidligere villet hilse paa hende, skønt Kongen gentagne Gange bad ham derom, og da Majestæten til Gengæld nægtede ham en Audiens, frasagde han sig sine Titler. Men nu,

da han skulde være Minister, blev Forholdet til Kongen genoprettet gennem Berling, og det maa have været bittert for hans kgl. Familie at vide ham i hendes Omgivelser; han var gift med en Søster til Prinsesse Louise, den senere Dronning, der paastod, »at om ogsaa alle de andre Prinsesser lod sig vinde af Blixen til at tage imod Grevinden, saa skulde det ikke lykkes med hende«. Hos Arveprinsen spurgte man »det spiritistiske Bord«, som var kommet paa Mode: »Hvorlænge vil Grevinde Danner leve, og hvordan skal hun dø?« Bordet svarede som Oraklet i Delfi: »Sie wird noch einige Jahre leben. Sie wird sterben aus Gewissensbüsse«. Saa var de lige vidt.

Medens Demonstrationerne i Casino vedvarede, indtraf Natten til den 17. Decbr. 1859 en national Ulykke, som, selv om den ikke havde noget med Ministerskiftet eller den politiske Situation at gøre, dog bidrog til at øge Forbitrelsen mod Berling og hende, og det var Frederiksborg Slots Brand. Store kulturelle Værdier gik tabt. Folk reagerede i Harme; Rygter opstod, det ene værre end det andet; Fantasien løb løbsk, og Mystik traadte i Stedet for Klarhed. Mange saa i Ulykken Guds Dom over det Liv, som var levet paa Slottet i Frederik VII's Tid. Saadan blev det ogsaa udtrykt i et meget læst Digt af Christian K. F. Molbech. Meget ungdommeligt flammede Student Harald Stein, den senere Biskop, imod Grevinden i Christian IV's Navn. Han kendte aabenbart ikke Kirsten Munks Historie.

Femten Aar senere, i 1874, fortalte Dronning Louise, at hendes Broder, Landgrev Frederik af Hes-

sen, havde sagt, at han før Branden bemærkede en sort Plet paa Loftet i Billardsalen og gjorde Kongen opmærksom derpaa. Majestæten gav da Besked om, at der ikke maatte lægges mere Bøgebrænde i Kaminen i Værelset ovenover, men Grevinden gav Kontraordre, fordi hun frygtede, at Kongen skulde forkøle sig, naar han i flere Timer opholdt sig deroppe og syslede med sine Oldsager, som var opstillet dør. Her var det, Ilden udbrød, og Slottets gammeldags Bygningsmaade betingede, at den hastigt forplantede sig. Søen var frossen, og det lokale Brandvæsen i en ynkelig Forfatning; inden Sprøjterne fra København naaede Frederiksborg, var Ilden ikke til at standse. Personlig reddede Trap H. C. Ørsteds Portræt, malet af C. A. Jensen, og da han spurgte, om Kongen og Grevinden havde nogen særlige Ønsker, nævnede Kongen Billedet af sin Moders Grav i Rom, som var anbragt over hans Skrivebord, og hun Scheeles Portræt, malet af Gertner. Selv reddede hun to Krinolinekjoler, og hendes Tjenere forsøgte at faa Flyglet ud; men det kom i Klemme paa Vindeltrappen og maatte slæbes tilbage, hvorved Passagen atter blev fri. Denne Flygelhistorie skaffede hende ingen gloire; hun syntes mere interesseret i at faa sine private Ejendele reddet end i at skaane de historiske Kostbarheder. I Skyndingen gled Kammerherre Berling paa en Stentrappe, hvorved han paadrog sig den alvorlige Rygskade, han led under Resten af sit Liv. En lang Tid maatte han køres i Rullestol. Trap mente, at Uheldet skete paa Trappen til Grevindens Værelser;

rimeligvis har han villet vække hende, da Ilden ved 3-Tiden om Morgenen blev mærkbar.

Den blussede voldsomt og kunde ses i Miles Omkreds. Kongen vilde opleve Synet fra den anden Side af Søen, fortæller Trap. I den dæmrende Decembermorgen med streng Kulde og Snefald lyste Flammerne i et rigt Farvespil; de steg op flere Steder, og gulgrønne Luer fandt Vej gennem Kobbretaget. Om sider faldt Taarnet med et Brag. Med Feltherremine dirigerede Kongen Sprøjterne og gav Ordre. Fantasien spillede; han mente, at en Gnist var røget ned i hans Hals; »den brænder«, sagde han. »Hendes Naade vilde gerne spille sin Rolle«, fortæller Trap; »med ængstelig Hast – det udslagne Haar manglede – ilede hun over til Gemalen, og med hylende Stemme kaldte hun ham fra det Fjerne: »Kæreste Fritz, udsæt ikke Dit dyrebare Liv for Fare; jeg beder Dig, jeg bønfalder Dig ved Alt, hvad helligt er, skaan Dig!« Hans Majestæt lod heller ikke Situationen falde til Jorden, men vendte sig med højtidsfuld Mine og dybt Alvorsblik til sin Gemalinde og sagde: »Jeg beder Dig Louise, gaa bort; afhold mig ikke fra at opfylde min Pligt«. Trap slutter Skildringen af dette lille Folkekomedie-Replikskifte paa tragisk Baggrund med Ordene: »Hendes Naade fjernede sig sønderknust og dybt bedrøvet«. Blandt det, som ikke blev ødelagt af Ilden, var et gammelt Springvand i Ydermuren paa den saakaldte Prinsessefløj. Kongen havde nylig ladet det restaurere og udstyre med Navnecifret L. Det sprang første Gang paa hen-

des Fødselsdag i Ulykkesaaret; senere lod Dronning Louise Bogstavet udhugge.

Det var en uhyggelig Tid at komme igennem. Da der opstod Smaabrande i Kongeskibet »Slesvig« og i en Kælder paa Christiansborg, steg Uhyggestemningen yderligere. Regeringen ventede Optøjer, og Rotwitt lod derfor sit Navn stryge paa Hotel »Royal«s Gæstetavle. »Hold Dig gode Venner med Hr. Sørensen, ellers bliver Du hængt«, havde en Person med Negermaske engang raabt til Berling under en Maskerade i Casino. Der maatte ske noget, som kunde dæmme op mod Stemningen. Berlings Fald paa Trappen under Branden blev et Varsel om hans snarlige politiske Fald. Det var atter et Slag mod Grevinden, at hun maatte miste sin Partner, men hans Afsked fra alle Hofembederne var en nødvendig Indrømmelse til Offentligheden og nu yderligere dikteret af hans Sygdom. Paa Aarets sidste Dag bragte Bladene Nyheden. Hvis den var kommet samtidig med Ministeriet Rotwitts Udnævnelse, vilde den have gjort større Virkning. Nu hindrede den end ikke Pøbeloptøjerne omkring Nytaaret 1860. Da Grevinden spurgte Prins Christian, om han havde været i Casino, svarede han Nej. »Ih, det skal være meget morsomt og spilles godt«, sagde hun med sit bittersøde Smil: »Den fornemme Pøbel morer sig i Casino, medens den lavere morer sig med Gadeoptøjer«.

Revoltens var ganske planløs og savnede en Fører. Der var langt større Alvor i Truslerne end i selve Udførelsen af »Oprøret«. Det blev kun til Gadeoptøjer mellem hujende Ungdom, støttet af nogle

nytaarsglade Studenter, og Politiet. Under Slagordet »Rot-witt, godt-Skidt« trængte Mængden ind paa Ridebanen ved Christiansborg og raabte »Kongen leve!« »Ned med Grevinden!« Da Politiet og Militæret var langt stærkere end Pøbelen, blev Pladsen hurtigt ryddet og afspærret. Man benyttede Lejligheden til at give Demonstranterne en Afbankning og kom ogsaa til at ramme nogle »uskyldige nysgerrige«, og derved mistede Revolten snart sit politiske Øjemed og blev degraderet til et Mellemværende mellem Gadens Parlament og Gadens Vogtere. Der knustes nogle Ruder, og Kultusminister Borgen fik en Potte kastet paa sin Dør. Grevinden lod sin Seng flytte ind i Kongens Soveværelse og havde en Pistol parat. Uroen fortsattes i nogle Aftener, men undgik ikke et komisk Skær, navnlig da en heftig Ildløs paa Hjørnet af Nørrevold og Larslejstræde virkede som Afleder. Det var mere spændende for Demonstranterne at overvære den. Og her risikerede de ikke at faa de Klø, som Politiet ellers havde uddelt mere brutalt end nødvendigt. Behandlingen vakte en Del Diskussion og blev Indledningen til Politiets tiltrængte Omordning nogle Aar senere. For saa vidt var Revolten ikke forgæves, men politisk betød den ingenting. Et af dens bedste Resultater var, at et lille »Forargelsens Hus« paa Højbro forsvandt, fordi Kumpanerne havde forgrebet sig paa dets Materialer under Sammenstødene.

For Aristokratiet var Udfaldet en Skuffelse, og man besluttede da selv at foretage en Demonstration. Det var ikke nok, at Berling var faldet; Grevinden

skulde ogsaa væk. Naar Kongen den 10. Jan. 1860 foran Opførelsen af »Macbeth« traadte ind med hende i sin Loge, skulde Eliten efter Planen forlade Teatret alle som een. Vognene blev derfor holdende paa Torvet. Men da Politidirektør Bræstrup havde erfaret Hensigten, skyndte han sig at melde den paa Christiansborg. Skønt Grevinden havde mest Lyst til at trodse, valgte hun dog at blive hjemme for ikke at udsætte Kongen for en Ydmygelse, der vilde være blevet spredt viden om.

Ministeriet Rotwitt havde faaet en ublid Medfart i Modstanderpressen, særlig i »Dagbladet«, og nægtes kunde det ikke, at det mere var udgaaet af Hofkredsen end fra Rigsdagen. Om Raseriet var berettiget, blev aldrig bevist, thi Ministeriet naaede end ikke at komme i Statskalenderen. Efter Forløbet af to Maaneder og nogle Dage døde Konsejlspræsident Rotwitt pludseligt af en Hjerneblødning paa Hotel »Royal«s Trappe (8. Febr. 1860). Kongen følte sig haardt ramt, ikke alene som Regent, men som Menneske; Rotwitt var »en tro Ven«, hvis Portræt anbragtes i hans Arbejdsværelse paa Jægerspris. Omkring i Landet var Sorgen over Tabet almindelig; Venstres Repræsentanter i Rigsdagen græd, og da Christen Kold ovre paa Fyen meddelte sine Elever Begivenheden, løb Taarerne ned ad hans Kinder. For Grevinden var Rotwitts Død et nyt Slag, det sidste i den Række, hun maatte opleve i Maanederne December 1859—Marts 1860. Nogle Aar forinden havde Berling giftet sig med en Dame fra Privatlivet, Polly Haderup, hvad der ikke, mente Trap, havde været

let for Grevinden at bære, men nu fraflyttede han sin Embedsbolig ved Christiansborgs Ridebane for i lang Tid at tage Ophold i Udlandet. Hun havde ham ikke længer ved sin Side som før. Men Venskabet blev bevaret; Kongen deltog endog kort før sin Død i en Middag i hans nye Hjem paa Ordruphøj.

Paa en ejendommelig Maade bankede Fremtiden paa i hans Hus, da han i 1871 var gaaet bort, idet Løjtnant Louis Pio blev Lærer for hans Børn. I de rige Omgivelser levede Pio et spændende Dobbeltliv, der passede til hans Karakter: Om Dagen charmerende Selskabsmand, om Natten Forfatter til oprørske Artikler i »Socialisten«. Skønt Politiet gav Fru Berling et Vink om, hvilken revolutionær Person hun havde i Huset, blev han, som var en dygtig Lærer, ikke sagt op. Hun gav ham tværtimod Penge til en Rejse, dog ikke for at drive social-politiske Studier, men for at studere Katolicismen, hvis Udbredelse havde hendes store Interesse.

Inden de offentlige Forhold faldt nogenlunde til Ro, udkom to Pjecer, som Begivenhederne meget hastigt forvandlede til Historie. Det var Dirckinck-Holmfelds »Det personlige Princip's Sejr« og Professor Madvigs »Ministeriet af 2. December«. Den første indeholdt et stærkt Angreb paa Berling, som Forfatteren sammenlignede med Christian VII's Yndling Sperling, den anden var baade en Belysning af og et Angreb paa Blixen-Finecke og de øvrige Ministre. Den højtansete Sprogmand analyserede ogsaa Begrebet morganatisk Ægteskab og fratog Grevinden enhver Ret til at modtage en Del af den Hyldest, som

vistes Kongen. Men Virkeligheden modsagde Madvig. Med Rotwitt forsvandt Ministeriet, og da den største Anstødssten, Berling, nu var borte, kunde Hall atter blive Konsejlspræsident og Udenrigsminister, hvad han var Kongens Liv til Ende. »Stangrotten« Krieger fulgte dog ikke med ind i den nye Tingenes Tilstand, og hans Udelukkelse blev opfattet som en Indrømmelse til »det høje Par«. Et sidste Spark fik Rotwitt af Fru Heiberg, da Mindesmærket for den solide og dygtige Mand blev afsløret paa Assistens Kirkegaard, hvor Kongen var til Stede, og Grundtvig talte. Derover hvæsedes hun i et Brev til Krieger og kaldte Rotwitt »en Fyr, der kun udmærkede sig ved en eneste Ting, den nemlig, at dø i et belejligt Øjeblik«. Da det var synligt for enhver, at Mistroen til Rotwitt var ved at vende sig til Tilid, maatte han i Fru Heibergs Øjne helst gaa bort, for at de Nationalliberale atter kunde komme til Magten.

Forinden Rotwitt døde, fik Kongen den københavnske Uvilje at føle helt ind i sit Kabinet paa Christiansborg, hvor han sad ved et Bord i Husaruniform med græsk Hue. Baade Lampen og Tobakspiben var tændt. Den nationalliberale Politiker, Professor theol. H. N. Clausen havde i en Artikel udkastet Tanken om en Genopbygning af Frederiksborg, og i den Anledning lod Kongen ham kalde og bad ham stille sig i Spidsen for en Nationalindsamling. Men Clausen svarede Nej. Motivet var, sagde han rent ud, at Kongen ikke længer havde sin Styrke i Folkets Kærlighed, og at der ikke under Rotwitts

Regering kunde forventes tilstrækkelig Interesse for Planen om en Indsamling. Kongen hørte paa ham med beundringsværdig Ro, skønt han nok forstod, at Clausens Uvilje ikke alene gjaldt Ministeriet, men ogsaa Kongens Hjemliv – ellers vilde han ikke have svaret: »Jeg har som Konge givet Enevoldsmagten bort, men i mit Hus vil jeg være suveræn«. Og han troede ogsaa – og med Rette – at man i Provinserne gerne vilde hjælpe med til Slottets Genrejsning. Clausens Advarsler blev der ikke taget mindste Hensyn til; inden Rotwitt døde, var en Komité nedsat med Grev A. W. Moltke i Spidsen, og til den indkom i den følgende Tid 450.000 Rdlr., Statens Bidrag paa 95.000 Rdlr. medregnet. Kongen ydede 100.000 Rdlr. Først mange Aar senere kom Brygger J. C. Jacobsens storstilede Gaver, ydet ud fra hans dybe patriotiske Følelse.

Men Haan mod Grevinden blev ikke undgaaet. Hun vilde give ca. 18.000 Rdlr. til Anskaffelsen af et nyt Orgel i Frederiksborg Slotskirke, men da Komitémedlemmerne Grosserer C. A. Broberg og Fabrikant L. P. Holmblad troede, at hun vilde have sine Initialer anbragt derpaa – nogen Betingelse herom forelaa ikke – nægtede de at modtage Gaven og truede med at udtræde af Komiteen. En saadan Eventualitet frygtede man skulde skade Indsamlingen. Da Grevinden fik dette at vide, bebrejdede hun Trap, at han som Kongens Kabinetssekretær ikke havde kunnet gennemføre Sagen. Han svarede, at han var overbevist om, »at denne vilde være blevet ført til Debet paa Hendes Naades Konto, og den er virkelig be-

tynget nok endda«. Hun blev vred, gjorde en hastig Vending og gik ud af Stuen. Trap stemte iøvrigt for Modtagelsen, men Worsaaes Nej gjorde Udslaget. Komiteen meddelte hende, at hvis hun vilde give et Beløb, der svarede til Udgiften til et Orgel, vilde det blive modtaget, men dette Forslag vandt ikke hendes Interesse. Hun ønskede selv at bestemme, hvortil hendes Penge skulde anvendes. Det viste hun, da hun senere gav kostbare Gaver til Holmens Kirke og til den danske Sømandskirke i Hull.

Kongen havde lovet Arkitekt Meldahl at betale Rejsegildet, men det gjorde hun til Gengæld Forsøg paa at hindre. Først da hun erfarede, at i saa Fald vilde Fabrikant Holmblad dække Udgifterne, blev Beløbet udbetalt. Erik Bøgh greb Lejligheden til at gøre en sjofel Tegning forestillende en Medaillon til Orglet, paa hvilken Grevindens Træk delvis dækkede over et Portræt af Kirsten Munk, Christian IVs Hustru. Indskriften lød: »Erst Jedermann – dann Er«. Bøghs Casinoperiode var nu afsluttet, men han vedblev i »Folkets Avis« med letbenede Artikler at sætte ondt Blod i »Hr. Sørensen«, den skikkelige københavnske Borgermand. Skønt han selv var en Folkets Søn, forstod han ikke, at Grevinden i mangt og meget var en Forløber for den kommende Tids politisk anlagte Kvinder, og det gjorde Professor Johannes Steenstrup heller ikke, da han mange Aar senere skrev »Den danske Kvindes Historie«. Han nævnede hende ikke; hun eksisterede overhovedet ikke for ham. Men hendes Historie bliver ikke mindre interessant af den Grund.

Rejsen i Sommeren 1861 var planlagt af Trap og blev den sidste store Turné, Kongen foretog; i hans sidste Aar var Rejserne mere kortvarige. Det gjaldt om at finde Egne, som arkæologisk kunde interessere ham, og hvor Grevinden ogsaa kunde føle sig tilfreds, »da ellers den hele Glæde vilde være spildt for Kongen«. Skønt hun fra 1855 var Ejer af Rudbjerggaard ved Nakskov, gik man bevidst uden om Lolland-Falster, fordi der fandtes aristokratiske Kredse, hvis Damer ikke vilde være sammen med Grevinden. Men i Jylland var Forholdet helt anderledes. Dér kunde Kongen drive sine Yndlingsbeskæftigelser, og for Naturskønhederne havde Grevinden megen Sans. Begge hendes Selskabsdamer, Frøknerne Dreyer og Arentz ledsagede hende. Rejsen blev et Triumftog, og Grevinden fik sin Del af Hyldesten. I Sange kaldtes hun »Landets Moder«, eller hun gik ind under Fællestitlen »Vort Kongepar«. Referaterne i Berlings Blad var i Modsætning til tidligere moderate i Tonen, men i Pjecer kom man for langt ud, for Eks. naar Kongen kaldtes »et moralsk Forbillede«, fordi han ikke som andre Regenter holdt kostbare Elskerinder, og Grevinden »et Mønster ved sin Dyd og Retskaffenhed for Kvinden i den hellige Ægtestand«. Til Gengæld svang den københavnske saakaldte Vittighedspresse Svøben over hendes Hoved. Et af Bladene med Titlen »Hr. Sørensen« levede af at rakke hende ned og mindede hende om Struensees og Brandts Skæbne. Aarestrups dejlige Digt »Der er en Trolddom paa Din Læbe« blev omskrevet til:

*»Der er en Ondskab paa Din Læbe,
Der er en Frækhed i Dit Blik,
Der er i Lyden af Din Stemme
En simpel Dansebodsmusik«.*

Alle saadanne Taabeligheder kunde dog ikke hindre, at Modtagelsen i Aarhus blev særlig festlig, vel fordi Kongen ikke havde besøgt Byen siden 1852. Til Forklaring sagde han: »Jeg vil gerne rejse omkring i Jylland, men min Nærværelse er mere nødvendig andetsteds, thi Jyderne, det ved jeg, hører og har altid hørt til mine troeste Undersaatter«. Med »andetsteds« mente han Hertugdømmerne. Han boede hos Kammerherre Dahl paa Moesgaard og talte fra Købmand Gerdes' Gaard paa Lille Torv. Hos en Gæstgiver i Ebeltoft læstes dette Opslag, som gik Landet over:

*»Her tracteres med Mad og Drik
Og store Soprianer.
Gud velsigne Kong Frederik
Og Grevinde Daner«.*

Flere store Godser blev besøgt, d. v. s. saadanne, hvor Grevinden ikke vilde møde Modstand. Ved Benzon var anlagt en Danseplads, og her snakkede Kongen med Bønderkonerne, medens hans Kavalerer svang Pigerne. Undersøgelser af Oldtidens »Køkkenmøddinger« var hans Hobby, og i Udgravningerne deltog Arkæologen Worsaae og Historikeren Wegener. Rejsen var meget anstrengende med store Festmiddage, Audienser og bestandig Uro. I Silkeborgs

skønne Omgivelser hvilede »det høje Par« en halv Snes Dage hos Michael Drewsen. Man red paa smaa islandske Heste gennem Skovene, og det hændte, at Ministrene Hall og Thestrup maatte følge; selv red Kongen forrest med Piben i Munden, medens Rideknægten Anders Petersen stadig havde Portvinsflasken parat. Man spiste ogsaa i Telt paa Himmelbjerget, og Pastor Hostrup udbragte en Skaal for Grevinden ud fra den Betragtning, at naar Kongen, som gav os Friheden, var lykkelig for sin Gemalinde, maatte vi ogsaa have Lov til at takke hende, fordi hun afbetalte noget af den Gæld, hvori vi stod til ham. Hendes Ydre tiltalte iøvrigt ikke Hostrup, men hun var klog, syntes han, og han hørte hende tale flydende Fransk. Hendes Fortid kendte han ikke noget til, men han kendte Mennesker godt nok til at vide, at man gerne tilgav en tidligere løsagtig Prinsesse, hvis hun som Dronning »ikke længer gjorde Skandale«. Det var ogsaa gyldne Dage for Hjuldampere »Hjejlen« paa Gudena; om Aftenen brændte Blus fra alle Baade, og Fakler tændtes foran Majestæten Vogn.

Det hændte sjældent, at de nationalliberale Ministre talte for Grevinden, men da »Frederik den Syvendes Kanal« ved Løgstør blev indviet, hævdede D. G. Monrad (da Indenrigsminister) sin Røst til hendes Ære. I Viborg besøgte Kongen sent paa Aftenen den festligt oplyste Domkirke, og i Vejle havde den velhavende Amtmand Orla Lehmann arrangeret store Festligheder – »med en kommende Ministerpost for Øje«, noterede Trap. Gravhøjene i Jellinge blev undersøgt under Ledelse af Videnskabsmændene; det gjaldt om

at finde Kong Gorms og Dronning Thyras Gravkammer, men man maatte nøjes med en Del Oldsager. Eleverne paa Seminariet holdt om Natten Vagt omkring Kongens Telt, og en af dem, den senere Højskoleforstander J. H. Andersen, fortalte, at de om Morgenen ikke kunde undgaa at høre, at Kongen skældte Kamertjeneren læsterligt ud, fordi han vilde vaske ham. Man fik det Indtryk, at han ligefrem maatte hale Majestæten hen til Vandfadet. Men da Kongen omsider havde faaet Uniformen paa og kom frem i Teltaabningen med Piben i Munden og en Fez paa Hovedet, var han i samme Øjeblik Monarken, der virksomt slog ud med Haanden og sagde: »Go' Mor'n Børn! Og Tak, fordi I har passet paa Jeres Konge!« De unge Mennesker følte Øjeblikket som en stor Oplevelse.

Over festlige Modtagelser paa Fyn, ikke mindst i Odense, gik Rejsen til Sønderborg, som Kongen kaldte »et Hovedpunkt i mit Rige, som jeg vil forsvare til det yderste, hvis man sydfra vil angribe mine Arvelande«. Ordene virkede som et Varsel om, hvad der skulde ske. Allermest spændende var Udsigten til, at Kong Carl vilde mødes med ham paa Dybbøl. De to Monarker skulde staa som Symboler paa Nordens ubrydelige Enighed mod truende Kræfter sydfra. Men Enigheden var kun af personlig Karakter; den svenske Majestæt viste sig lige saa lidt som Kong Gorm i Gravhøjen. Over to Maaneder varede Rejsen, og da Kongen omsider i Midten af August naaede Skodsborg, hyldedes han med Fakler fra Baade ude i Sundet.

Der kom en roligere Periode efter Berlings Fald. Konsejlspræsident Hall saa helst, at alle Skærmysler blev jævnet paa fredelig Maade, og Grevinden forstod, at jo mere tilbageholdende hun kunde leve, desto roligere vilde hendes Hverdag blive. Oplysende er det, at hendes Navn kun forekommer sjældent i Fru Andræs Dagbøger fra de sidste Aar før Kongens Død. De tidligere Ministre, Andræ og Krieger, saa hun nu kun sjældent, men havde dog en Dag i September 1861 Lejlighed til at fange Andræ ved at bede ham »ikke tale saa meget ondt om Grevinde Danner«. Han undrede sig over, at hun med sin Skarpsindighed kunde tro paa saadanne Rygter; men hun gav sig ikke; »hun vidste fuldkommen vel Besked«. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at hun havde Ret i sin Paastand. Mange Aar senere spurgte den, der skriver disse Linier, Andræs Søn, Etatsraad Poul Andræ, om der dog aldrig blev sagt et forstaaende Ord om Grevinden i hans Barndomshjem. »Nej, det ved Gud, der ikke gjorde«, svarede han i en Tone, som ikke indbød til Diskussion.

Hoffets Ophold paa Christiansborg blev efter Branden baade hyppigere og mere hjemligt, ogsaa fordi hverken Kongen eller Grevinden befandt sig vel paa Fredensborg. Han nærede Spøgelsesfrygt og troede om Natten at høre Enkedronning Juliane Marie rasle med sit Silkeslæb gennem Slottets Gange; men Hundens Tyrks Nærværelse beroligede ham. Modtagelsen af Deltagerne i det skandinaviske Studentermøde i 1862 blev hans festligste Dag derude. Grevinden deltog dog ikke i den Frokost, han gav i Nordmands-

dalen, men nøjedes med at hilse paa Deltagerne ved Ankomsten. Et tropisk Regnskyl tvang Gæsterne til at krybe under Bordene med Maden og Vinen, men da Solen atter skinnede, kom Kongen og tog Situationen fra den gemytlige Side, idet han raabte ud over Forsamlingen, at det glædede ham, at hans Gæster ikke længer laa under Bordet. Til daglig kunde det ellers være skralt med Glæderne, skønt Grevinden viste en Impresarios Evne til at hitte paa, hvad der kunde interessere ham eller faa ham bort fra Tanken om Døden, som han i de senere Aar fantaserede over. Flere Gange tilsagdes H. C. Andersen til at læse sine seneste Eventyr. Nogle Dage efter en Oplæsning af »Isjomfruen«, der i særlig Grad havde fængslet Kongen, sendte han Andersen en Gulddaase med Navnetræk og et Brev, hvor han lykønskede Danmark og sig selv til »at eje en Digter som Dem«. Deres Bekendtskab gik langt tilbage, men det havde Kongen vel glemt: De legede sammen som Dreng og slog Katte af Tønden, naar han besøgte sin Fader paa Odense Slot, hvor Andersens Moder var Vaskekone.

Før Slotsbranden havde Andersen i stemningsfulde Omgivelser i Kongebaaden læst »Hvad Vinden fortalte om Valdemar Daae og hans Døtre« og siden i Haven andre Eventyr. Da Majestæten vilde præsentere sin Kone for ham, sagde hun: »Gud, jeg kender da godt Andersen. Jeg har medvirket i hans Arbejder, i »Ravnen« for Eks.«. Hendes Frimodighed skal i dette Tilfælde ikke have moret Kongen. Under Maaltidet, da Andersen sad ved hendes Side, lovpriste hun J. P. E. Hartmanns Musik til Andersens Tekst og

nynnede sagte Melodier derfra. »Kan De huske den?« spurgte hun. Under et Besøg hos hende i Februar 1862 fortalte han en Historie om en Firkløver, der havde bragt Lykke baade for ham selv og den Student, som sendte ham den. Hun blev rørt og sagde, at det var smukt, »at man endnu kunde finde slige Træk hos Ungdommen, som ellers gav sig hen kun i Politik«. Kongens Deltagelse i Frimureriet var ogsaa et Led af Adspredelserne. Efter Logen samledes Brødrene til Souper; Sangerne Christian Hansen, Peter Schram og L. F. Sahlertz var derimellem, og det muntre Samvær sluttede med Champagne og Punch. Foredrag over naturvidenskabelige Emner ved Professor Eschricht, Oplæsningsaftener, Tableauer i Kostume og smaa Koncerter afløste hinanden, især de sidste. H. C. Andersens »Mulatten« blev læst; hver havde sin Rolle, ogsaa Kongen. Grevinden sang, akkompagneret af »Kammermusikken« eller af den musikalske General de Meza; medens Trap ikke kunde goutere hendes Sang, hyldede de Meza hendes »Talent og distingverede, musikalske Smag«. Hendes Lærerinde, Fru Gerlach, fandt Hoftjenesten mere vigtig end at synge sine store Partier paa Teatret, hvor hun – med Heibergs Ord – »var et glansfuldt Midtpunkt«. Der ved opstod Konflikter mellem hende og Teaterchef von Tillisch, en af Grevindens haarde Modstandere. Repertoiret maatte lægges eller forandres alt efter, om der skulde være Hofkoncert eller ikke, og da Tillisch beklagede sig herover til Hofmarskallen, lod Grevinden ham vide, at det forbavsende hende, at en kongelig Embedsmand tillod sig at kritisere Maje-

stærens Bestemmelser. Ved en saadan Lejlighed skal Ordene »Det er dog et Satans Fruentimmer!« være undsluppet Teaterchefen. Men Billedet skiftede. Allerede elleve Dage efter Kongens Død sendte han Kammersangerinden en skarp Tilrettevisning, og da den ikke bed, fulgte Indstillingen om hendes Afsked omgaaende. Christian IX saa dog nødig, at Operaen skulde miste sin bedste Kunstnerinde, og først da Chefen gjorde sin Forbliven afhængig af hendes Afsked, satte den nye Konge sit Navn under Dokumentet. Denne Tildragelse er et Eksempel paa, at de Personer, der havde knyttet deres Tilværelse til Grevinden, fik Kærligheden at føle efter Tronskiftet under de totalt forandrede Forhold.

»Der laa nogle dejlige Pærer i en Opsats paa en Buffet, og det var ved Juletid«. Saadan begyndte en af Kammersanger Schrams muntre Historier. »Vi var tilsagt til Koncert, et Par Kammerater og jeg, og da vi skulde gaa, stak vi nogle af dem i Lommen. Med sit Falkeblik maa Grevinden have opdaget det lille Tyveri, siden hun næste Gang, vi skulde synge, sagde med et Tonefald, der ikke var til at misforstaa: »Mine Herrer, alt, hvad der staar *paa Bordet*, er til Deres Tjeneste«. Kongen lo over Indfaldet, men vi fik ikke flere Pærer«. Ogsaa paa Landslottene afholdtes Musikaftener, hvor Programmet mest bestod af Romancer; helt ude paa Jægerspris sang Julius Steenberg, og da J. L. Nyrop i 1862 havde haft sit store Gennembrud som Masaniello, blev han straks tilsagt. Kort før sin Død lovede Kongen ham »noget i Knap-hullet«, naar han kom tilbage fra Slesvig, men han

kom aldrig tilbage, og Nyrop fik aldrig Ridderkorset.

Det sidste Aar af Magtperioden blev drøjt for Grevinden. Mørke politiske Skyer trak op sydfra, og Hjælpen nordfra var usikker. Under det bestandige Pres slog ogsaa Kongens Nerver klik. Hans Sinds-tilstand skiftede mellem Apati, Irritation og Opstemthed. En vis Jalousi fra »det høje Par«s Side næredes mod det prinselige Hof, hvis unge Datter Alexandra var blevet forlovet med Prinsen af Wales. Den opstod navnlig, fordi hendes Fader ikke vilde præsentere sin unge Datter for, som han sagde, »Kongens forhen-værende Maitresse«. Det følte ogsaa bittert, at den engelske Tronfølger ikke kunde besøge sin Forlovede i København, fordi Dronning Victoria ikke ønskede, at hendes Søn skulde komme i Berøring med Grevinden; Trap skriver meget fornøjeligt, at det var Skade, at Prinsen ikke kom, da han og Kongen »vilde have syntes mageløst godt om hinanden«.

Kongens sporadiske Genialitet gav sig et sidste Udslag ved Prins Vilhelms Ophøjelse til Konge af Grækenland i Juni 1863. Mange, ofte skildrede Forhandlinger var gaaet forud; Prinsens Forældre vilde helst afslaa Tilbudet, medens Kongen gerne saa, at det blev modtaget. Da man ikke kunde blive enig i Statsraadet, afbrød Kongen Forhandlingerne og sagde til Prinsens Fader: »Nu gaar jeg ind til *min* Louise; tag Du nu hjem og tal med *Din* Louise, saa fortsætter vi Statsraadet i Eftermiddag«. Sammenstillingen af de to Damer var mere egnet til at skærpe end til at mildne Forholdet. Kongen var velvilligt indstillet over for den unge Søkadet, men ikke mod hans Moder, som

ikke kunde taale Grevinden. Da Kongesagen var gaet i Orden, og den officielle Del af Ophøjelsen var forbi, indbød Kongen sin unge Frænde til at træde op paa Tronens andet Trin og lagde ham med værdig Rejsning paa Sinde altid at søge at vinde og bevare sit Folks Kærlighed og at overholde sit Lands Forfatning. »Jeg vil ikke rose mig dermed, men det er af Erfaring, jeg taler, naar jeg siger, at deri bestaar en Konges sande Lykke«. Efter Overrækkelsen af Elefantordenen drog han den unge Konge op til sig paa Tronens højeste Trin, omfavnede og kyssede ham og sagde med dyb Bevægelse: »Modtag Din gamle Konges Velsignelse! Gud være med Dig paa Din Fremtidsvej«. Talen var hverken forfattet i Statsraadet eller nedskrevet af ham selv, men en lykkelig Inspiration, der spredtes Verden over. Ordene blev sagt med klar Stemme og en dyb Inderlighed, der gik til Hjertet. Han smeltede alle, som hørte ham – selv Hofembedsmændene, der til daglig saa ham paa nært Hold og havde svært ved at indrømme Berettigelsen af den Popularitet, han nød hos Befolkningen. Det var ikke sidste Gang, den unge Konge saa Kong Frederik. Sammen med sin Fader og Broder deltog han i den sidste Mindedag for Brylluppet den 7. August 1863 paa Skodsborg, hvor Aftenen endte med Koncert. Hele Ministeriet var til Stede. Sidste Gang de to Majestæter mødtes, var i Dyrehaven, hvor Kongen var optaget af Udgravningen af en Kæmpehøj. Her sagde Kong Georg Farvel under et Bøgetræ.

I de sidste Aar af Livseventyret deltog Grevinden bl. a. i Indvielsen af Sct. Johanneskirken og »Alders-

trøst«, Haandværkerforeningens nye Bygning paa Nørrebro; Kommunehospital, der netop var taget i Brug, blev ogsaa besøgt. De sparede sig ikke. Den 1. Maj 1861 indviede de »Thors Hal«, det senere »Figaro«, paa Vesterbrogade, et af de flotteste Lokaler, som indtil Dato var set i Hovedstaden. Parrets Tilstedeværelse forargede adskillige, og Vreden gav sig Udslag i dette Vers:

*»Raab kun højt – helt op til Himlen!
Kongen vied' Knejsen ind.
Blanded' sig i Pøbelstimlen
med sin fede, lade Kvind.«*

I Studenterforeningens nye Bygning paa Gammelholm blev hun modtaget med kølig Korrekthed, men vandt »de Herrer i Aandernes Rige« ved paa en taktfuld Maade at udbede sig Tilladelse til at skænke Foreningen Bissens Marmorbuste af Kongen til Opstilling i Festsalen, »hvad man blev meget glad for«. Men ved hans sidste Deltagelse i Aarsfesten paa Skydebanen kunde hun ikke være til Stede. Den første Dag (25. Juni 1863) forløb værdigt; Kongen holdt bl. a. Tale for sin »prøvede Ven« C. Hall, og Konsejlspræsidenten svarede optimistisk, »at Danmark nu var meget stærkere end sidste Gang, Uvejret brød løs« – letsindige Ord, som bidrog til at sætte den krigeriske Stemning i Vejret. Men da Festen fortsattes den følgende Dag, blev Kongens Tilstand »temmelig medtaget«. Der var ingen, som passede paa ham. Det var der heller ikke ved Arveprins Ferdinands Bisættelse kort efter, og derfor gik det ogsaa dér meget fugtigt til.

I ham mistede Grevinden sin beskyttende Bordherre, som ved mangfoldige Lejligheder – lige fra Bryllupsdagen – havde »taget Stødet af«. En lille Ordveksling viser, hvor vigtig hans Nærværelse kunde være for hende. »Een Ting kan jeg ikke tilgive Deres Fader, at han viede Kongen til Grevinde Danner«, sagde Arveprinsesse Caroline til Biskop Mynsters Datter, Fru Stiftsprovst Paulli. Kvik i Replikken svarede hun: »Jeg skal sige Deres kongelige Højhed, hvorfor han gjorde det. Han viede dem, fordi Arveprins Ferdinand var Forlover«. Samtalen gled hastigt over til et andet Emne.

Det var i det hele taget stadig Grevindens *Placering*, som vakte Vanskeligheder og smaalig Kritik indtil og udtil. Som tidligere fortalt var det under Ministeriet Andræ i 1856 blevet bestemt, at hun ikke skulde deltage en cortège i de store officielle Festtafler paa Christiansborg, men til Gengæld blandede Regeringen sig ikke i Arrangementet ved Taflerne paa Landslottene. Denne Ordning holdt især Minister Krieger fast paa (jf. pag. 9 f). I Riddersalen paa Frederiksborg eller i Spisesalen paa Skodsborg kunde hun »ustraffet« føres ind af Kongen og tages til Bords af de svenske Prinser, Kronprins Carl (XV) eller hans Broder, Prins Oscar (II). Trap roste de to kongelige Herrers Begavelse og høje Kultur; de havde i Modsætning til vore Prinser Sans for Digtning, Maleri og Musik: »Carl har maaske mere Gemyt og lettere ved at vinde den Popularitet, som Oscar forgæves stræber efter«. Næppe var de rejst, før Prins Napoleon, Kejserens Fætter, kom til

København. Prins »Plon-Plon«, som han kaldtes, havde en umiskendelig Lighed med sin Onkel, den store Napoleon. Modsat de galante Svenskere behandlede han Grevinden de haut en bas; han bøjede sig end ikke mod hende, naar de konverserede. Gesandten M. Dotézac havde aabenbart informeret Prinsen; han saa ud, som om »han vilde smutte om et Hjørne uden at ses mere end højst nødvendigt«. Bedre gik det, da Prins Frederik af Nederlandene, Kong Wilhelms Broder, var hendes Bordherre, og ved den Lejlighed præsenterede Kongen de udenlandske Diplomater for hende (Aug. 1855). Under Kongemødet paa Kronborg 1860 vilde hun gerne føres til Bords af Kong Carl i Marienlysts store Sal, men maatte nøjes med Arveprins Ferdinand. Kampen om Anerkendelsen skaffede hende stadig Ærgrelser. Der var altid adelige Damer, som undskyldte sig ved Fester, hvis de kunde risikere at komme sammen med hende, og da Storfyrst Constantin, en Søn af Kejser Nikolaj, anmeldte sit Besøg i Sommeren 1859, vilde Grevinden absolut have, at Middagen skulde finde Sted paa Skodsborg. Hendes Hensigt var let at gennemskue, men Resultatet blev, at Storfyrsten i sidste Øjeblik beklagede sin Udeblivelse paa Grund af Kolerine. Vendt mod Udenrigsminister Hall sagde Kongen: »Jeg véd ikke, om han har Kolerine, eller hvad han har; men det véd jeg, at mig sk.... han et Stykke«. Trods Tonen blev Udtalelsen berettiget, naar vi véd, at Storfyrsten samme Dag var Vært ved en Frokost paa Hotel »Phønix« for det russiske Gesandtskab. Denne Mangel paa Takt gav Anledning til megen Omtale. der urimeligt nok

gik ud over Grevinden. Til Gengæld søgte Kongen ved Gaver, særlig Smykker, at give hende Oprejsning for de Tilsidesættelser, hun udsattes for. Man kunde kalde dem Trøstpræmier paa hendes Lidelsers Vej. Og mangfoldige var hans Paahit for at glæde hende. Han skrev komiske Smaahistorier og dedicerede dem til hende. En af dem kaldte han »Tante A. eller det mislykkede Landparthi«; den egner sig ikke til at trykkes, men vidner om hans forsorne Lune, for hvilket hun havde en udmærket Forstaaelse. Han skrev ogsaa Digte til hende; de er ikke gode, men dog et Vidnesbyrd om, at han havde bevaret sin Ungdomskærlighed, og at hun stadig formaede at lade en fredelig Lykkefølelse strømme ind i hans uberegnelige Sind. Halvandet Aar før sin Død skrev han til hendes Fødselsdag:

*»Min Louise! Modtage her, ved Øresund
Min Lykønskning af Hjertets fulde Grund
Til hendes 46de Aar, med Velsignelse og Lykke
Gid Kjærlighed og Sundhed maae Dig smykke.*

*Gid Dit Liv, til senest Aften
Maae trækkes ud af Blomstersaften
Af Guds Kjærlighed.
Herom beder jeg paa denne Aften
Før Fødselsdagen og for Natten. —*

Din
Frits.

Skodsborg d. 20. April 1862 «.

Men længere kom hun ikke. Under det officielle svenske Kongebesøg i 1862 tog Majestæterne hinanden til Bords ved Banketten paa Fredensborg, medens Grevinden som sædvanlig maatte nøjes med Arveprinsen, og under en fransk Visit, som Kong Carl og hans Brødre aflagde i Sommeren 1863 paa Skodsborg, var Grevinden ikke tilfreds med, at den svenske Majestæt ikke direkte udbragte en Toast for hende, men indskrænkede sig til at skaale for det, »der var Kong Frederik kærest«. Det syntes hun, var fejgt. Skriftligt var Kong Carl til Gengæld næsten altfor galant. Da Kong Frederik havde meddelt sin svenske Ven, at Grevinden paa en Jagt, klædt i en Art Amagerdragt, havde haft en Fuldræffer, svarede han: »Ingen bättre än Eders Majestät kan framföra till Grefinnan min vördnad, det är ej nog, att hos henne äro hjärtats og förståndets egenskaper enade, men även att vara en Nordens Diana är ett exempel för Nordens mör, som ej många våga efterfölja«.

Venskabet mellem Kong Frederik og Kong Carl stammede fra hans Besøg i Stockholm 1847, da de begge var Tronfølgere. De passede i flere Henseender meget godt til hinanden eller, som det hedder paa Svensk »de senterade varandras mustiga kvickheter, som ibland gick väl långt«. Ved Bordet afbrød engang Kong Carl Danskekongen midt i en sentimental Redegørelse for en Slægtnings »salige Endeligt«: »Nu får Du sluta upp att gråta, Fredrik, och övergå till den rökta ålens ändalykt i stället«. Justitsminister de Geer syntes, at de havde visse Egenskaber tilfælles,

ikke alene Aabenhed og Oprigtighed, men ogsaa Svaghed. I det Ydre lignede de slet ikke hinanden. Kong Carl var en meget smuk Mand med Bernadotteslæg-
tens kunstneriske Interesser og Evner. Han skrev Digte, malede og skabte paa Ulriksdal et arkæologisk Museum. De var begge populære af personlige Grunde, thi det smigrer den store Almenhed »att se sine egne fel og laster vara kungliga«. Noget lignende skrev Kabinetskammerherre von Dardel i »Minnen«. Fælles Sympatier gjaldt især Arkæologien og Tanken om et skandinavisk Forsvarsforbund, og blandt Antipatierne var Uviljen mod Prøjsen levende hos dem begge. Lysten til at skryde og overdrive var ogsaa en fælles Ejendommelighed; hos Kong Frederik var den en Arv efter Moderen, hos Kong Carl en Rest af Gascognernes Væsen, som var stærk nok til ofte at tage Magten i hans Sind. Deres Svar kunde paa en pudsig Maade ligne hinanden. Da den svenske Skuespiller Svante Hedin havde faaet en Taar over Tørsten i et Selskab hos Kong Carl, var han Dagen derpaa meget angergiven og bad undskylde gennem Trediemand. »Hälsa Svante och säg honom«, svarede Kongen, »att han ej var den enda, som var full i går«. Paa lignende Maade afgjorde Kong Frederik en Sag, da Rideknægten Anders undskyldte en Forseelse med en Kæfert, »men det har Deres Majestæt jo ogsaa saa tit haft«. »Ja, det har Du s'gu Ret i, Anders«. Og dermed var den Sag ude af Verden. Venskabet blev vanskeliggjort af den svenske Dronning Louise, som ikke vilde deltage i Kong Carls hyppige Rejser over Sundet. Hun

nærede den Opfattelse, at man ikke kunde sætte sig til Bords med en saadan Person som Grevinden. Dronningen havde hørt, at hun var »ett förfärligt fruentimmer, som haft förbindelser åt alla håll, innan hun blef upphöjd«. Og den Mening sad fast. Da Frederik VII lod forespørge, om Grevinden maatte deltage i Manøvren ved Ljungbyhed, fik han Afslag. Og det ærgrede ham.

Man faar iøvrigt det Indtryk, at Kong Carl tog »det høje Par« fra den let komiske Side. Naar han havde besøgt det danske Hof, skildrede han ved Hjemkomsten Opholdet humoristisk. Kong Frederiks mange Hovedbeklædninger var en Spas for ham: Først bar han ved Taflet en vældig Bjørneskindshue, som han erstattede med en sort Kalot. Senere blev den afløst af en blaa Rygehue, og til sidst bar han en rød Fez. Saa var Repertoiret udtømt. Med Lune viste Kong Carl, hvordan Grevinden havde forsøgt at »dåra« ham, og han glemte ikke at gengive hendes Udtryk, naar Forsøget mislykkedes.

Bag Samværet og Venskabsytringerne laa Haabet om Sveriges militære Hjælp, hvis Krigen skulde komme. Personligt vilde Kong Carl gerne etablere et Forsvarsforbund, men hans Regering tvang ham bort fra en Følelspolitik, der vilde føre Sverige ind i den dansk-tyske Strid. Da alle Løfter og Forhaabninger brast, og Danmark maatte gaa i Kamp alene, skrev han:

*»O Svea! Slumra dina Barn
i själfviskhetens falska Garn*

*som tidens klokskap spinner?
Det smärtans rop från bröder går,
men det ditt öra icke hinner,
men det ditt hjärta mer ej når».*

Efter et Ophold i Slesvig havde Konsejlspræsident Hall skrevet til Kongen: »Jeg har havt Leilighed til at tale med en stor Mængde Mennesker, ikke blot Embedsmænd, men ogsaa Borgere og Bønder, og jeg kan kun sige, at jeg deraf maatte faa det Indtryk, at Stemningen er langt bedre og loyalere, end man i Almindelighed antager; men det er jo desværre vist nok, at et lille virksomt Parti udøver en utilbørlig Indflydelse. Vist er det imidlertid, at Ønsket om at se Deres Majestæt er almindeligt og levende«.

Med stort Følge tog han derned i Midten af September 1863, og Grevinden havde begge sine Selskabsdamer med, Frøken Arentz og den nylig ansatte Frøken Nathalie de Lytzen, en Officersdatter fra Nyborg. Paa Grundlag af Traps Optegnelser har Generalmajor Holten skildret de sidste Maaneder af Kongens Liv, men adskillige Iagttagelser har han ikke haft Sans for at benytte. Den komiske Anekdote var Holtens Omraade, ikke det sande eller psykologisk interessante. Kongen var ikke rask og i irriteret Sindsstemning. Hans vældige Korpus generede ham; allerede Aar forud sagde han i normal Tilstand til Hegermann, at det var »Følgen af den uforstandige, overdrevne Drik«, som han undskyldte med periodisk Galskab. Dr. Bock havde konstateret en Sukkerdan-

nelse, men om en halv Flaske Burgunder til Frokost og Portvin til Middag var den rette Kur, synes tvivlsomt; den hjalp i hvert Fald ikke. Naar Kongen var forkølet og sløj, gav man ham Salmiak, stimulerende Pulvere, Lakridspiller, tre raa Æg og Punch. Han deltog i forskellige Manøvrer ved Dannevirke, og ved Hjemkomsten til Lyksborg lignede han »en Helt, der har vundet et Slag«, men man kom Sandheden nærmere ved at mene, at han holdt sig kunstigt oppe, fordi han nærede Tvivl om Fæstningens Tilstrækkelighed. Grevinden overværede en Øvelse og talte meget om, hvor hun skulde opholde sig under en eventuel Krig. Med sædvanlig Ironi raadede General Fensmark hende til Skanse Nr. Et, men Spøgen behagede hende ikke; hun vilde foretrække Als eller Fyn. Den 26. September ankom Konsejlpræsident Hall med Udkastet til den meget omtalte Fællesforfatning. Trap oplyser, »at der ikke var Noget, der tydede paa, at Hans Majestæt tog sig denne Sag videre nær, og det var heller ikke almindeligt antaget, at den vilde faa de farlige Følger, som siden viste sig«.

Kongen skulde bese Haderslevs nye Havneanlæg, og samtidig vilde »det høje Par« deltage i et Borgerbal, Byen gav i »Harmonien«. »Den Værdighed og Venlighed, Grevinden optraadte med, var saa fortryllende og smuk«, skrev Præsteenken Camilla Bang, der som ung Pige var til Stede, »og da Kongen ud paa Natten ærlig talt blev fuld og absolut vilde holde en Tale for Haderslevs nye Mudderpram, var hun ligefrem beundringsværdig ved den Maade, hun fik ham

beroliget og lempet bort; det gjorde det dybeste Indtryk paa os alle! « En saadan Udtalelse af den tidligere Overpræsident Lassens Datter giver Eftertiden et fortrinligt Begreb om, hvor nødvendig Grevindens Tilstedeværelse var, men det vilde Aristokratiet og Embedsmændene stadig ikke forstaa. Man kommer til at tænke paa Rotwitts Ord, at uden hende var Kongen perdu.

Paa denne Tur besøgte de begge den nyopbyggede Kirke i Tyrstrup (det første Sted, hvor Christian X dvælede, da han ca. 56 Aar senere ved Genforeningen var redet over Grænsen), og samme Dag deltog de i Brødremenighedshuset i Christiansfeld i en Middag, hvor Omegnens Bønder var Værter. Her holdt Kongen sin sidste offentlige Tale, en Tak for, »hvad han skyldte den slesvigske Bonde og den danske Bondestand i det hele«. Og saa tilføjede han: »Naar I holde saa meget af mig, saa maa I absolut ogsaa holde af min Kone, thi hun er en god Kone; kommer jeg i ondt Vejr hjem fra en Ridetur, staar hun altid parat med tørre Strømper og andre Bekvemmeligheder. Ja, I kan takke hende for, at jeg ikke allerede nu ligger med Næsen i Vejret«. Hvilket da ogsaa Peder Skau, Bukshave, straks gjorde i velvalgte Ord. Kongens Tale fik Grevinden til at rødme, og en tilstedeværende Rigsdagsmand fortalte siden hen, »at hendes Elskværdighed vandt saa at sige Alles Hjerter«, skønt de havde modtaget hende med Kulde. Følget syntes derimod ikke at befinde sig vel. Kongens Evne til at tale med jævne Mennesker behagede det aabenbart ikke. Over for saadanne pra-

lede han ikke, men gik ind paa deres Tankegang med udmærket Forstaaelse. Derfor lød det Landet over ved hans Død: »Saadan en Konge faar vi aldrig mere«.

I hans sidste Fødselsdagsfest d. 6. Oktober 1863 paa Lyksborg deltog blandt Prinserne ogsaa den unge Prins Frederik (VIII) og hele Ministeriet. Kong Carl var repræsenteret af sin Broder, Prins Oscar. Medens man endnu i Almindelighed troede paa Hjælp fra Sverige, var Grevinden ikke i Tvivl om, at den egentlige Hensigt med Prinsens Tilstedeværelse var at forberede Kongen paa, at den meget ønskede militære Alliance ikke lod sig gennemføre – et Budskab, som ikke var egnet til at berolige hans nervøse Sind. Krigsfrygten dirrede i Luften. I sin Tale sagde den vordende Konge, Prins Christian, at hvis Krigen skulde komme, vilde »enhver Mand ofre Liv og Blod for Danmarks Ære, Selvstændighed og Ret«. Som ofte før svarede Kongen, at han ønskede Freden, men kunde den ikke bevares, vilde hans trofaste Folk være hans Støtte. Efter Taflet var han i Drillehjørnet og opfordrede fire Professorer fra Kiel til at forme en tysk Oversættelse af det danske Ordsprog »Gale Katte faar revet Skind«.

Grevinden havde altid imponeret ham med sin Ro. Naar han var raa, blev hun kold. Da han en Dag kastede et Vandfad med snavset Vand efter hende, fortrak hun ikke en Mine, men ringede paa Lakajen og sagde: »Hans Majestæt har været saa uheldig at tabe Vandfadet; vil De skaffe det af Vejen«. Men da hans Irritabilitet stadig tog til, kunde hendes Ner-

ver ikke længer bære det daglige Pres. Ved mangfoldige Lejligheder havde hun været den overlegne, men nu kunde hun ikke mere holde Taarerne tilbage. Henimod Midten af Maaneden besluttede man at meddele Hall, hvordan Kongens Tilstand egentlig var. Følgen blev, at Konsejlspræsidenten bad ham komme til København af Hensyn til vigtige politiske Afgørelser. Efter Aftale mellem Grevinden og Trap var det Meningen, at han skulde blive i Hovedstaden, men da hun gerne vilde deltage i et Borgerbal i Flensborg, brød hun Aftalen og bad ham telegrafisk om atter at rejse til Lyksborg. Det var sidste Gang, han var i Residensstaden. Syg og træt deltog han i Ballet, der endte saa uheldigt som vel muligt. Grevinden kunde ikke længer styre ham; han naaede i Aftenens Løb »en saadan Tyngde af Bacchus' Gaver«, at han end ikke kunde rejse sig fra Stolen. Han raabte op og var oplagt til fornærme alt og alle; især gik hans Grovheder ud over Trap, men han fortrød senere sin Opførsel og bad ham i et smukt Brev glemme, ligesom han selv vilde glemme: »Trap, jeg er Konge! Og en Konge kan tilgive, men ikke bede tilgive«. Paa Turen gennem de illuminerede Gader til Amtmandens Bolig vilde han dræbe Jægeren, der sad paa Bukken; Holten har meget dramatisk skildret denne uhyggelige Scene.

Nogle Dages Ophold i Kappel med nytteløse militære Besigtigelser af Fæstningsværkerne langs Slien til Mysunde og Slesvig nedbrød ham yderligere. Kendsgerningerne modsiger Dr. Bocks Ord til Tschering, at »han kom hjem i bedste Velbefindende«. Vej-

ret var koldt, regn- og sludfuldt, men Kongen vilde ikke rette sin Paaklædning derefter. En smertende Blegn i Næsen irriterede ham. Medens han var borte, passerede Prins Christian Lyksborg paa Vejen hjem fra et Besøg hos Prinsessen af Wales, og da Kongen fik Visitten at vide, blev han »nærmest rasende«, fordi Prinsen ikke havde ventet paa ham. Rimeligvis var den egentlige Grund til Vreden den, at Prinsesse Louise var rejst direkte til København. Hans Udbrud ængstede Omgivelserne; det var, som om han anede, at hans Tid var forbi. Ved det sidste Taffel d. 9. November blev han meget echaufferet af Drik og søgte at drille Grevinden. Dagen efter laa han i Sengen og rejste sig ikke mere. Paa Kalenderen ud for den 12. Novbr. havde han skrevet »Kjøbenhavn«, d. v. s. den Dato, han agtede at forlade Lyksborg. Men det skete ikke. Blegnen havde udviklet sig til Ansigtsrosen, og da den bredte sig, kaldte Dr. Bock den egentlige Livlæge, Dr. Lund, men Tilstanden blev daarligere; Feber hindrede Kongens Søvn, og Maven var i Uorden. Grevinden forstod nu, hvor det bar hen. Hun og Trap saa ind til ham, men han kendte dem ikke. Han fantaserede og troede i Vildelse, at han stod paa Dannevirke i Spidsen for Hæren. Blandt de sidste Telegrammer til ham var to af særlig Interesse: Det ene fra Kejser Napoleon, som indbød ham til en Kongres, det andet fra Hall; han meddelte, at Grundlovsudkastet for Danmarks og Slesvigs Fællesanliggender var vedtaget i Rigsraadet med 40 mod 16 Stemmer. Hall tilføjede, at Vedtagelsen var sket under Jubel fra Tilhørerne. Kongen fik ikke Indholdet af Tele-

grammerne at vide, og han slap for at opleve Jublens Forvandling til Smerte og Sorg. Paa Dødsdagen, den 15. Novbr. blev han tilset af Slesvigs Medicinaldirektør, Dr. med. P. A. Schleisner, og i sidste Øjeblik ønskede Grevinden, at Dampskibet »Slesvig« skulde hente Overmedikus Dr. med. S. N. Trier i København. Men Trap svarede med en Betoning, der ikke kunde misforstaas: »Deres Naade kan ikke sende »Slesvig««. Hun saa alvorligt paa ham: »Jeg forstaar Dem«. Lidt før det sidste Pulsslag sagde han, »at hendes Magt snart var forbi«. Man vægrer sig ved at tro paa Ordvalget, der ligefrem oser af Tilfredshed. »Nogle havde vel endogsaa gerne set«, skrev han, »at der kom en Hævn over hende. Men det var jo tilvisse alt en stor Hævn, at hun nu stod magtesløs«. Om Eftermiddagen Kl. 2,35, da Slotsuret viste 2,45, døde Kongen, omgivet af den Kvinde, han havde holdt mest af, Lægerne og de øverste Hofembedsmænd. Som han selv havde ønsket, blev han svøbt i det Tæppe, hvori han døde, og lagt i Zinkkiste. Han var en Modstander af lit de parade og castrum doloris. »Det er nok«, sagde han ved Arveprinsens Død kort forud, »at man skal spille Komædie, saalænge man lever; man maa dog være fri efter Døden«. Men han slap ikke, da Kisten var overført til København.

Budskabet vakte dyb Sorg over hele Landet, og det varede ikke længe, før Statuer eller Buster af ham blev opstillet omkring i Byerne. Ingen Steder var han mere elsket end i Hillerød. Hvert Aar havde han tændt Juletræ for Byens og Egnens Børn, og han uddelede selv Gaverne med et Udtryk af Hjertensgodhed.

Det samme havde hans Moder ogsaa gjort, naar hun under sin Forvisning ved Juletid besøgte Aarhus og glædede Børnene med det første Juletræ dèr. Han havde levet sammen med Befolkningen og haft Evnen til at tale med alle. Skønt Lokaleforholdene var meget beskedne, overværede han og Gemalinden gerne Amatørforestillingerne, ved hvilke han lod Gardens Musikkorps spille. Helst saa han en Komædie af C. Hostrup. Naar han besøgte Rektor Flemmer, rakte han Rideknægten Anders Petersen sin Mer-skumspibe, for at han kunde holde Ilden vedlige, til Majestæten kom tilbage. Saa fortsatte han Rygningen, og skulde Piben stoppes, vidste Anders hvordan. Paa Turene røg Kongen hele Tiden, og Ledsagerne maatte gøre det samme. Tobakkens Hygge hører med til Billedet af ham. Den bestod af en egen Blanding, som han lod købe i Fredericia, en Vane fra Ungdomsaarene. Til Tændingen anvendtes en lille Fyrtønde, hvori Staalet gav Ild ved at blive gnedet mod Sten. Naar Piben var stoppet, satte Anders Spidsen i Munden, tændte den, tørrede Spidsen af og rakte den til Kongen. Paa samme Maade fik Ledsagerne deres Tobak. Selv naar en Kiste skulde undersøges i en Kirke, saa Kongen helst, at ogsaa de gejstlige eller verdslige Herrer i Følget røg i det hellige Rum. Øl og Portvin paa Turene hørte ogsaa til Anders Petersens Departement.

Godheden i Kongens danske Sind var saa udtalt, at Omgivelserne snart glemte hans Svagheder. Den, som huskede dem længst, var C. F. Holten, der mange Aar senere sluttede sine Erindringer om ham med en

Hyldest til den nye Konge. Men den vilde Kong Christian ikke godtage. Han sagde til sin Sønesøn Prins Christian: »Den Kompliment bryder jeg mig ikke om, naar han har skildret sin Herre og Konge, som han har gjort det. Og saa skriver han endog, at han holdt meget af ham«. Da Holten forstod, at Kongens Død var nær, rejste han til København, vel nærmest for at blive den første, der kunde meddele Tronfølgeren, hvad der vilde ske. Da han kom tilbage til Lyksborg, forekom Grevindens Sorg ham dyb og sand – »var det Komædie, hun spillede, var det i hvert Fald godt gjort«, skrev han. Hun blev altsaa mistroet, selv i disse smertefulde Dage, hvor hun var klog nok til at forstaa, at hendes Tilværelse vilde blive totalt forandret. Hun maatte sige Farvel til det altsammen – undtagen til de Midler, hun havde samlet, og dem, betroede hun Trap, agtede hun at give tilbage til Samfundet. Hun deltog hverken i Ligets Overførelse til Hovedstaden eller i Bisættelsen i Roskilde Domkirke, men opholdt sig paa Lyksborg, til en let Rosen, som havde angrebet hende, var overstaaet. Straks efter Dødsfaldet gav hun Kong Carl telegrafisk Meddelelse herom, og senere sendte hun ham en Jagtdolk, som Frederik VII havde holdt meget af, og takkede ham for den Beskyttelse, han havde tilbudt hende, hvis den skulde blive nødvendig. »Tunge Tider have hvilet over Danmark«, skrev hun til ham, »siden Gud bortkaldte Frederik d. VII, og mørkt seer det endnu ud! Min Hjertesorg har jeg søgt at mildne ved et lille Ophold paa det skjønne »Elleholm«. Ja, Deres Majestæt er Herre over et

herligt Land med en vidunderlig deilig Natur, der gjød Trøst i min Sorg«. Kong Carls Omsorg blev lige-saalidt nødvendig som den Beskyttelse, Kong Christian i et egenhændigt Brev efter Anmodning tilstod hende. Sjældent er vel et omstridt Menneske saa hastigt gledet ud af Dagens Strid. Navnet forsvandt af Statskalenderen, Jerntæppet var uigenkaldeligt faldet. Hertil bidrog naturligvis de for Danmark alvorlige Forhold, som Fællesforfatningen og Tronskiftet medførte.

Hun forlod først Lyksborg, da Krigen nærmede sig. Tilfældet vilde, at Slottets næste Frue skulde blive Prinsesse Wilhelmine, Frederik VII's første Hustru, nu gift med Hertug Carl af Glücksburg; men da var Landsdelen ikke længer dansk Besiddelse. Grevinden tog en kort Tid Ophold i sin Lejlighed paa Christiansborg og flyttede derfra hen i den aristokratiske Ejendom med de buede Ruder, Ny Vestergade Nr. 13, som hun havde købt for 54.000 Rdlr., og som blev hendes officielle Enkesæde til hendes Død. Hun boede paa første Sal i en pompøs Lejlighed; den bestod af henved en Snes Værelser, deriblandt et paa den Tid saa godt som ukendt Badeværelse med Kulfyringsovn. Men det, der gav hendes Hjem et særligt Præg, var dets pragtfulde Dekorationer af Vægge og Lofter, udført, før hun købte Ejendommen, af Constantin Hansen, P. C. Skovgaard og Georg Hilker i pompejansk Stil. Denne fantasi-fulde Udsmykning er i Hovedtræk bevaret den Dag i Dag. Der var i For- og Baghuset ikke faa Lejere, med hvem hendes Tjener Jens Andersen havde Op-

synet, naar hun var bortrejst. Og det var hun ofte om Vinteren, undertiden i flere Maaneder. I Sommer-tiden tog hun Ophold enten paa Jægerspris eller paa Skodsborg, og det hændte, at hun sammen med Frøken de Lytzen red paa islandske Heste den lange Vej mellem de to Besiddelser. Under Krigen stillede hun et Hus i Skodsborg til Disposition for en af de Familier, som var flygtet fra deres Hjem i Slesvig: »Enhver bør jo gjøre, hvad man formaar for at lindre dem, som lide mere end vi«, skrev hun. Om Sommeren havde hun sin Moder boende hos sig paa Jægerspris. Holtens Skildring af den statelige Kone som en krogrygget Madam, barhovedet og med blaa-ternet Sjal er fri Fantasi. Billederne, vi har af hende, viser tværtimod en noget opstadset Frue, der i Følelsen af Datterens høje Stilling spiller fornem. Efter lang Tids Sygdom døde hun i Januar 1869, 76 Aar gammel, og blev begravet paa Assistens Kirkegaard.

Da Grevinden havde installeret sig privat, ophørte Civillisten i December med at udbetale Penge til hendes Husholdning. Hun førte minutiøst Regnskab over sine Udgifter og opskrev alt, hvad hun ejede af Smykker; Listen over Guldbijouterierne fylder alene 23 Sider i hendes Regnskabsbog. Hun svigtede ikke de Mennesker, som trængte til Hjælp, men anvendte mere end 400 Rdlr. om Maaneden til Velgørenhed og glemte ikke de Institutioner, hun kendte fra Fortiden, for Eks. Flakkebjergs Institut, Folke-teatret paa Nørregade ved Direktør Lange og (fra 1869) Ballettens private Pensionsfond. I et meget ærbødigt Brev takkede hendes gamle »Mester«,

August Bournonville, for hendes »høimodige Bidrag«. De i 1864 saarede Soldater laa særlig hendes Hjerte nær.

Oven over Grevindens Lejlighed i Ny Vestergade boede Kontorchef i Ordenskapitlet, senere Konferensraad J. P. Aastrup, en af de faa Hofembedsmænd, som gennem Livet vedblev at gaa imod den sædvanlige Bedømmelse af hende. Han var hendes Raadgiver og Ven og blev Modellen til den gamle djærvtalende Hofmand i Holger Drachmanns Roman »Den hellige Ild«. Oberst Tscherning erkendte og saa altid, »hvor kjærlig, hvor hengiven en Støtte, hun var for vor hedengangne, folkekjære Konge«. Hvad Tscherning raadede hende til, fulgte hun i Reglen. Bl. a. skrev han i de alvorlige Novemberdage, at midt i Sorgen over Tabet af Majestæten trængte det Spørgsmaal sig frem: »Har Kongen ikke sluttet sin Livsbane i et gunstigt Øjeblik?« Han mente, at det, der nu kunde ske, i Løbet af een Dag kunde vælte, hvad femten Aars Virke havde bygget op. Kongens Bane havde været hæderfuld og begunstiget af ikke ringe Held, men nu slap han for at opleve Begivenheder, der maaske vilde udslette Danmarks Tilværelse. Disse Betragtninger delte Grevinden og gav dem Udtryk i et Takkebrev til Kongens Ven, Kammermusikus Hansen: »De kan forstaa min grænseløse Sorg; dersom der i et saadant Øjeblik kan gives Trøst, da er det min Overbevisning, at det vistnok for den kiære, velsignede Konge var det rette Øjeblik, forudsat at vi tænke paa hans Bane og historiske Navn«.

I August 1864 paa Mindedagen for Brylluppet

dvælede hun første Gang ved hans Kiste i Roskilde Domkirke og lagde en Krans fra Jægerspris paa den. Det var en tung Dag for hende, men intet mod »al den Sorg og Elendighed, som i denne Tid hviler over det kjære Danmark«, skrev hun. Som nævnt besøgte hun ogsaa sin Gaard »Elleholm« i Blekinge, nær Carlshamn, hvor Kongen i August 1854 havde boet under Navnet Grev Danner. Den købtes 1850 af Berling, som senere overdrog den til Kongen. Der fandtes paa Gaarden en ganske god Malerisamling, hvoraf de bedste Billeder, deriblandt Jens Juels lune- og livfyldte Portræt af Madam Veiby, nu tilhører Linköpings Stadsmuseum. Foruden denne Besiddelse ejede hun Godset »Skönabäck« i Skaane, tre Mil fra Lund, som ved hendes Død blev vurderet til 400.000 Kr., medens »Elleholm«s Værdi fastsattes til 160.000 Kr. Ogsaa i Papirfabrikken »Klippan« ved Helsingborg havde hun økonomiske Interesser; her var en Broder til hendes Læge Bestyrer.

Hun var Kongens Universalarving, og nu blev hans Bo gjort op. Med Grevinden som Midtpunkt træder Forskellen i to Museumsmænds Opfattelse af hende klart frem og belyser deres Karakter. Medens Worsaae havde været facil imod hende paa Udgravningsrejserne, røbede han efter hendes Død sit sande og ubehagelige Sindelag i Bogen om Rosenborg-Samlingen. Hans Uvilje bundede i, at Kongen havde paastaet, at Samlingen paa Rosenborg var hans personlige Ejendom, ikke Statens. Han mente at have taget den i Arv fra de tidligere Enevoldskonger og kunde ikke forsone sig med Adskil-

lelsen mellem Civillistens og Statens Inventarium. Han syntes, at han og hans Gemalinde havde Lov til at udtage, hvad de ønskede, og dette havde de ogsaa i nogle Tilfælde gjort. Worsaae fremstiller det som et Udslag af Griskhed, særlig fra hendes Side, og den oprørte ham som Museumsmand, men Kongens Synspunkt var snarere et Udtryk for de flydende Forhold mellem Konge- og Statsmagt i den første Tid efter Enevældens Ophør. Modsat Worsaaes Opfattelse, som ikke blev billiget af Overhofmarskal Løvenskjold, skrev Oldnordisk Museums Direktør C. J. Thomsen nogle (utrykte) taknemmelige Breve til hende, fordi hun overlod Museet Kongens kostbare Vaabensamling. »Jeg har«, skrev han, »underrettet den interimistiske Cultusminister, Hans Ex. Biskop Monrad, om den ved Deres Naade for Museerne saa gunstige Berigelse; jeg kan forsikre, at det i høj Grad fornøjede ham, og at han erkiender den fulde Betydning deraf«. Samlingen blev offentligt udstillet, og den kgl. Familie tog den i Øjesyn. Men dette omtaler Worsaae ikke, vel fordi Gaven vilde stemme daarligt med det lidet flatterende Billede, han ønskede at give Eftertiden af Grevinden. Nogle zoologiske Genstande blev via Professor Japetus Steenstrup skænket til Zoologisk Museum, og Direktør Thomsen erkendte ogsaa, at Videnskaben ved »Deres Naades Godhed« havde faaet en sjælden Forøgelse ved Modtagelsen af Sagerne fra Mosefundene i Slesvig, som skyldtes Kongens Interesse. Til Bedømmelse af denne strakte Worsaae sig til at skrive, at »Kongen maatte betragtes som Hovedet for den

Dilettantisme, for den Interesse i Folket, der har haft og har saa overordentlig stor Betydning for den fædrelandske Oldkyndigheds Fremme«.

I December 1864 rejste Grevinden til Paris og derfra til Italien; hun blev et halvt Aar borte og var ledsaget af Frøken de Lytzen og Forfatteren Th. Rumohr, der, medens han var Herredsfoged i Haderslev, havde stillet sin Pen til Kongens og Grevindens Disposition. Han var kendt Danmark over som historisk Romanforfatter under Mærket P. P. Nu fungerede han som Grevindens Rejsemarskal og skrev i en Dagbog lapidariske Sætninger om Oplevelserne paa Rejsen. Store Begivenheder var det ikke, men nogle Træk giver Oplysninger om hendes daglige Færden nu, da hun ikke længer var udsat for nysgerrige Blikke eller skulde vogte paa hvert Skridt.

Ved Ankomsten til Paris blev hun modtaget »af en Herre og en ældre Dame, hvis Physiognomi jeg senere studerede og læste meget Smukt deri, mere end Titelbladet lovede«. Parret var Sønnen Christian Jacobsen og hans Plejemoder, som var fulgt med ham, da han rejste til England. Grevinden benyttede straks Friheden til at være sammen med sin Søn, som da var 23 Aar. Det var ogsaa et Udslag af hendes Trofasthed over for Mennesker, som havde vist hende Velvilje, at hun i Paris modtog Mlle Carpentier, hos hvem hun lærte Modehandel tyve Aar forud. De kom meget sammen den følgende Tid, og da Grevinden havde lejet en elegant Ekvipage for en Maaned, deltog de om Eftermiddagen i »den fine Verden«s Køreture til Bois de Boulogne. Den

unge svenske Sangerinde Kristina Nilsson var da Parisernes Yndling; Grevinden hørte hende i Violettas Parti i »La Traviata« (Kameliadamen) og mente, at det ikke alene var Stemmen, som betingede hendes Sukces, men den Modsætning, hendes Sang dannede til Sydlændingenes Kraftudfoldelse. »Hun var allerkiæreste i de smaa Arier og stille Scener«.

I Tuileriernes pragtfulde Kapel naaede hun 1. Juledag at komme Kejserinde Eugénie nær. Grevinden havde faaet Husministerens specielle Tilladelse til at overvære Messen, omgivet af Frankrigs øverste Myndigheder. Kejserparret gik foran deres otteaarige Søn, Prins Napoleon; alle havde Salmebøger i Hænderne. »Napoleon III«, fortæller Rumohr, »er endnu en ganske kraftigt udseende Mand, snarere lille end stor, men med en ægte napoleonisk Pande; han bar en Dragt, ikke ulig vor gamle Studentuniform, men med røde Benklæder. Kejserinden var iført sort Silkekjole og en lille Hat af samme Stof og Farve; Prinsen bar sort Silke dragt med lange røde Strømper. Kejseren hilste, først Gud, saa den nejende Forsamling, og hans Blik dvælede med synlig Interesse ved Grevinden. Under den af Operapersonalet udførte Sang og selve Messen rejste Eugénie sig stundom, slog Korsets Tegn og kyssede paa Fingrene, medens Napoleon sænkede Hovedet ned mellem sine Hænder og forblev et Par Minutter i denne Stilling. Efter en halv Times Forløb sluttede Gudstjenesten, hvorpaa den kejserlige Familie forlod Kapellet hilsende Gud og Forsamlingen«. Grevinden naaede altsaa at komme i samme

Rum som Kejserinde Eugénie, men rigtignok paa en anden Maade end den, hun i Magtperioden havde stræbt efter.

Iøvrigt løb Dagene med Besøg i Museer, Slotte og Teatre. Hun deltog i Aabningen af den lovgivende Forsamling, hvor Kejseren holdt Trontalen; ved Bortkørslen bredte Kejserinden sin folderige Silkekjole om den noget modstræbende lille Prins, »som om hun vilde skjærme ham mod dette Menneskehavs Brølen, der i Paris altid minder om tidligere Rædsler«. Inden Grevinden forlod Paris, gav vor gamle Generalkonsul, Baron Delong »en stor elegant Diner til Ære for hende«. Rumohr skriver, at hun var saa glad og livsfrisk som en ung Pige, skønt hun nærmede sig de 50 Aar. Saa gik Rejsen videre til Italien, hvor hun i sin senere Dødsby Genua studerede et Hittebørnsasyl med den fremtidige Anvendelse af Jægerspris for Øje. Selv om Formen for hendes Børnehjem blev ganske anderledes, var Besøget maaske Rejsens mest udbytterige Episode.

Trangen til at skabe noget værdifuldt og varigt for sine Penge levede stadig i hende, ligesom Lysten til at komme ud i Verden tog mere til end af i Aarenes Løb. I April 1866 var hun atter i Italien, hvor hun flere Gange mødtes med sin Søn. Fra Florens skrev hun til Prokurator Sophus Nellesmann og takkede ham, fordi han paa Kongens Bos Vegne havde vundet en Sag over to Hofbetjente. Udfaldet gav hende Tillid til Nellesmann, som var Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat C. Liebe, Boets egentlige Sagfører. Men fra nu af fik Nellesmann, der i 1869 blev

Højesteretsadvokat, Indseende med hendes økonomiske Forhold; siden formede han Testamentet og dermed Fundatsen for hendes Institutioner og blev Medeksekutor i hendes Bo. I 1867 besøgte hun Verdensudstillingen i Paris, en Rejse, hun i et Brev betegner som »meget vellykket«, og da hun kom tilbage, tog hun Ophold for længere Tid i Ny Vestergade, »da Kulden paa Landet virkede skadeligt paa hendes Helbred«. Th. Rumohrs næste Optegnelser i Dagbogen gælder Rejsen fra December 1869 til April 1870. Nu var Rom Maalet over Berlin, Prag, Venedig og Florens.

Konsul Bravo modtog Selskabet paa Banegaarden og førte Grevinden til Albergo di Roma. I de følgende Dage var hun sammen med Kammerherre Berling, hans Hustru og ældste Datter i Peterskirken. Fru Berling, som var Katolik, knælede »snart for et, snart for et andet Alter« og søgte at paavirke Grevinden. Hun gav en stor Diner for den Berlingske Familie, og Konsul Bravo deltog. Da Familien Berling var rejst, fik hun ofte Besøg af sin Søn, der optraadte som Englænder under fremmed Navn. Hun besøgte Teatrene, Vatikanets Bibliotek, det sixtinske Kapel og Frederik VII's Moders Grav paa den lille tyske Begravelsesplads tæt ved Peterskirken. Kongen havde ladet den smykke med en Engel, udført af Billedhugger Jerichau, men den var ret forfalden; Grevinden bestemte, at Graven altid skulde vedligeholdes for hendes Midler. Hun saa til de Danskes Grave paa den protestantiske Kirkegaard, og den 23. Januar blev hun i grande toilette modtaget

i Privataudiens af Pave Pius IX. De talte sammen næsten en halv Time, og om Eftermiddagen overleverede en Præst hende en Souvenir fra den hellige Fader. Den svenske Billedhugger, Professor Börjesons Atelier besøgte hun ogsaa og bestilte en Statuette af den afdøde Konge. Under en Udflugt til Neapel red Selskabet paa Æsler, og da det kom tilbage til Rom, satte Grevinden i Kirken Sañ Andrea »ifølge Anmodning fra Fru Berling i dennes Navn tvende skønne Buketter paa et Alter foran et Christusbillede, til hvilket Alter Fru Berling havde skænket et Gulvtæppe«. Fra Rom gik Rejsen nordpaa med længst Ophold i München, hvor hun var sammen med sin gamle Kammerat fra Balletskolen Lucile Grahn, hvis Svoger, Professor Young, Kongens tidligere omtalte maître de plaisir, spiste til Middag hos hende. Foruden Frøken de Lytzen og Th. Rumohr deltog Grevindens Sekretær og hendes »indvendige Jomfru« Frøken Bruun i Rejsen. Medens Rumohr gerne noterede, hvad Selskabet spiste – han var aabenbart en stor Gourmet – søgte Grevinden helst de Teatre eller Forlystelsessteder, hvor kongelige Personer plejede at komme.

I Januar 1871 paabegyndtes den tredie Rejse, hvor Th. Rumohr var Leder, og den skulde strække sig til det hellige Land. Men før de naaede dertil, bankede Livets Alvor paa. Hun dvælede en Tid i Rom, hvor Maleren Albert Küchler besøgte hende, og hvor hun i Börjesons Atelier blev meget tilfreds med hans Statuette af Frederik VII. Maleren C. F. Lund og Frue deltog i en Diner, hun gav for Börjeson, og

senere skildrede Fru Lund Samværet. »Grevinden var iført sort Fløjl, barhalset og bararmet med kostbare Smykker i Haar og om Hals. Hun viste det meget brede Armbaad med Krone og Kongens Navnechiffer i Brillanter, som Majestæten havde ladet smede om hendes Arm . . . Om sin Formue fortalte hun, at den, skønt ret anselig, langt fra var stor nok til at imødekomme blot en ringe Del af de Krav, Folk stillede til hende. De skulde blot ane, hvad der forlanges! 50.000 Rdlr. er Smaating. Det er næsten en Plage at have Penge . . .« Fru Lund var meget forbavset over hendes Veltalenhed. Ved Bordet holdt hun tre Taler, en Velkomst, en Skaal for de tilstedeværende Kunstnere og en for Rom, alle smukt formede og godt pointerede.

I Marts kom Kammerherre Berling til Rom ledsaget af sin Læge, Dr. Stybe, og derfra fortsatte han med Grevindens Selskab Rejsen via Neapel til Ægypten, som naaedes den 16. Marts. Man besøgte Cairo og Pyramiderne, sejlede paa Nilen og red paa Kamele. Den 30. Marts Kl. 9 Morgen brød Selskabet op fra Cairo og rejste med Jernbanen »gennem en flad Egn mellem blomstrende Marker og Enge, med en langsom tit standsende Fart i 30 Graders Varme, indtil man Kl. fire om Eftermiddagen naaede det skæbnesvangre *Ismailia*, hvor vor kære Ven og Rejsefælle Berling – vistnok som Følge af Rejsens Anstrengelser og Heden – pludselig udaandede i vore Arme, netop ved Grænsen af det forjættede Land, hvorhen hans Ønsker og Higen havde draget ham, en sørgelig Begivenhed, der gjorde et rystende, uudsletteligt Ind-

tryk paa os Alle«. Grevinden tog ind i denne Ørkenbys eneste Hotel, og Liget bragtes til et Havehus, hvor der stilledes Vagt og tændtes Vokskerter ved Lejet. Dr. Stybe og Sekretær Raven skrev en Liste over hans Ejendele, og Rumohr telegraferede til Danmarks Generalkonsul Dumreicher i Alexandria og bestilte to Kister af Zink og Træ.

En italiensk Læge synede Liget, der blev balsameret i Løbet af Dagen. Ledsaget af Dr. Stybe aflagde Rumohr Besøg hos Ismailias ægyptiske Guvernør, som efter nogen Forklaring meddelte den fornødne Tilladelse til Ligets Udførelse af Landet; desuden var netop et Svartelegram fra Dumreicher indløbet med Autorisation. »Guvernøren førte os om i sin, midt i Ørkenens Sand fremtryllede Have og vilde derpaa ledsage os til Hotellet for at gøre Grevinden sin Opvartning, men underveis mødte vi Hendes Naade, for hvem jeg præsenterede ham. Kl. 7, da Gjæsterne i Hotellet var ringede til Diner, lagde vi den Afsiæledes jordiske Levninger i Kisten; som hans ældste Ven, hvem Skjæbnen havde ladet være til Stede i hans sidste Øjeblikke, sagde jeg et Par velmente Ord ved Baaren, bragte ham vort sidste Farvel og lagte en Blomsterkost ved hans Hovedgjerde. Den 1. April toges Afsked med Dr. Stybe, som med den Afsjælede skulde rejse tilbage over Alexandria og Triest til Danmark, medens Grevinden med os andre vilde fortsætte Rejsen til Palæstina«. »Mit Tab er uerstatteligt«, skrev hun til Aastrup, »men Forsynet har atter vist mig saa stor en Naade, at jeg ikke tør klage, thi Slaget kunne have truffet endnu haardere.

Omstændighederne, hvorunder det skete, blev meget formildede . . . Ingen forstod at fatte det ædle og fortræffelige Hierte, som den kjære Afdøde besad; han havde Feil, men hvor er den, som ikke besidder dem? «

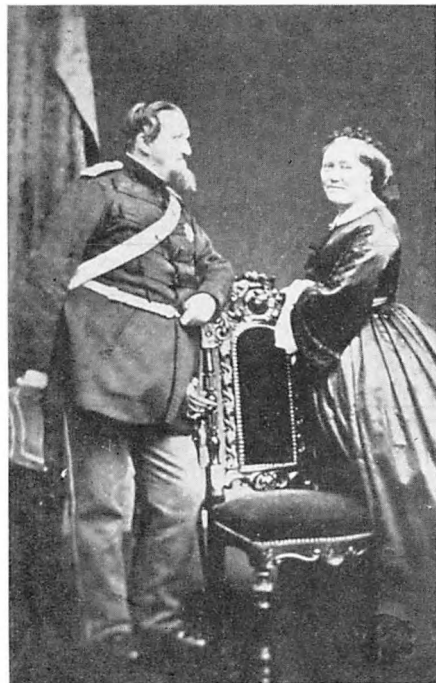
Det sidste Stykke af Vejen til det hellige Land tilbagelagdes ved Hjælp af Heste, Muler og Æsler med Førere; Grevinden red i Spidsen under Anførsel af en Dragoman, og den 4. April blev Jerusalem naaet. »I Bethlehem saas det af en Sten betegnede Sted, hvor Frelseren kom til Verden, og Krybben, Christi første Vugge. Grevinden overnattede under Telt paa Sletten ved Jericho og gemte Jord fra Gethsemane Have og Vand fra Jordans Flod«. Hun slog Lejr ved Nazareth paa en Bjergskraaning, og paa hendes Fødselsdag brød Selskabet op fra Kana. I Damaskus blev hun modtaget af Emiren, med hvem hun talte en halv Time. Rejsen hjem gik efter Besøg i Beirut, paa Cypren og i Smyrna over Konstantinopel, Wien, Dresden til Berlin, hvor man forberedte Triumftøget i Anledning af Sejren over Frankrig.

– Sommeren 1871 tilbragte hun hjemme, men da Vinteren nærmede sig, drog hun atter paa Langfart, først til det krigsramte Frankrig, hvor det blændende Kejsershof ikke mere eksisterede. Af dets Fald forstod hun, hvor naadig hendes egen Skæbne havde været. Den politiske »Spidsmus«, Ambassaderaad Jules Hansen, dinerede med hende i Paris, og det var vel ham, som skaffede hende Adgang til Nationalforsamlingen i Versailles, hvor hun hørte Præsident Thiers tale. Det interesserede hende at iagttage den ringe Forskel, der typemæssigt set var paa de franske Deputerede

og vore hjemlige Rigsdagsmænd. Paa denne Rejse, den sidste, som omtales i Th. Rumohrs Dagbog, gæstede hun Spanien og Portugal, og paa Vejen hjemad besøgte hun i Frankrig og Schweiz Rousseaus og Voltaires Boliger. I Genève gæstede hun de Steder, hvor Kongen havde boet i sin Ungdom, og som han altid mindedes med Glæde.

Idéen om at oprette et Børnehjem var ikke lagt ad acta. Allerede 1866 havde Velgørenhedsværket faaet sin første spæde Begyndelse, idet hun i Kavalerbygningen ved Jægerspris realiserede Tanken, foreløbig for 12 ulykkeligt stillede Børn. En Fundats for det primitive Foretagende var ikke skrevet; det interesserede hende at prøve sig frem. Den sidst levende af hendes første Børnehold, Henriette Jørgensen, senere Oversygeplejerske ved Kommunehospitalet, kom fire Aar gammel i 1870 til Jægerspris. Grevinden tog imod hende, løftede hende i Vejret og undersøgte hendes Klæder: »Naa, Du har skam en proper Mor«, sagde hun. Naar hun om Morgenen kom over til Børnene, lød det: »Naa Børn, nu skal vi vaskes alle sammen«. Undertiden gik hun Tur med dem og lærte dem Blomsternes Navne. De holdt meget af Udflugter i Omegnen, og hun tog dem helt ud til de tusindaarige Ege; selv kørte hun foran, medens de Smaa sad i Charabancen som Fugle i en Rede. Hvis hun havde Æbler med, trillede hun dem paa en Sti, saa skulde Børnene selv samle dem op, men hun sørgede altid for, at de fik lige mange hver. Hun deltog i deres Leg og dansede med sin Gartners otte-nyaarige Søn, den senere Kommunelæge Frederik Møller. En

anden af Ungdomstidens Færdigheder fik hun Brug for, naar hun syede Hatte, Kjoler og Huer af de forskelligste Stoffer til Børnene; Tøjet blev nærmest sammensat efter Princippet »Alt kan anvendes« i Henhold til Mundheldet: »Gem min Klud i 12 Maaneder, den 13de faar Du Brug for den«. Trangen til at gemme kom her til Nytte, intet maatte kasseres. Hendes private Museum paa Jægerspris er den Dag i Dag et Vidnesbyrd herom. Frisøren fortalte siden, at hun ogsaa havde gemt Dukken fra Butikken i Vimmelskaftet for paa den at prøve sine Frisurer og Kjoler. Børnehjemmets daglige Leder hed Henriette Diechudt, og det var ikke saa lidt, der blev lagt paa hendes Skuldre, men det hjalp, at hun kendte Grevindens økonomiske Sans særlig i Smaating. Denne lille Brev-Historie er meget oplysende: Da hun til Ny Vestergade sendte en lille Krukke med fint Smør til 2 Mark og 10 Skilling, skrev hun, at Prisen vilde stige med 2 Skilling; hun havde derfor købt flere Krukker til den billige Pris, fordi hun vidste, at det vilde glæde Grevinden. Intet Under, at man beskyldte hende for Nærighed, men nærig var hun egentlig ikke, derimod sparsommelig, og hun saa gerne, at hendes Omgivelser ogsaa var det. Intet maatte gaa til Spilde, end ikke Sæbevandet efter Storvask; det skulde bruges til Gulvvask. Naar hun var hjemme, pyntede hun selv Juletræet og dansede med Børnene, som holdt af hende. Ved en saadan Lejlighed kom lille Jette til at træde paa hendes brune Silkeslæb, saa det sagde »ritsch«. Barnet blev ulykkelig, men Grevinden trøstede hende: »Det skal Du ikke bryde Dig om, lille

*Frederik VII og Grevinde Danner.
(Efter Fotografi. 1861).*

*Grevindens Bordkavaler,
Arveprins Ferdinand med Arveprinsesse Caroline.
(Efter Fotografi) 1861.*

Jette. Jeg har saa mange andre Kjoler«. Og saa kysede hun Barnet, som i Befippelse sagde »Amen!«.

Den 3. Maj 1872 kom hun tilbage til København, og for Alvor begyndte hun nu at give sine Planer fast Form. Det var ikke nok for hende at have været gift med en Konge; hun ønskede at gøre en personlig Indsats til hans Hæder, og derfor gav hun Stiftelserne hans Navn. Gennem Samtaler med Etatsraad Klemp i Civillisten og Lægen, nu Etatsraad, Bock og navnlig med sin juridiske Konsulent Højesteretsadvokat Nellesmann drøftede hun Ordningen, men hverken hun eller de raadgivende Herrer havde Kendskab til Oprettelsen eller Driften af et Børnehjem, og Detailler i Fundatsen viste sig da ogsaa siden at være uegnede til Gennemførelsen af Værket i den Aand, hun havde ønsket. Det var fortjenstfuldt af Nellesmann, at han bestræbte sig for at skaffe fuld Klarhed over hendes Vilje og at give dens Realisation brede Rammer. Formaålet skulde være at yde fattige og ulykkeligt stillede Pigebørn Ophold, Undervisning, Opdragelse og Uddannelse til dygtige Tjenestepiger. Under Forhandlingerne spurgte Nellesmann, om der ikke skulde fastsættes et Beløb til speciel Uddannelse af særligt begavede Børn, for Eks. i kunstnerisk Retning. »Nej«, svarede Grevinden, »Talent fører sjældent til Lykke«. Der var noget jordbundet, men ogsaa en grusom Sandhed bag de Ord. Dog lykkedes det ham at faa udvirket en mindre Sum til musikalsk begavede, fordi Sang og Musik havde glædet Kongen.

I Efteraaret 1873 stod hun atter foran en lang Rejse, som skulde blive hendes sidste. Hun bar sine

58 Aar med megen Vivacitet og saa ud til at have et langt Liv foran sig. Sværheden, sagde hendes Tjener, skyldtes mest Klæderne. Hendes Bevægelser var hastige og Gangen hurtig; den lille Frøken de Lytzen kunde ikke følge hende. Naar hun kom tilbage, vilde hun sælge Huset i Ny Vestergade og lade bygge »Det Dannerske Palæ« paa Halmtorvet (Raadhuspladsen) lige over for Frederiksberggade – just dér, hvor hun mange Aar forud stod af HøNSEKRÆMMERENS Kærre og bar sin Søn ind i Byen. Palæet skulde være den første monumentale Bygning, Folk mødte, naar de kom fra de snævre Gader. Men det var en Fremtidsdrøm, Testamentet derimod en Realitet, som Nellemann fik underskrevet, inden hun atter drog til Syden. De tidligere Udkast – det første blev skrevet paa Lyksborg faa Dage efter Kongens Død – bortfaldt dermed. Hensigten havde stadig været den samme: En Stiftelse for smaa Pigebørn til deres gode Opdragelse. Baggrunden for Fundatsens endelige Udarbejdelse var Mindet om hendes Barndom. Det kan bl. a. spores i den Bestemmelse, at Børn, født uden for Ægteskab, skulde have samme Ret til Optagelse som de saakaldte ægtefødte. Hun foregreb her Udviklingens Gang. Og ved at give Børn fra det i Krigen tabte Land Adgang til Stiftelsens Goder bandt hun paany et af de mange sønderrevne Baand, som knyttede Nordslesvig til Kongeriget. Men ikke nok dermed. Hun vilde ogsaa oprette et Hjem for gamle Kvinder af Arbejderklassen. Det var Erindringen om hendes Mormoder, som her spillede ind. Hun havde ikke glemt, at den gamle Kone, da de boede sammen i

Borgergade, maatte ernære sig ved Vask. Moderen havde klaret sig bedre, og hende havde hun selv kunnet støtte, men ud over Fattighuset anviste Lovene dengang ingen Hjælp til et gammelt udslidt Menneske. Derfor var Stiftelser af den Art i høj Grad tiltrængt. Oberst Tscherning havde tidligere raadet hende til at oprette et Hjem for Enker efter og Døtre af kgl. Embedsmænd, men hun foretrak – sikkert i Erindringen om den Modstand, hun havde mødt, især hos Fruerne – et mere demokratisk Grundlag for den store Samfundsgave, som Alderdomshjemmet i Gyl-denløvesgade blev. Grundstenen nedlagde hun selv den 7. August 1873, Mindedagen for Brylluppet, og ved et besynderligt Tilfælde kom Huset til at ligge omtrent der, hvor Sigbrit en Aften i Christian IIs Dage fik sig en Dukkert i Søen af to Soldater, som raabte: »Hun skal faa Skam; det er hun, som regerer Kongen«. Saadan fik Grevinde Danner ogsaa Skam for meget af det, hun foretog sig; endog Æren for den smukke Anvendelse af sine Midler vilde man fravriste hende og tillægge Advokat Nellesmanns Snilde. Fru Heiberg er tavs herom, vel for at det grelle Billede, hun giver af Grevinden, ikke skulde blive re-toucheret, men William Bloch var menneskeklog nok til, da han udgav General Holtens Erindringer, at udelade et Angreb paa Testamentet. Generalen hævdede, »at da hun havde faaet sin Opdragelse paa The-atret«, burde hun til Gengæld have givet det sine Midler – uden Hensyn til, at han selv havde bragt til Torvs, at hun var blevet »fjernet« derfra. Og mod Stiftelsen paa Jægerspris affyrede den gamle Militær

denne Salve: »Barnealderen er dog kun en ringe Del af Livet, og jeg tvivler paa, at de fra Stiftelsen udgaaende, konfirmerede Piger vil finde sig til rette i deres fremtidige Conditioner«. Der er intet, visse Folk hellere vil end at disponere over andres Penge.

Ingen officielle Repræsentanter var til Stede, da Grevinden i Gyldenløvesgade traadte ind i et Telt, hvor Frederik VII's Buste var opstillet. Hendes Ven paa de ældre Dage, Pastor Lauritz Schmidt, holdt Talen, og derefter nedlagde hun en Sølvplade med sine smaa viljefaste Hænder.

Paa den stod prentet:

»Den 7. August 1873

*blev denne Grundsten til Kong Frederik VII's
Stiftelse for ubemidlede og trængende Fruentimmer af Arbejdsklassen nedlagt af Louise
Christine, Lehnsgravinde af Danner, HansMajestæt Kong Frederik VII's Enke, i taknemmelig
Erindring om et lykkeligt Samliv«.*

Hun agtede at arrangere en Indvielsesfest, naar Huset var rejst, og de første af de 42 gamle, som skulde have deres Hjem dør, var flyttet ind. Bygningen var beregnet til at koste 80.000 Rdlr., og et Legat paa 20.000 Rdlr. medfulgte. Men den Festsdag skulde hun ikke opleve. Og en anden, den sidste, blev spole-ret for hende. Den 6. Oktober, 65 Aarsdagen for Kongens Fødsel, skulde H. V. Bissens Statue af ham – vi kender den alle – afsløres paa Pladsen foran Christi-ansborg. En stor Nationalindsamling laa forud. Vejret

var straalende, Byen flagede, og Tusinder samledes paa Slotsholmen for at overvære Begivenheden. Paa sin Bronzehest red han frem, den elskede Monark, med sin huldsalige Armbevægelse, som alle hans »Børn« huskede, medens Hesten højede Hovedet og utaalmodigt skrabede med Benet, fordi Folkets Hyldest til Rytteren gjorde den urolig. Ved Siden af Statuen var rejst en stor amfiteatralsk Tribune, i hvis Midte Kong Christian IX tog Plads, omgivet af Hoffets kongelige Herrer og Ministeriet Holstein-Holsteinborg, Medlemmer af Rigsdagen (Klaus Berntsen blev den sidstlevende), Kommunalbestyrelsen, Deputationer fra Nordslesvig og det skaanske Husarregiment, for hvilket Kongen havde været Chef. Foran Mindesmærket stod Talerstolen, hvorfra Redaktør Carl Ploug sagde Dagens højtidelige Ord; Pladsen omkring Statuen var afspærret med et Rækværk; bag dette stod 1500 Repræsentanter for Korporationer og militære Organisationer. Af Pladshensyn havde Komiteen ikke kunnet indbyde Damer, og Dronning Louise, Prinsesse Thyra og deres Følge overværede derfor Festen fra Slottets Altan, — — men hvor var den Kvinde, som havde betydet mest for den afdøde? Hende havde Komiteen anbragt ved et halv-aabent Vindue i Landstingssalen nærmest Porten. Hun troede selv, at det var Kultusminister Hall, hun skyldte denne Tilsidesættelse, men mange Aar senere oplyste Kontorchef Ploug, at det var hans Fader, Komiteens Formand, som havde Ansvaret for Arrangementet. Hans Avis »Fædrelandet« skrev, at en Mængde Damer fyldte Vinduerne i Stueetagen; det

var Rigsdags- og Embedsmændenes Fruer, og »blandt dem var Kongens Enke«. Mange følte spontant det lidet værdige i denne Anbringelse. Da hun, ledsaget af sine Venner Aastrup og Rumohr, kørte fra Slottet til Ny Vestergade, hyldede Mængden hende ved at blotte Hovederne og raabe »Leve Grevinde Danner! Leve Frederik VII's Minde!«. »Dagstelegrafen«, Redaktør Rimestads Blad, beklagede, »at der ikke var tænkt paa en Eneste af den ikke ringe endnu levende Kreds, som hørte til den Afdødes Husstand, og som efter vor Mening, navnlig naar man erindrer, hvilket ejendommeligt og hjerteligt Forhold der bestod mellem Kongen og hans Undergivne, syntes at have været selvskreven ved denne Højtid«. Denne Bebrejdelse stak Ploug stiltiende i Lommen.

Samme Aften var der Fest paa Skydebanen, hvor Hall fejrede sit 25 Aars Jubilæum som Medlem af Folketinget. Hovedtalen blev holdt af Højesteretsadvokat Nellemann. Da han Dagen efter mødte til Konference hos Jægerspris' myndige Borgfrue i Ny Vestergade, var hun i irriteret Sindsstemning. Hun havde nylig læst Aviserne og holdt endnu »Dagstelegrafen« i sin Haand. Den bragte et Referat af Festtalen for den Mand, hun troede bar Skylden for den Placering, hun havde faaet. »Og saadan omtaler *De* denne . . . den Karl«, sagde hun med et vredt Blik. Men Nellemann lod hende straks forstaa, at han maatte fratræde som hendes juridiske Konsulent, hvis hun forlangte, at han skulde forandre sine personlige Sympatier og politiske Anskuelse. Hun indsaa, at hun havde forløbet sig og gjorde ham en Undskyld-

ning. »Naar noget ramte hende personligt, var hun ikke god at komme nær«, sagde hendes Tjener. »Saa foer Blødet op i Kinderne. Hvis Dronning Louise saa til den anden Side, idet deres Vogne passerede hinanden paa Langelinie, var alting galt i Huset, naar vi kom hjem. Derimod var Humøret helt anderledes, naar Kong Christian paa sine Rideture i Dyrehaven lod hendes Vogn standse for, paa Fransk, at spørge til hendes Befindende«. Naar det fortaltes, at Kong Christian besøgte hende Nytaarsdag, beror det paa en Forveksling med, hvad der skete, medens Kong Frederik levede. Efter hans Ønske aflagde Prinserne da Visit hos hende.

Afsløringshøjtideligheden blev Grevinde Danners sidste Møde med det officielle Danmark, som trods al hendes Stræben ikke havde villet akceptere hende. Kampen havde varet i 22 Aar, fra Kongen i 1851 første Gang præsenterede hende for Folket i Rønnes Havn, men den var stridt forgæves. Hendes Publikum vedblev hovedsagelig at være den Del af Befolkningen, fra hvilken hun selv var udgaaet.

Inden hun en af de første Dage af November 1873 atter rejste til Italien, gav hun alt »det stjaalne Guld«, som Erik Bøgh udtrykte sig, tilbage til Samfundet, i stærkt forøget Tilstand. Den 30. Oktober mødte Notarius publicus, Th. Ginnerup, i hendes Hjem, hvor han under sit Embedssegel bevidnede, at hun med »fuldkomne Sindskræfter« underskrev sit Testamente og Fundatsen for sine velgørende Institutioner – en af de største Gaver, som er tilfaldet Nationen. Og saa drog hun af Sted – for aldrig at komme tilbage.

Paa Nedrejsen opholdt hun sig længe i München i Samvær med Lucile Grahn og hendes Svoger Maleren Young. Hun ventede i ti Dage for at høre Wagners »Tannhäuser«, i hvis Iscenesættelse Lucile Grahn deltog. De to københavnske Balletpiger, som i deres Ungdom drømte »Fremtid« ved den store Kakkellovn i Hofteatrets Forsal, var hver paa sin Maade naaet vidt frem i Verden. Omsider brød hun op og rejste til Riva ved Gardasøens Bred, hvor hun blev en Maaned og daglig vandrede fire-fem Timer i Bjergene. Hellichtrekongersfesten oplevede hun i Milano med pompøse Kirkeoptog og dejlig Musik; hun hørte »Aïda« to Gange og saa udmærkede, mest franske Skuespil. Men der var koldt i Milano, og derfor drog hun til Genua, hvor Klimaet var mildt. Hun holdt meget af denne virksomme By og dens skønne Omgivelser, men hun anede ikke, at der herskede en Rosen-Epidemi. Herfra bad hun Etatsraad Bock skrive til hende under Rumohrs Adresse. Han, Frøken de Lytzen og Jomfru Bruun, Kammerjomfruen, var atter hendes Ledsagere.

Men Natten mellem den 26. og 27. Januar 1874 fik hun stærk Feber, og en Læge konstaterede Rosen i den venstre Fod. De følgende seks Uger blev drøje. En fremragende Specialist tilkaldtes, men Sygdommen bredte sig, og hun led mange Smerter. Hun bar dem med Taalmodighed og troede selv paa Helbredelse. Til sidst var hele Legemet angrebet, men hun bevarede Bevidstheden. Sin sidste Hilsen til Hjemmet dikterede hun den 27. Februar Frøken de Lytzen; den gjaldt Vennen, Justitsraad Aastrup: »Nu i tre

Uger ligger jeg her paa et yderst smertefuldt Sygeleie, men som Gud altid er naadig, har den Almægtige forbeholdt mig et Gode, det, at kunne høre forelæste Breve. Frøken Lytzen har saaledes glædet mig med at læse for mig Deres sidste kiærlige, deltagende Brev; jeg føler derfor en saa inderlig Trang til at takke Dem, men ikke alene derfor, men for de mangfoldige Aar, hvori De med saa sielden Trofasthed og Uegennyttighed har staaet ved min Side; som Aarene gaa, knyttes Hierterne saaledes til hinanden, og derfor føler jeg mig saa glad ved Tanken om Deres og Deres Hustrus inderlige Tilslutning til min Person – see dette følte jeg en Trang til at udtale for Dem, og det har midt i mine store Smerter været mig en lille Glæde«. Efter Diktatet tilføjede Frøken de Lytzen: »Her leve vi den ene Dag og Time, kan jeg sige, i Haabet og er glade; den næste svinde det alt. Lægernes Udsagn har jo været trøstende og beroligende. Grevinden har Kræfter og Sjælsstyrke, men der skal jo ogsaa megen og mange til at sejre over en saadan Sygdom... Tænk Dem, kiære Justitsraad, hvor tungt det er at see det friske, sunde, stærke, kraftige Legeme saaledes paa een Gang overvældet...« Trods kyndig Lægebehandling og Pleje skred Sygdommen stadig frem, og om Morgen den 6. Marts 1874 døde hun i sit store, lyse Hotelværelse paa »Grande Albergo Italia«. Kisten førtes til Danmark, og den 1. April fandt Bisættelsen Sted fra Holmens Kirke, hvortil hun gennem Pastor Lauritz Schmidt havde følt sig knyttet; i Enke-aarene deltog hun ofte i Gudstjenesten fra sin faste

Plads, Stol Nr. 123. Aaret før sin Død skænkede hun Kirken to pragtfulde Sølvlysestager, der stadig pryder Alteret. Hverken Kongen eller Kronprinsen var personlig til Stede ved Bisættelsen, men de lod sig begge repræsentere; derimod mødte Kultusminister Hall samt de tidligere Ministre Tscherning og Thestrup og de fleste af Venstrepartiets Rigsdagsmænd. Føreren J. A. Hansen havde gennem Bladene opfordret »5. Juni Folkeforeningen«s Sognekredse til at sende Delegerede.

I sin Tale sagde Pastor Schmidt, at det menneskeligt set tilhørte Fremtiden at udrede, hvad hendes Liv havde betydet for vort Folk, naar de politiske Storme havde lagt sig og en retfærdig, uhildet Dom kunde udtales, – men guddommeligt tilhørte hendes Liv Gud, Barmhjertighedens og Naadens Gud, der gav hende Livet og førte hende ad dets forunderlige Veje. Til Kammermusikens Hansens Melodi, der blev benyttet ved Frederik VII's Bisættelse, sang Følget nogle smukke Vers, der var anonyme, som saa meget andet i Grevindens bevægede Liv, men som vistnok skyldtes H. P. Holst:

*»Nu har man Dig til Hvile bragt
og trygt og roligt kan Du blunde
thi fire Fjæle er Din Pragt,
og dem vil ingen Dig misunde.*

— — —

*Fejl og Fortrin uden Frist
i samme Bryst bestandig bygge.
Hver fik sin Lod, sin Arvepart,*

*snart dadler man, snart man berømmer.
Held os, at Han, som kun ser klart,
er ogsaa ene den, der dømmer.*

Deputationer fra Landkommuner og Haandværkerlaug bar Kisten til Ligvognen, som fire Heste trak gennem Byen. Ved Lygtevejen blev den overført til en Rustvogn og kørt til Frederikssund, fulgt af en ensom Karet, hvori Frøken de Lytzen og Kammerjomfruen sad. Sognenes Beboere ledsagede Rustvognen fra Bygrænse til Bygrænse. Det blev Aften, inden den naaede Færgebreen, hvor Godsets Folk og Egnens Vaabenbrødre modtog Kisten med Fakler. Børnene var ogsaa til Stede klædt i sorte Kjoler, men denne Gang havde de ikke de smaa Flag i Haanden, hvormed de plejede at vinke til hende, naar hun kom hjem fra sine Rejser. Tre Æresporte var rejst paa Vejen til Slottet. Baaren hensattes i Havesalen, som var beklædt med Hvidt og Sort; paa Laaget laa Kongens Portræt indfattet i Diamanter, og utallige Lys brændte. Paa Begravelsesdagen, en Skærtorsdag, viste ca. 5000 Mennesker fra Hornsherred Grevinden den sidste Ære ved at defilere forbi Kisten, som var betrukket med blaat Fløjl med Guldfrynser. Under Ledsagelse af Balduin Dahls Orkester sang Det kgl. Teaters Kor. Vaabenbrødrene fra Omegnen bar Kisten til Gravhøjen nede i Parken, hvor hun ifølge kongelig Bevilling fra 1868 havde Ret til at hvile. Pastor Bruun fra Gjerlev indviede Højen og bragte en Hilsen og Tak fra Godsets Beboere og fra Rolingerne i Børnehjemmet. Han sagde, at han først

havde bøjet sig for Grevinden »som sin Konges Hustru«, men jo nærmere han havde lært hende at kende, »jo mere havde han bøjet sig for hende selv«. Senere, da Sarkofagen var færdig, sattes Kisten ned i den, og derefter fik Gravhøjen det Udseende, som altid skal bevares. Paa Mindedagene skal den og Kongens Buste i Haven prydes med friske Kranse. Stenen paa Højen, som hun selv havde ladet udgrave, fortæller Eftertiden, at

»Her hviler

*Louise Christine Lehnsgravinde af Danner,
Kong Frederik den Syvendes Enke.
Velsignet være hendes Minde«.*

Th. Rumohr og Frøken Lytzen udgav en paa Fransk skrevet Beretning om Bisættelsen og Begravelsen og ledsagede den med Oversættelser af Avisernes Referater.

For mange betød hendes Død, at en Kilde til Hjælp var lukket for bestandig. Nu skulde Boet gøres op, og det var et meget omfattende Arbejde. En stor Del af hendes Ejendele blev solgt paa otte Auktioner, som begyndte i Maj 1874 og for største Delen fandt Sted i Industriforeningens Bygning. Det var kolossalt, hvad hun havde samlet, især af Smykker, Sølvtøj, Glas, Porcelæn og Nips. Hendes Malerier forestillede mest Landskaber eller havde maritime Motiver eller var Genrebilleder; dog ejede hun ogsaa Erik Pauelsens Portræt af Johannes Ewald. Kataloget til Bogauktionen omfattede henved

4000 Numre, naar Litografier og Tegninger toges med. I Ungdomsdagene hørte Johannes Wildts Fortællinger til hendes Yndlingslekture, men senere løftede hendes Læsning sig til H. C. Ørsteds »Aanden i Naturen« og Oehlenschlägers Erindringer samt Mynsters Prædikener, hvor hun indstregede de Steder, som fandt særlig Genklang i hendes Sind. Modebladene fra Butikstiden blev først nu spredt for alle Vinde. Der var Bøger paa Hovedsprogene; de franske strakte sig fra Paul de Kocks Romaner til Murger og Musset; hun ejede ogsaa Flauberts »Madame Bovary«, og George Sands Skrifter var rigeligt repræsenteret ligesom Englænderne Bulwer og Walter Scott. Den danske Del af Samlingen bestod især af nu glemte Nyheder fra Tiden omkring 1850–60; der var ogsaa norske og svenske Bøger imellem, endog af Wergeland og Tegnér samt Bjørnsons Fortællinger med »Arne« i Spidsen. Ikke hele Bogsamlingen blev stillet til Auktion; hvad der kunde faa Interesse for Stiftelsen, skulde blive paa Jægerspris ligesom Dedikationseksemplarerne fra de Forfattere, for Eks. Th. Overskou og Genealogen Lengnick, hun havde støttet. En Del Noder fandtes der ogsaa, men skønt H. C. Lumbye dedicerede en Mængde Børn af sin Muse til forskellige Personer, tilegnede han aldrig Grevinden nogen Komposition. Derimod skrev hans Konkurrent A. F. Lincke sin »Førsaarsblomstervals« til hende.

Under Registreringen indtraf en Sensation, som var tankevækkende. Blandt Kister og Kasser i Jægerspris' Kælder fandtes en særlig solid, som hun

ikke havde ønsket aabnet, naar hun sammen med sin Tjener foretog den aarlige Inspektion. Men nu skulde den lukkes op. Det viste sig, at den indeholdt en meget stor Kapital i rede Penge, dækket af Avispapir. Gartneren og Tjeneren stod som lamslaaet; de sagde ingenting, men saa paa hinanden – og bar saa Kassen op til Registrator. Fundet blev ikke omtalt; man kunde tie dengang; Pengene gik ind under Begrebet kontant Beholdning. Men hvorfor var de skjult i en Kælder? Der er kun een Forklaring: Under Nytaarsoptøjerne i København 1860, da Berling var faldet og hendes Sindsstemning oprevet, maa hun have samlet disse Midler med en eventuel Flugt for Øje. Med dem til øjeblikkelig Raadighed kunde hun forholdsvis let slippe over til et af sine svenske Godser. Historien savner ikke Fortilfælde. Tanken har aabenbart beroliget hende; Pengekassen har været et Fristed i hendes nervøse Tilstand. Og for at kunne imødegaa alle Eventualiteter i Fremtiden har den fulgt hende gennem Aarene, indtil den efter Kongens Død endte i Kælderen paa Jægerspris. Hun glemte den ikke, siden hun hvert Aar under Inspektionen sagde til Tjeneren, at Kassen ikke skulde aabnes, men bare blive staaende.

Stiftelsen var hendes Universalarving. Det viste sig, at foruden Jægerspris, som blev vurderet til to Millioner, efterlod Grevinden en Formue paa 7.276.217 Kr. 54 Øre. Derfra gik i Skifteomkostninger, Arveafgift, Begravelsesudgifter, forskellige Donationer og Legater samt til Opførelse af Stiftelsen i Gyldenløvesgade ialt 1.104.000 Kr. Der blev saaledes 6.172.000

Kr. tilbage til Stiftelsen paa Jægerspris, der skulde udrede ca. 30.000 Kr. om Aaret til livsvarig Understøttelse af forskellige Personer. Sine Paarørende betænkte hun smukt: Vennerne fik Gaver, Børnene efter hendes »sammenbragte« Søstre rede Penge. Til den ene af dem, Fru Moyel, stod hun i et venskabeligt Forhold og sendte hende Breve, naar hun var i Udlandet. Det var i Aarenes Løb blevet til en hel Samling smukke menneskelige Dokumenter, som Fru Moyel desværre tilintetgjorde, da hun havde læst Holtens Erindringer ud fra det velmente, men forkerte Ræsonnement, at nu »skulde Louise have Fred i sin Grav«. Blandt Pensionisterne var Medlemmer af Familien Flemmer og Slægtninge til hendes Moder, Parykmager Simonsens Hustru i Horsens og Hoboist Høyers Hustru, Overretssagfører Edgard Høyers Moder. Ogsaa Ungdomsvennerne fra Paris, Frøknerne Le Carpentier, blev husket. Ligeledes Tjenestefolkene og Generalkonsul Delongs Datter, som Hofmændene mente, Grevinden var Moder til. Hendes diskrete Læge, Etatsraad Bock kvitterede hun et Laan paa 24.000 Rdlr., som han havde investeret i Asps Lysefabrik. Sønnen blev derimod ikke nævnt i Testamentet; til ham var der længe forud afsat Penge til Købet af den store Landejendom i England.

Da Formuens Størrelse blev bekendtgjort, korsede mange sig og fandt den forargelig. Endnu i 1923 skrev Hother Ploug som i et Genskær af Samtidens Opfattelse: »Af Kongens Civilliste, der var paa 1.600.000 Kr. aarlig, havde hun i de tretten Aar,

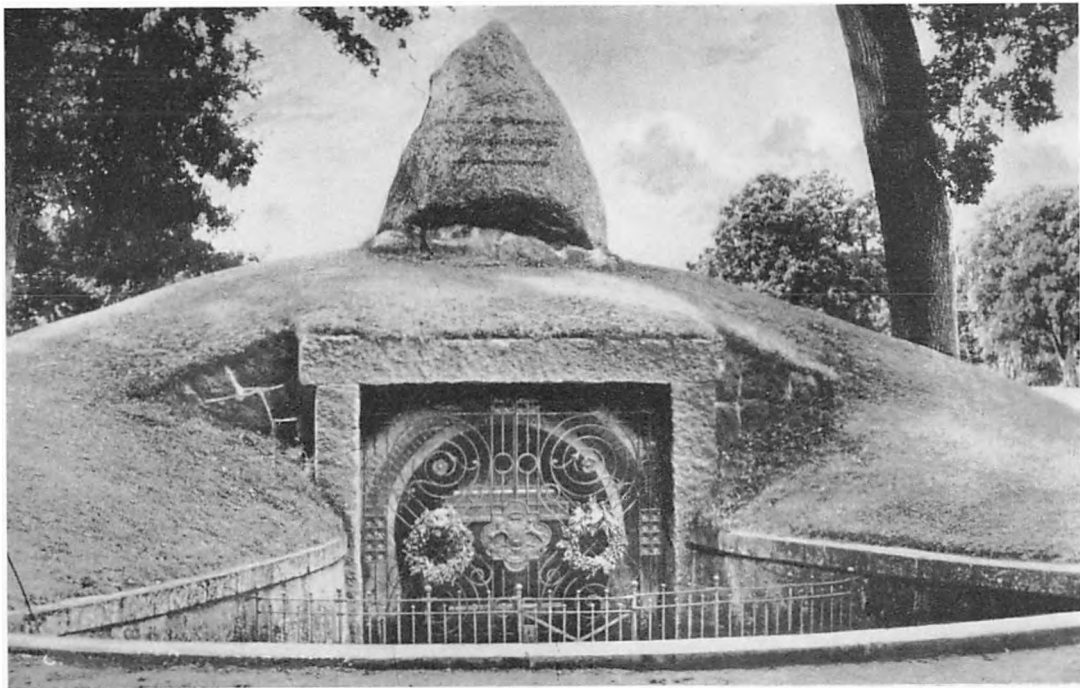
hendes Ægteskab varede, opsamlet en fyrstelig Formue, noget, der vel ikke er utilladt, men som man maa have Lov til at finde utilladeligt«. Hvorledes hendes økonomiske Stilling vilde blive, havde i høj Grad beskæftiget Kongen. Allerede i 1853 lod han Arveprinsen underskrive et Revers om, at han vilde varetage hendes Interesser, hvis Majestæten pludselig skulde dø. Men da han havde al Grund til at føle sig utryg over for den svage og forgældede Arveprins som Beskytter, overgav han – i Følge Oplysninger i Grevindens Bo – betydelige Summer til Berling i Obligationer og Aktier, som deponeredes i Handelshuset Pontoppidan i Hamborg, for at han, naar Kongen døde, kunde overgive Værdierne til Grevinden, hvorved hun »tilsikredes en uafhængig Stilling, selv i det mulige Tilfælde, at hun skulde blive berøvet den Formue, som Kongen havde sikret hende ved Testamente«. Hendes Ophold i Hamborg i nogle Septembere dage i 1863 var uden Tvivl foranlediget af hendes økonomiske Interesser. Mange i Samtiden oversaa, at »Opsamlingen« i væsentlig Grad skyldtes Berling, som forstod at anbringe Midlerne baade solidt og frugtbart. Selv hans Fjender maatte indrømme, at han var et stort økonomisk Talent.

Et Par Aar efter hans Død skrev Grevinden til Aastrup: »Et mere livsglad Menneske end min kære afdøde Ven har jeg aldrig kendt. Hans dybe Følelse for Alt, hvad som er stort og skønt, hans inderlige Ønske om at glæde andre og hans aldrig trættede Velvillie gjorde ham – for dem af hans Venner, der

*Grevinde Danner som Enke.
(Efter Fotografi ca. 1870).*

*Grezinde Dammers Gravhøj i Parken ved Jagerspris.
(Efter Fotografi).*

nøje kendte ham – usigelig dyrebar, og med Døden glemmes jo stedse Feilene, og det ædle og gode bliver tilbage«.

Saadan skriver en Kvinde, som har elsket og nu lever i Minderne. Ordene er et Vidnesbyrd om, at det var Berling, som ejede hendes Hjerte, medens Kongen maatte nøjes med den moderlige Hengivenhed, den pligttro Omsorg, der forlængede hans Liv. Hun opfattede Forholdet til ham som en stor Op-gave, Skæbnen havde paalagt hende i Landets Tjeneste.

I nogenlunde Ro kunde hun have betrygget sin vanskelige Stilling ved saa nær som muligt at knytte sig til Menigmandspartiet, der blev stærkt efter Grundloven, og hos hvem Kongen bedst følte sig hjemme. Men i Stedet kastede hun sig ind i en for-tvivlet Kamp for at blive anerkendt af det gamle Hof, Aristokratiet og det højere Bourgeoisi. Pigen fra Borgergade vilde akcepteres af det fornemme Selskab – det er Bristen i Grevinde Danners Karakter, Svagheden i hendes besynderlige Livshistorie. Oberst Tscherning mærkede det først af alle, da han skrev til Balthazar Christensen: »Hun flyver snart fra os«, og da han gav Berling det Raad, at hun burde »bevare sig selv«. Men Ærgerrighedsdjævelen i hende var stærkere end hendes kloge og beregnende Hoved.

Der var i hendes Sind en ejendommelig Blanding baade af Sans for Smaating og for store Linier. De sidste fik rigest Udtryk, da hun i sit Testamente opgjorde sit Livs Erfaringssum paa den smukkeste Maade.

Ved Bjørnstjerne Bjørnsons Dødsleje sagde hans Hustru, som havde kendt hende, til Sygeplejersken Frøken Finsen: »Jeg synes jo, Danskerne var onde mod Grevinde Danner – det var dog hende, der holdt Kongen oppe. Hun var et klogt Menneske og en myndig Personlighed. Og bare slig en Ting, at hun aldrig skrabet Penge sammen til sin Slægt, men testamenterte det danske Folk sine Midler og i alle Smaating bestemte, hvorledes de skulde bruges til Hjælp for fattige Børn – ved Du – deri ser jeg hendes Godhed og Klogskab som Menneske tydeligst«.

Mange vil give Karoline Bjørnson Ret.

Trykte og utrykte Kilder

Forkortelser: Gr. = Grevinden. Opl. = Oplysninger. Opf. = Opfattelse. Udt. = Udtalelser. Mem. o. Br. = Memoirer og Breve udg. af Rist og Clausen. Neergaard = Under Junigrundloven I—III. P.T. = Personalhistorisk Tidsskrift. H.T. = Historisk Tidsskrift. T.M. = Teatermusæet. R.A. = Rigsarkivet. K.B. = Kgl. Bibl. L.A. = Landsarkivet.

Hvor ingen Kilde er opgivet, skyldes Oplysningen i Reglen Kabinetssekretær Traps utrykte Memoirer (Kgl. Bibl.).

Side 7—11: Otto v. Bismarck: Gedanken u. Erinnerungen I; jfr. Politische Briefe Bismarcks; Briefwechsel des General v. Gerlach. Fru Andræs Dagbøger III, 19. — Krieger og Gr. jfr. hans Dagbøger, især II, 34; endv. C. G. Andræ III, 214 ff. — Kongens Udtalelse til Rosenkilde er meddelt Forf. af Kontorchef Sødning, hans Dattersøn. Ang. Kongens Forstillingsevne jfr. P.T. 4R, II, 91; han spurgte Prof. Abrahams, om »han ikke havde spillet godt Komædie ved sin Vielse«.

Side 12—20: M. H. t. Kilderne for Opl. vedr. Gr.s Oprindelse, hendes Teater- og Modehandlerindetid, henvises til Afhandlingen »Eventyrersken« i »Scenen drager« (1915); den er udvidet med nye Opl., ofte af væsentlig Karakter. Gr. døbttes Christine Louise, men byttede senere Navnene om. — H. C. Andersen omtaler Køppen flere Gange i sine Værker og Breve, f. Eks. i »En Digtters Bazar« jfr. »Mit Livs Eventyr« I (Registret); i Mem. o. Br., 48. B., kaldes han fejlagtigt Holstener; jfr. samme Værk 50. B. (Registret).

— Gr.s »sammenbragte« Søster, som C. F. Holten troede var hendes Datter (Erindringer, 170), lærte at koge i Kongens Køkken. — Bournonvilles Indberetning om Larcher er af 1/10 1846 (T. A. i R. A.) — T. Kroghs Afh. om Balletskolen jfr. Kultur minder 1942-43. — Om Louise Rasmussens Skikkelse i Ungdomsdagene har Fru Phister fortalt Forf. — Om Lucile Grahn: Juleroser 1898; endv. P. T. 6. R. II; Breve fra hende i T. M.; mundtlige Udt. til Skue-spiller Schwanenflügel. — Udt. til Worsaae jfr. hans Bog om Rosenborg-Samlingen, hvor han er meget ubehagelig mod Gr. Siden fulgte Bering Liisberg i hans Fodspor jfr. »Kvinder i dansk Historie«; endv. P. T., 10. R. VI, 87 ff.

Side 21-27: Om Konfirmationen hos H. G. Clausen jfr. B. Arnesen-Kalls Livserindringer. — Udtrykket »Madammen« om Gr. bruger Fru Heiberg i Brevene til Krieger I. Hendes Søster var Magdalena Matthiesen (1804-66), Oldfrue ved Kronprinsens Hof paa Fyn; hendes Mand, Hushovmester Niels M., blev senere Slotsforvalter paa Fredensborg, hvor han 1853 hængte sig. — Om Hofteatret ved Christiansborg jfr. Robert Neiiendams Bog herom. Brevet fra Bournonville til Louise Rasmussen, da hun var Danserinde, findes i T. M.; det er dat. 31/7 1839 og begynder saaledes: »Jeg modtager med ubeskrivelig Glæde Deres Velkomsthilsen«. Brevet slutter: »Med sand Agtelse, Deres hengivne«. — Thiele skildrer sit Besøg hos Gr. i Mit Livs Aarbøger II (Registret); Prins Wilhelms Udt. jfr. Kongesorger v. Boden hoff, 93; endv. M. V. Brun: Fra min Ungdom; Zahrtmanns Dom jfr. Tilskueren, Febr. 1914, 154. V. Muncks Udt. findes i Mem. o. Br., 36. B. (Registret); en lignende Opfattelse af Gr. fremsattes af F. Casse i »En gl. Ingeniørs Erindringer«. — Om Louise Rasmussens Optræden i »Kalkeballen« og paa Helsingørs Teater jfr. Museum 1892 I; J. C. Andersen: Holbergs Minde; Kvitteringen er taget fra Lynges Auktionskat. 1898; jfr. Axelline Lund: Spredte Erindringer. Skjerne: H. C. Lumbye.

Side 28-37: Brevet fra Prins Frederik blev f. G. trykt af Prof. Lindhardt i Berl. Tid. 30/8 1940 Aften. Jfr. Opl. i A. D. Jørgensens Dagbog i Danske Magazin VII, V. jfr. P. T. 4R, 2, 107. — L. Bobé forveksler i sin Udg. af Rantzau-Breitenburgs Erindringer Jensine Weiner med Louise Ras-

mussen; hendes Mands Navn var vistnok Hänechen. Om hendes Forhold til Prinsen jfr. En Slægts Hist. ved Ewald I. — Gr.s Beretning om Mødet med Prinsen og Tiden derefter ejes af T. M.; den er flere Gange citeret i det følgende. — Bekendtskabet med Høedt og Gade jfr. Gades Opt. og Breve. Opl. om Samlivet i Borgergade stammer fra W. Bau og hans Efterslægt ved Apoteker L. Thomsen, Vejle. — Manuskriptet til Fru Boisen f. Heramb's Erindringer fandtes paa Rødkilde, da Forf. for ca. 40 Aar siden fik Lov til at afskrive de fortalte Meddelelser. — Om Schaldemose jfr. Beslaglagte Bøger i Danmark I af A. Welblund, Philobiblon III, 5. Han døde i stor Fattigdom jfr. Forseglingssprot. 1852-53, Prot. III (L. A.).

Side 38-45: Christian VII's Opf. af Gr. jfr. Neergaard I, 687. Opl. om Kronprinsesse Mariane jfr. P. T. IX 6. (Registret). Fru Heibergs Viden om hende jfr. Et Liv I, 263 ff., 4. Udg. Da hun var rejst, boede Louise Rasmussen i Skovridergaarden ved Frederiksgave jfr. Aar bog for Odense og Assens Amter, 1931. I Odense havde hun nu og da Ophold paa Slottet, men boede ellers i en Bondegaard i Næsby. — Om Kronprinsens Liv i Fredericia jfr. Skuespiller Jørgensens Opt., Nutiden 1883, Nr. 372; endv. Ole Lund: Livet i en Provinsby. Robert Neiiendam: De farende Folk.

Side 46-59: Brevet fra Kronprinsen er f. G. meddelt af Overbibl. Bruun jfr. Erindringer f. d. kgl. Bibl. Jfr. Opl. til S. 12-20. — Reklamen vedr. Klaphatten og andre Minder fra Modehandlen findes i T. M.; jfr. Brun: Fra min Ungdom. Avertissementet findes i Helsingsørs Avis 25/11 1844. Det næste Firma, som anvendte en Reklamedukke i Vinduet, var J. Moresco. — Om Kronprinsen og Odense Teater jfr. anf. Skrift af Robert Neiiendam; endv. K. Mantzius: Min Far og jeg; Corsaren 10/12 1847. — Rosenkildes Brev findes i Teatret 1915; C. Ploug fortalte Sturzen-Becker om Solderiet, jfr. Bogen om ham I (Registret). — Christian VII's Brev findes i R. A.; A. D. Jørgensen har citeret det i Danm. Riges Hist. VI, 389; endv. J. Michaelsen: Fra min Samtid I.

Side 60-80: Christian VII's Advarsler til Sønnen jfr. Vor Fortid I, 177 f. Bl. a. skrev han, at Christian VII ødrev den skammelige Last, som jeg har advaret Dig imod. — Ole Bangs

Udt. jfr. Nutiden III, 1879. Ang. Gr.s Beretning jfr. Note til S. 28—37. — Adjutantens Besøg jfr. Hoffiv ved Bodenhoff Febr. 1850; om den første Grundlovsdag jfr. samme Skrift 353 f. — Forf. har fulgt Kongens Dagshist. gennem Berl. Tid. og andre Aviser. — Hans Ønske om Ægteskab i 1849 jfr. H. N. Clausen: Mit Levned; jfr. Mem. o. Br. 8. B. (Registret). — Om Ole Bull og Fr. VII jfr. anf. Skrift af Brun. — De meddelte Br. til Grandtanten findes paa KB. Frk. Risberg var Gr.s Daineskræderinde. — Ang. Vielsen m.m. jfr. Madvigs Livserindringer; endv. Hoffiv ved Bodenhoff; Mynster: Blade af J. P. Mynsters Liv; Brevet fra Fru Mynster (utrykt) findes paa KB. — Enkedronningens Modtagelse af Gr. jfr. Hoffiv 375 f.; endv. D. Rosen: Caroline Amalie. Modtagelsen blev ikke gentaget, fordi Dronningen »med Fasthed undlod at opfylde saadanne Ønsker, som ikke stemmede med hendes Overbevisning, hvorved hun tit havde store Vanskeligheder«.

Side 81—95: Takkebreve og Ansøgninger til Gr. fandtes paa Jægerspris, nu i R. A. — Om hendes politiske Forhold til Bondevennernes Førere jfr. Tschernings Efterl. Pap. III (Brevene). Gr.s Udtryk »han trænger til en Moder« fandtes i et Brev fra Admiralinde Zahrtmann i Dr. Bobés Besiddelse. — Om Gr.s Sang med Fru Gerlach jfr. Fru F. Stemmanns Brev af 6/8 1860 i Gads d. Mag. (1912). — Om Rejsen til Bornholm jfr. Bornholmske Saml. II. — Grundlaget for Skildringen af den jyske Rejse 1852 og de senere Rejser er Referaterne i Berl. Tid. jfr. A. Jakobsen: Vendsyssel. Folk og Land I, (1908); om Opholdet i Skagen jfr. Nat. Tid. 13/1 1945 Aften. — Gr.s Opt. findes i hendes Dagbog 1853—54 udg. af Dr. Moltesen i H. T. 8. R., VI; den er ofte citeret i det følgende jfr. S. 101 ff. — Manuskriptet til »Rasmusine« fandtes til Genforeningen paa Augustenborg, men er nu i T. M.s Eje, som ogsaa er i Besiddelse af Pjecerne for og imod; Christian Hansens Kopibog er i Forf.s Eje. — Dr. Oettinger dedicerede en tysk Digtsamling til Gr.; han maa have kendt hende allerede i Parisertiden; hun havde da skrevet Breve til ham med Omtale af Kronprinsen, men det lykkedes Dr. Jonas at faa dem udleveret og afleveret til Berling jfr.

Hansen-Glædemarks Afh. i Danske i Paris II, I, 114 ff. — Om Gr. og W. Karup har Forf. skrevet en Afh., der senere vil udkomme. — R. Varbergs Udt. findes i »Om Kongens Ægteskab« (1852); Fr. Dreiers Dom i »Samfundets Reform« s. A.

Side 96—99: Ægteparret Heibergs Udt. findes i Varianterne til hendes Memoirer, IV. B. (1944). Karakteristisk for den Lobhudling, Gr. i Spekulationsøjemed kunde være Genstand for, er Romanerne »Grevinde Danner« og »Forsynets Veje«, der udkom efter hendes Død. Tendensen paa-taltes af Otto Borchsenius i »En Samfundsopgave« (1877).

Side 100—112: Historien om Kjøreturen berettes af Glud i Efterl. Pap. i Vor Fortid III. — Ang. Løvenskjolds Opf. af Trap m. fl. jfr. Høgsbro: Brevveks. og Dagb. II, 268. L. tog Afstand fra Worsaaes og Traps Opf. Det var ikke sandt, »at meget af de gl. Kongers Ejendom var gaaet over i Gr.s Bo.« — Om Gr.s Dagbog jfr. Noterne til S. 88. — Tjeneren Jens Andersen (d. 1923) var i Gr.s Hus 1864—74; han har fortalt Forf. mange Smaatræk fra hendes daglige Liv i Enketiden. — Dr. Bocks lægelige Vidnesbyrd findes i H. T. 8.R. VI. — Angrebspjecerne skaaner ikke Berling; jfr. »Sandhedsfaklen«, red. af C. Fogh; det mest gemene Udfald imod ham findes i Folkets Nisse 31/7 1851. — Forf. skylder afd. Arkitekt L. P. Jessen, Præstens Søn, Opl. om Jacobsens Ophold i Vignæs Præstegaard. Om hans Forhold i England jfr. Suffolk County Handbook 1909. — Om Livet paa Jægerspris jfr. Bogen om Stiftelsen, især Wester-gaards Afh. — Magda v. Dolcke har fortalt Forf. om Audiensen hos Kongen og Opholdet hos Hall jfr. Robert Neiiendam: Gennem mange Aar —, Afh. Eventyrersken. — Om det Indtryk, »Dies kleine Büchlein« gjorde, jfr. Kongesorger, 112. — Berlings Rejse jfr. Danske i Paris II, 1, 110 ff.; endv. J. Kornerup: Roskildeminder, 130 ff.

Side 113—26: Om Flensborg Teater og Stemninger i Slesvig jfr. anf. Skrift af M. V. Brun; endv. Edv. Lembcke: Erindringer af mit Liv. Haderslev Samfundets Aarsskrift 1934. Han »fandt intet nedværdigende i at vise Kongens ægteviede Hustru simpel Høflighed«, og han gjorde opmærksom paa, at mange i de aristokratiske Kredse, som foragtede hende, »boede i et Glashus«; endv. Br. mellem H. Brøchner og

Molbech. (Registret). — Oprinet i Ratzeburg er skildret i Museum 1891, II. — Brevet fra Kloppenborg fandtes i Jægerspris' Arkiv. — Tabet af Parasollen jfr. Mem. o Br. 14. B. 153. — Dr. Krüger skrev sine »Erlebnisse« under Navnet L. Robert, Leipzig 1875. — Dagbl.s Advarsel er af 5/1 1856. — Om Scheele jfr. Kongesorger 108 f. Gr.s Brev til ham jfr. Gads d. Mag. 1914—15. — Om Kirkebønnen jfr. Fru Andræs Dagb. III, 40. Altergangen i Slotskirken f. Eks. 25/6 1854. — Madvigs Mening om Aristokratiet contra Gr. findes i hans Erindringer 308. — P. V. Groves Skrift bar Titlen »Junkerpartiet og Grevinde Danner«. — Vedr. Martensen jfr. hans Br. til Gude af 24/3 1854 udg. af B. Kornerup; jfr. Kongesorger 81 f.; endv. Kirkhist. Saml. 6. R. V, 525 ff. — Lehmanns Br. til Ploug 25/9 1857; jfr. hans Efterl. Pap. — Om Opholdet i Silkeborg jfr. Hostrups Livserindringer II, 27; 67 ff.; endv. V. Lange: Gamle Minder (1919). — Kongens Brev til Scheele er dat. 31/10 1857 (R.A.).

Side 127—36: Om Lange og Privatscenerne jfr. Robert Neiiendam: Folketeatret (1945); Casino (1948); Heibergs Kritik i Pros. Skr. VI, 448; Fr. VII's Br. i Kongesorger, 133 f. — Om »Lord William Russell« jfr. Anna E. Munch: Et nordisk Digterhjem, 97 f. — Gr.s Hilsen fra Logen har Betty Hennings meddelt Forf. — Om »Grevinden og hendes Søskendebarn« jfr. E. Bøgh: Min første Forfatteretid, 280 ff. Frk. Camilla Lerche, der spillede Grevinde Dubarry i Stykket, har fortalt Forf. om Stemningen i Byen omkr. Opførelsen. Publikum lod hende ikke i Fred paa Gaden. I Fortiden gav Hadet mod Kirsten Munck sig ogsaa Udslag i en dramatisk Satire, som S. Birket-Smith har meddelt i Dan. Saml. VI, 348 ff. Virkemidlerne var dog langt mere brutale. En Djævel kom frem og stak Kirsten Munck med en gloende Ildtang, naar hun i Dansen nærmede sig Kronen. — Paatalen i Folketinget jfr. Robert Neiiendams Afh. i Den danske Rigsdag V, 619. — Gr.s Laan til Lange fremgaar af hans Bo (L. A.); om deres Samvær hos Vincent har Tjeneren fortalt Forf.

Side 137—51: Berlings Privatark. (R. A.) er ikke alm. tilgængeligt; om ham jfr. Neergaard II, I, 337 ff. (herunder Telegramaffæren); endv. F. Hegermann-Lindencrone: Min Fa-

ders Erindringer 218 ff. Besynderligt nok er Berlings Navn ikke nævnet, skønt H-L var hans ivrige Modstander. — Ang. Brevveks. med Holbergske Navne jfr. Neergaard II, 1, 341 f. Rotwitts Br. om, at Kongen uden Gr. var perdu jfr. anf. Skrift II, 1, 339 f. — Prinsesse Louises Udt. jfr. Kriegers Dagb. II, 95. — Om Spiritismen hos Arveprinsen jfr. Kongesorger 91. — Det ungdommelige Digt af H. Stein jfr. Johs. Steins Bog om ham. — Om Kongens Gnist i Halsen jfr. Axelline Lund: Erindringer 43. — Gr.s Udt. om Pøbelen jfr. anf. Skrift af Hegermann II, 236; om Gadeoptøjerne jfr. V. Christensens Afh. i Hist. Medd. om Kbhvn. II. Hvor langt Rygtet om Optøjerne spredtes i Tyskland, kan man se af Schlesische Zeitung 6/1 1860, der fortæller, at Kongen paa Gaden var blevet insulteret, da han kom kørende med Gr., og at Smædeviser blev kastet ind i Vognen. — Den paatænkte Demonstration i Teatret jfr. Fru Heiberg: Et Liv III, 108 f. 4. Udg. — Til Meddelelsen om Vreden over Rotwitts Udnævnelse kan føjes en Udt. i et Br. af 3/12 1859 fra N. P. Nielsen: »En saa almindelig Indignation, som dette Ministerium har opvakt, har jeg endnu aldrig før hørt. Hvilken Skam for Nationen, at man lod os beholde Kammerherre Berling« (T.M.) — C. Kolds Sorg over Rotwitts Død er meddelt Forf. af hans Elev Kl. Berntsen. — Berling blev gift 18/10 1854; hans Embedsbolig laa i Hofteaterfløjen v. Christiansborg (nu Atomenergikomm.s Lokaler). — Louis Pio — Fru Berling jfr. O. Bertolt: Pionerer (1938). — Fru Heiberg om Rotwitt jfr. Brev til Krieger I, 98. — Om Frederiksborgs Genrejsning jfr. H. N. Clausens Opt. 456 ff.; endv. Neergaard II, 1, 359 f. Da Regnskabet blev sluttet, viste det sig, at Adelen og Godsejerne kun havde ydet 28.000 Kr. tilsammen. Man saa deri et Genskin af Vreden mod Gr. jfr. Berl. Tid. 14/2 1885 Aften; endv. Helga Stemann: Meldahl og hans Venner III, 124. — E. Bøghs Tegning af Kirsten Munck og Gr. findes i T. M.

Side 152-69: Gr.s anden Selskabsdame Frk. Sophie Arentz var Søster til Lægen, Kammerraad A. i Hillerød. — Pjecerne hed »Fr. VII som Regent« og »Kongens Rejse 1861«. — Omskrivningen af Aarestrups Digt jfr. »Hr. Sørensen« 1861 Nr. 64. — Om Opholdet i Silkeborg jfr. Hostrups

Livserindringer II, 67, ff.; mundt. Medd. fra Højskoleforstander J. H. Andersen. — Gr. — Andræ jfr. Fru Andræs Dagb. III, 122. — H. C. Andersen og Hoffet jfr. Mit Livs Eventyr II (Registret); Levnedsbogen ved H. Brix, 41; endv. Julebogen 1915 (N. Bøghs Afh.). — De Mezas Mening om Gr.s Sang jfr. Ill. Tid. 13/8 1882. — Om Fru Gerlach jfr. Robert Neiiendam: Omkring Teatret (Registret). — Schram har fortalt Hist. om Pærerne i Dannebrog 21/9 1892; om Nyrop og Kongen jfr. B. Janssen: Masaniello. — Replikken om »de to Louiser« er fortalt af Just Holten: I dansk og ægyptisk Statstjeneste, 109. — Om Besøget i Studenterforf. jfr. C. Ploug: Vor Fortid, II, 66. — Fru Paullis Replik er en mundtlig Overlevering i Familien. — Om Storfyrst Constantins Frokost fortæller v. Dardel i Minnen I, 193 efter den svenske Gesandts Indberetning. Foran et Besøg i Sverige, fortæller Dardel (anf. Skr. II, 41), telegraferede Fr. VII: »Maa jeg tage min Kone med?« Kong Carl svarede: »Tag gärna med Dig så många konor, Du vill«. Efter dette Svar foretrak Gr. at blive hjemme. I 1852 besøgte Parret Höganäs-Gruberne og steg ned i en Skakt til Kularbejderne, der modtog dem med Hurraraab. — Manuskriptet til Fr. VII's Digt findes i T.M. — De svenske Kilder, Forf. har benyttet, er, foruden O. P. Sturzen-Becker I-II, Anders Lundebeck: Louise af Sv.-Norge; endv. Louis de Geer: Minnen II; F. v. Dardel: Minnen I-IV; E. af Edholm: Carl XV.s Dagar, 304, hvor Kongens Digt er trykt. — Fr. VII's Udt. om sin Tykkelse jfr. anf. Skrift af Hegermann 207 f.

Side 170-77: Camilla Bangs Br. er i Forf. Eje. Hun var bl. a. Moder til Dr. Gustav Bang. — Ang. Besøget i Christiansfeld jfr. Museum 1893 I, 229 ff. — Ang. Drilleriet over for Professorerne jfr. Th. Graae: »48 og 64«, 54. — Scenen med Vandfadet findes hos Glud: Vor Fortid III, 195. — Dr. Bocks Ord om Kongens Velbefindende og hans sidste Dage jfr. Tscherning: Efterl. Pap. III, 224 f. — Udkastet til Gr.s Brev til Kong Carl findes i T.M.

Side 178-82: Huset i Ny Vestergade er skildret af Vald. Koppel, den senere Ejers Søn, i Pol. Magasin 3/4 1938. — Om Huset i Skodsborg, som Gr. stillede til Disposition, fortalte hun i et Br. af 4/5 1864 til Generalinde Lemnich; lige-

ledes om Besøget ved Kongens Kiste (Privateje). — Ud-
drag af hendes Regnskabsbog er meddelt af H. Hellssen i
Berl. Tid. 15/6 1946 Aften. — Brevveks. mellem Gr. og
Tscherning jfr. hans Efterl. Pap. III, 226 ff.; Br. til Kam-
mermusikus Hansen findes i T. M. — I Kunstmus. Aars-
skrift 1942 findes Opl. om Malerisamlingen; om »Klip-
pan« jfr. Pastor F. B. Møllers Opt. (1953). — C. J. Thom-
sens Br. fandtes i Ark. paa Jægerspris (nu R.A.); jfr.
Hist. Medd. om Kbhvn. 2R, III (O. Smiths Afh. om
Kongens Vaabensamling); endv. Worsaae: Af en Oldgran-
skers Br. og hans tidligere nævnte Bog om Rosenborg-Sam-
lingen. Gr. skænkede ogsaa Museet en sort Granitbuste,
forestillende Gudinden Sachmet (M.—L. Buhl i Fra Natio-
nalmus. Arbejdsmark 1952).

Side 183—210: Th. Rumohr (1807—84) var knyttet til Berling
gennem sit Medarbejderskab ved hans Blad; Rejsedagbogen
findes nu i R.A. — Gr.s Middag i Rom jfr. Axelline Lund
anf. Skrift 115. — Gr.s Sekretær L. C. Raven var Kancellist
ved Civillisten. — Forf. har af Aastrups Datter, Fru
Friis, faaet Tilladelse til at læse Gr.s Br. til Faderen (jfr.
S. 200 f.). — Iagttagelsen i Nationalforsamlingen jfr.
Tscherning anf. Skrift 309. — Ang. Henriette Jørgensens
Udt. jfr. Signe Prytz i Jægerspris-Nyt, Oktbr. 1949; endv.
Medd. fra hendes Slægtninge; Dr. Fr. Møller fortalte i
1944 Forf. sine Barndoms minder om Gr. — Frisørens
Udt. findes i Dagbl. København 29/10 1911. — Om Bør-
nenes Liv paa Jægerspris jfr. Westergaards Afh. i anf.
Skrift om Stiftelsen. — Nellemann fortalte Gr.s Udt. om
Børn med Talent til Dr. Moltesen, der ogsaa meddelte
Forf. hendes Udt. om Hall (jfr. S. 198). — Historien om
Sigbrit jfr. Allen: De nordiske Rigers Hist. III, 2. Afd.,
321. — Manuskriptet til Holtens Erindringer findes paa
KB.; Gr.s Manuskript til Indskriften paa Sølvpladen er
i T.M. — Hother Plougs Opl. fremkom under en Diskus-
sion i Politiken 1/11 1923 ff. — Ved Auktionen 6/6 1874
solgtes Skodsborg Slot og Spisesalen med Tilliggende for
83.000 Rdlr. til et Konsortium. Smykkeauktionen indbragte
360.000 Kr. — Frederik Bøök har behandlet Bogsamlingen
i Sv. Dagbl. 24/8 1948. — Fru Moycls Søn, Vekselerer M.,
fortalte Forf. om Brevens Tilintetgørelse. — Arveprins

Ferdinands Revers jfr. Kongesorger 48. — Endog Holten var klar over, at Berling »havde den Egenskab, at han kunde øjne et Pengestykke, hvor ingen anden saa det«. Iøvrigt var han grov i sin (udeladte) Skildring af ham i sine Erindringer (KB). Hans Gengivelse af Rimeriet S. 153 er ikke overensstemmende med Ordlyden i Aviserne. — »Hun flyver snart fra os« jfr. Tschernings Efterl. Pap. III, 89; jfr. Neergaard I, 693. — Citatet af Fru Bjørnsons Udt. jfr. Nulle Finsen: Fra Bjørnsons sidste Aar, 54 f.

NAVNEREGISTER

Frederik VII og Grevinde Danner er ikke medtaget.

- Aarestrup, E. 152.
 Aastrup, J. P. 180, 189, 198, 200 f., 208.
 Ahlefeldt-Laurvig, Antoinette 77 f.
 Alexandra, Dronning 160, 174.
 Andersen, H. C. 13, 15, 19, 30, 58, 91, 157 f.
 Andersen, J. 137, 178.
 Andersen, J. H. 155.
 Andræ, C. G. 9, 118, 134, 156, 163.
 Andræ, Hansine Pouline 118, 156.
 Andræ, P. 156.
 Arentz, Sophie 152, 169.
 Augusta, Prs. af Hessen, 40.
 Bang, Camilla 170.
 Bang, O. L. 61.
 Bardenfleth, C. E. 36, 57, 61, 68.
 Bau, H. A. 32.
 Bau, W. 32.
 Bechmann, Henriette 21.
 Bergnehr, Leocadie, se Gerlach.
 Berling, C. 6, 31 ff., 37, 39, 42, 45 ff., 56, 58, 62 f., 65 f., 68 f., 78, 82 f., 85 f., 89, 93, 96, 102, 105 f., 110 f., 119 f., 124, 126, 130, 132, 134 ff., 140 ff., 152, 156, 181, 186, 188 ff., 206, 208 f.
 Berling, C. C., se Jacobsen.
 Berling, Polly, f. Haderup, 147 f., 186 f.
 Berntsen, K. 197.
 Berthier, Mathilde, f. Hirsch, 111.
 Bindsbøll, S. 89, 122.
 Bismarck, O. v. 7 f.
 Bissen, H. V. 18, 162, 196.
 Bjørnson, B. 110, 205, 210.
 Bjørnson, Karoline 210.
 Blache, H. H. 92.
 Blixen-Finecke, C. 7, 141 f., 148.
 Bloch, W. 195.
 Bluhme, C. A. 96.
 Bock, J. C. A. 64, 104, 106 f., 169, 173 f., 193, 200, 207.
 Bohr, H. G. 83.
 Boisen, Eline Birgitte 34.
 Boisen, F. E. 33.
 Bojsen, F. 34.
 Borgen, V. A. 146.
 Bournonville, Aug. 15, 20 f., 25, 27, 180.
 Brandt, E. 152.
 Bravo, J. 186.
 Broberg, C. A. 150.
 Brodersen, G. 133.
 Brosbøll, C. 81.
 Brun, M. V. 26, 53, 72, 93, 112 ff., 120, 127.
 Bruun, C. 83.

- Bruun, P. W. 203 f.
 Bruun, Jfr. 187, 200, 203.
 Bræstrup, C. 94, 147.
 Bull, O. 72.
 Bulwer, E. L. 84, 104 ff., 205.
 Bülow, F. 113.
 Bülow, P. M. 77.
 Byron, G. 104.
 Bøgh, E. 133 ff., 151, 199.
 Börjeson, J. 187.
- Carl II af England 133.
 Carl XV af Sverige 138, 155,
 163 f., 166 ff., 172, 177 f.
 Carl, Hertug af Glücksburg,
 178.
 Caroline, Arveprinsesse, 67, 80,
 130, 163.
 Caroline Amalie, Dronning, 76,
 79 f., 130, 132.
 Carpentier, Emmy le 42, 47, 51
 f., 183, 207.
 Carstensen, G. 59.
 Castonier, Fr. 45.
 Charlotte, Landgrevinde af Hes-
 sen, 67.
 Charlotte Frederikke, Prinsesse,
 60, 114, 124 f., 143, 167,
 176, 186.
 Christensen, B. 82, 85, 96, 141,
 209.
 Christensen, W. 87.
 Christian II 195.
 Christian IV 97, 113, 131, 142,
 151.
 Christian VII 17, 60, 98, 148.
 Christian VIII 7, 29, 35, 38 f.,
 41, 48, 52, 58 ff., 123, 125,
 131, 157.
- Christian IX 145, 159 ff., 172,
 174, 177 f., 197, 199, 202.
 Christian X 171, 177.
 Christian August, Hertug af
 Augustenborg, 92.
 Christiansen, R. 63.
 Claudi, Catharine, f. Dolgoru-
 cki, 27, 90.
 Claudi, S. W. 89 f., 126.
 Clausen, Elisabeth 35.
 Clausen, E. 34.
 Clausen, Fernandine 82.
 Clausen, H. G. 20 f.
 Clausen, H. N. 122, 149 f.
 Collin, Henriette 91.
 Constantin, Storfyrste af Rus-
 land, 164.
- Dahl, B. 203.
 Dahl, T. C. 153.
 Dampe, J. J. 86.
 Dannemand, Frederikke 84.
 Dardel, F. v. 167.
 Delong, P. C. A. H. 44, 47, 49,
 83, 185, 207.
 Diechudt, Henriette 192.
 Dirckinck-Holmfeld, C. 121,
 148.
 Dolcke, Magda v. 110.
 Dolgorucki, Catharine, se
 Claudi.
 Dotézac, A. 79, 111, 118, 164.
 Drachmann, H. 180.
 Dreier, Fr. 95.
 Drewsen, M. 91, 125, 154.
 Dreyer, C. V. 88.
 Dreyer, Sophie Louise 88 f., 97,
 152.
 Dubarry, Jeanne 134.
 Dumreicher, A. F. v. 189.
 Du Puy, E. 124.

- Edward VII af England 160.
 Eschricht, D. F. 158.
 Eugénie, Kejsersinde, 111 f., 119,
 184 f.
 Ewald, J. 204.
- Fensmark, J. H. 170.
 Ferdinand, Arveprins, 9 f., 70,
 76 ff., 130, 142, 162 ff., 166,
 175, 208.
 Finsen, Nulle 210.
 Flaubert, G. 205.
 Flemmer, H. M. 176, 207.
 Foersom, C. M. 63 f., 85.
 Frandsen, Hørkræmmer, 15.
 Frandsen, Mathilde, f. Jensen,
 15.
 Frederik IV 78.
 Frederik VI 17, 19 ff., 28 f., 31,
 38, 84.
 Frederik VIII 161, 172, 202.
 Frederik, Pr. af Hessen, 142 f.
 Frederik, Pr. af Nederlandene,
 164.
- Gade, N. W. 31.
 Galeotti, V. 15.
 Galskjøt, J. 120.
 Geer, L. G. de 166.
 Georg I, Hellernes Konge, 13,
 160 f.
 Gerdes, Købmand, 153.
 Gerlach, Leocadie, f. Bergnehr,
 84 f., 131, 158 f.
 Gerson, J. C. 81.
 Gertner, J. V. 111, 120, 143.
 Giessing, H. P. 39.
 Ginnerup, Th. 199.
 Glasing, Theobald 89.
 Goethe, J. W. 118.
- Goldschmidt, M. 58.
 Gorm den Gamle, 155.
 Grahn, J. J. 20.
 Grahn, Lucile 15, 20, 27, 41, 98,
 187, 200.
 Grove, P. V. 121.
 Grundtvig, N. F. S. 149.
 Gyllembourg, Thomasine 20.
- Haderup, Polly, se Berling.
 Hall, Augusta Marie Frederik-
 ke 131.
 Hall, C. C. 10 ff., 109 f., 121,
 132, 137, 141, 149, 154, 156,
 162, 164, 169 f., 173 f., 197
 f., 202.
 Hansen, Skolelærer 33 f.
 Hansen, Chr. 93.
 Hansen, C. J. 85, 131, 158, 180,
 202.
 Hansen, Constantin 178.
 Hansen, J. A. 71, 80, 202.
 Hansen, J. Chr. 85, 131, 158.
 Hansen, Jules 190.
 Hartmann, J. P. E. 157.
 Hauch, C. 131.
 Hedin, S. 167.
 Hegermann-Lindenchrone, C.
 138 ff., 169.
 Heiberg, J. L. 18, 23, 29, 41,
 65 f., 97, 128 f., 158.
 Heiberg, Johanne Luise, f. Pät-
 ges, 11, 15 ff., 19 f., 22 ff.,
 27, 41, 65 f., 84, 96 f., 129,
 149, 195.
 Helsingreen, E. 63.
 Hennings, Betty 133.
 Herman, Pr. af Weimar, 131.
 Hertz, H. 41, 132.
 Hilker, G. 178.

- Hirsch, Mathilde, se Berthier.
- Holtén, C. F. 36, 99, 123, 169, 173, 176 f., 179, 195, 207.
- Holinblad, L. P. 150 f.
- Holst, H. P. 202.
- Holstein, Wilhelmine Julie 83.
- Holstein-Holsteinborg, L. 197.
- Hostrup, C. 58, 85, 125, 154, 176.
- Høedt, F. L. 23, 31, 91, 129.
- Høst, G. 91.
- Høyer, E. 207.
- Høyer, Jørgine 207.
- Høyer, N. F. 207.
- Jacobsen, Ane 34 f., 107 f., 183.
- Jacobsen, C. C. 33 ff., 69, 105 ff., 183, 185 f., 194, 207.
- Jacobsen, Fru, f. Trabolt, 108.
- Jacobsen, J. C. 150.
- Jensdatter, Caroline, se Rasmussen.
- Jensen, C. A. 143.
- Jensen, Emilie, se Moyel.
- Jensen, J. 15, 38, 104.
- Jensen, Juliane Caroline, f. Rasmussen, 14 ff., 74, 103 f., 179, 195.
- Jensen, Mathilde, se Frandsen.
- Jerichau, J. A. 186.
- Jessen, J. C. v. 140.
- Jessen, H. M. 107.
- Jonas, E. 110 f., 138.
- Juel, J. 181.
- Juliane, Prinsesse, 31.
- Juliane Marie, Dronning, 156.
- Jørgensen, Henriette, Skuespillerinde, 25.
- Jørgensen, Henriette 191 ff.
- Karup, J. 95.
- Karup, W. I. 54, 94 f.
- Kierulff, A. C. 47.
- Klemp, J. G. B. 120, 193.
- Kloppenborg, H. D. 116.
- Knudsen, P. 63 f.
- Knuth, Frederikke Sophie 77.
- Kock, P. de 205.
- Kolberg, A. 67, 78, 98, 103.
- Kold, C. 147.
- Kraft, H. R. 56.
- Krieger, A. F. 10 f., 96, 134, 138, 140, 149, 156, 163.
- Krogh, T. 15.
- Krüger, D. C. F. 117.
- Küchler, A. 187.
- Kücken, Fr. W. 131.
- Køppen, A. L. 13 f.
- Køppen, Caroline Frederikke 13.
- Køppen, G. L. 12 f.
- Lange, H. W. 23, 57 f., 127 ff., 133, 136 f., 179.
- Lange, V. 125.
- Larcher, P. 15 f.
- Lassen, G. 171.
- Lehmann, E. 9.
- Lehmann, O. 123 f., 154.
- Lengnick, J. C. L. 81, 205.
- Levetzau, J. G. v. 10, 38, 77, 102.
- Liebe, C. C. V. 185.
- Lincke, A. F. 205.
- Louise, Dronning af Danmark, 40, 89, 130, 142, 145, 160, 174, 197, 199.
- Louise, Dronning af Sverige, 167 f.
- Ludvig XV af Frankrig 134.
- Lumbye, H. C. 205.

- Lund, Axelline 187 f.
 Lund, C. F. 187.
 Lund, J. J. G. 35, 66, 77 f.,
 174.
 Lunding, V. 101.
 Lyththans, J. H. 96.
 Lytzen, Nathalie de 137, 169,
 179, 183, 187, 194, 200 f.,
 203 f.
 Løjtved, H. 57.
 Løvenskjold, C. L. 100 f., 182.
- Madsen, K. 98.
 Madvig, J. N. 68, 75, 121,
 148 f.
 Malling, J. 82.
 Mantzius, C. J. 58.
 Mantzius, Karl 64 f.
 Mantzius, Kr. 57 f., 63 ff.
 Mariane, Kronprinsesse, 39 ff.,
 86.
 Marie Sophie Frederikke, Dron-
 ning, 76, 80.
 Martensen, H. L. 122.
 Matthiesen, Magdalene, f. Pät-
 ges, 40.
 Meheined Ali, Pr. af Ægypten,
 9.
 Meldahl, F. 151.
 Meza, C. de 158.
 Michaelsen, J. 59.
 Molbech, Chr. K. F. 113 f., 142.
 Moltesen, L. 101.
 Moltke, A. W. 68, 75, 79, 150.
 Moltke, C. 110, 113, 116.
 Monrad, D. G. 12, 96, 154, 182.
 Monsees, C. 17, 56, 72 ff., 103.
 Monsees, H. 17, 44, 74, 103.
 Moyel, C. 15.
- Moyel, Emilie, f. Jensen, 15,
 207.
 Munch, A. 133.
 Munck, V. 26.
 Munk, Kirsten 142, 151.
 Murger, H. 205.
 Musset, A. de 205.
 Müller, F. G. 59.
 Mynster, Betty, se Paulli.
 Mynster, Fanny 76 f.
 Mynster, J. P. 76 ff., 122, 163,
 205.
 Møller, Anna 33 f.
 Møller, C. 33.
 Møller, C. H. 89.
 Møller, Fr. 191.
 Møller, P. L. 94.
- Napoleon I, 164.
 Napoleon III 111 f., 174, 184 f.
 Napoleon, Prins, 163 f.
 Napoleon Ludvig, Prins, 184 f.
 Neiiendam, C. 136 f.
 Nellemann, S. 185 f., 193 ff.,
 198.
 Nielsen, Anna 25 f., 41.
 Nielsen, Augusta 41.
 Nielsen, N. P. 23, 28 f.
 Nikolaj I af Rusland 164.
 Nilsson, Kristina 184.
 Nyrop, J. L. 159 f.
- Oehlenschläger, A. 205.
 Oehlenschläger, W. 81.
 Oettinger, E. M. 94, 111.
 Oscar II af Sverige 163, 172.
 Overby, U. P. 82.
 Overskou, Th. 82, 205.

- Paludan-Müller, J. 91.
 Pauelsen, E. 204.
 Paulli, Betty, f. Mynster, 77,
 163.
 Pechlin, F. C. F. v. 115.
 Petersen, A. 99 f., 154, 167,
 176.
 Phister, J. L. 15.
 Pio, L. 148.
 Pius IX 187.
 Ploug, C. 124, 197 f.
 Ploug, H. 197, 207.
 Pontoppidan, H. 120, 208.
 Pätges, Johanne Luise, se Hei-
 berg.
 Pätges, Magdalene, se Matthie-
 sen.

 Raasløff, H. 116.
 Rasmussen, Caroline Jensdatter
 14, 16 f., 28, 32, 42, 44, 49,
 54, 103, 194.
 Rasmussen, Juliane Caroline, se
 Jensen.
 Rasmussen, L. 17.
 Rasmussen, Th. 134.
 Rawert, O. J. 52.
 Raven, L. C. 187, 189.
 Réé, B. 89.
 Reiersen, J. R. 106.
 Reventlow, Anna Sophie 78.
 Reventlow, F. D. 39, 58.
 Rimestad, C. V. 81, 198.
 Risberg, Jfr. 73.
 Rosenkilde, C. N. 11, 59, 130.
 Rosenørn, M. H. 36.
 Rotwitt, C. E. 134, 141, 145 ff.,
 149 f., 171.
 Rousseau, J. 191.

 Rumohr, Th. 183, 185 ff., 189,
 191, 198, 200, 204.
 Rung, H. 41.
 Rye, O. 71.
 Ryge, J. C. 113.
 Rømeling, H. H. v. 27 ff.

 Sahlertz, L. F. 158.
 Salicath, P. 92 f.
 Sand, George 103, 205.
 Sarti, G. 98.
 Schaldemose, Fr. 36 f., 54, 92.
 Scheele, L. N. 100, 110, 117 ff.,
 127, 143.
 Schleisner, P. A. 175.
 Schmidt, L. 119, 196, 201 f.
 Schram, P. 158 f.
 Scott, W. 205.
 Scribe, E. 26.
 Shakespeare, W. 19.
 Sigbrit 195.
 Simonsen, Fru 207.
 Simpson, Wallis 75.
 Skau, L. 126.
 Skau, P. 171.
 Skovgaard, P. C. 178.
 Sperling, C. U. v. 148.
 Steenberg, J. 159.
 Steenstrup, Jap. 182.
 Steenstrup, Johs. 151.
 Stein, H. 142.
 Stemann, P. C. 62, 139.
 Stephansen, A. 33.
 Strucensee, J. F. 152.
 Stybe, C. V. 188 f.
 Svendsen, H. J. M. 124.

 Tegnér, E. 106, 205.
 Théaulon, M. E. G. 134.
 Thestrup, H. N. 154, 202.

- Thiele, J. M. 25.
 Thiers, A. 190.
 Thomsen, C. J. 111 f., 137, 182.
 Thorman, A. W. 132.
 Thorsen, O. P. 44 f., 50.
 Thyra, Dronning, 155.
 Thyra, Prinsesse, 197.
 Tillisch, F. F. v. 132, 158 f.
 Tobiesen, F. 81.
 Trabolt, se Jacobsen.
 Trap, J. P. 6, 10, 14, 54, 62, 66,
 68, 71, 80, 85, 96, 100 f.,
 118, 122, 125, 131, 143 f.,
 147, 150 ff., 154, 158, 160,
 163, 169 f., 173 ff., 177.
 Trier, S. N. 175.
 Tryde, E. 44.
 Tscherning, A. F. 83, 110, 173,
 180, 195, 202, 209.
 Wagner, R. 200.
 Walewski, A. 111.
 Varberg, R. 95.
 Warnstedt, C. L. v. 116.
 Wegener, C. F. 153.
 Veiby, Mad. 181.
 Weiner, Jensine 28 ff., 45.
 Wergeland, H. 205.
 Westenholz, R. 140.
 Victoria af England 160.
 Wiehe, M. 23, 129.
 Wildt, J. 205.
 Wilhelmine, Prinsesse, 19, 27,
 40, 178.
 Wilhelm III af Nederlandene
 164.
 Vilhelm, Prins, se Georg 1.
 Wilhelm, Pr. af Glücksburg, 26.
 Vincent, A. 136.
 Winther, Chr. 39.
 Winther, G., 135.
 Wolfhagen, F. H. 116.
 Voltaire, F. 191.
 Worsaac, J. J. A. 18, 100, 151,
 153, 181 f.
 Zahrtmann, Kr. 26.
 Young, E. 98 ff., 111, 187, 200.
 Young, F. 98, 100.
 Ørsted, A. S. 121 f.
 Ørsted, H. C. 143, 205.
 Ørsted, S. C. 49 f.

RETTELSER

- Pag. 58. L. 16: Da Goldschmidt paa det Tidspunkt havde forladt
 Redaktionen af »Corsaren«, er det tvivlsomt, om den vittige
 Notits skyldtes ham.
 Pag. 91. L. 6 f. n.: Navnene Henriette Collin og H. C. Andersen
 ombyttes.

ROBERT NEIIENDAM

- Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder 1748—1864.
I—II. 1911—12. (Udsolgt).
- Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig 1864—1914. Forøget
Udg. 1919. (Udsolgt).
- Scenen drager. 1915. (Udsolgt).
- Th. Overskou: Af mit Liv og min Tid. 1798—1873. I—II. Med
Noter og Efterskrift. 1915—16. (Udsolgt).
- Johanne Luise Heiberg. 1.—2. Oplag. 1917. Forøget Udg. med
Billeder 1937. (Udsolgt).
- En Danserinde. 1.—2. Oplag 1918. (Udsolgt). Svensk Udg. 1919.
- Omkring Teatret. Historiske Billeder. 1919. (Udsolgt).
- Michael Wiehe og Frederik Høedt. 1920. (Udsolgt).
- Det kgl. Teaters Historie 1874—90. I—V. 1921—30. (Udsolgt).
- Det kgl. Hof-Theater og Teatermuseet ved Christiansborg. 1922.
(Udsolgt). — 6. forøgede Udg. med Billeder 1954.
- Ungdom og Galskab. 1923. (Udsolgt). Svensk Udg. 1924.
- Skuespiller og Patriot. 1925. (Udsolgt).
- Mennesker bag Masker. Fra Arkiv og Teater. 1931. (Udsolgt).
- Relationer mellem svensk og dansk Teater. 1936. (Ikke i Bog-
handelen).
- Det kgl. Teaters dram. Elevskole 1886—1936. Forøget Udg. 1942.
(Ikke i Boghandelen).
- De færende Folk. Træk af danske Provinsteatres Historie 1790—
1864. 1944. (Udsolgt).
- Folketeatret 1845—1945. 1945.
- Casinos Oprindelse og Historie i Omrids. 1948.
- Hvordan det gik til —. Afh. i »Komediehuset paa Kongens Nytorv
1748«. Det kgl. Teaters Festskrift. 1948.
- Det realistiske Teater. Afh. i »Teatret paa Kongens Nytorv 1748—
1948«. 1948. (Udsolgt).
- Skuespillerforeningen af 1879. Et Jubilæumsskrift. 1949.
- Gennem mange Aar —. Afhandlinger og Kroniker med Billeder.
1950.
- Rigsdagen og Det kgl. Teater. Afh. i »Den danske Rigsdag 1849—
1949«. 1953.
- Robert Neiiendam fortæller — (Livserindringer). 1953.
- Rivalinder (Anna Nielsen — Johanne Luise Heiberg). 1955.

